

Universiteit Antwerpen
Instituut voor Onderwijs- en Informatiewetenschappen

**SCHOOLREGLEMENTEN:
een kwarteeuw later**

Julie Sels

Masterproef voorgelegd met het oog op het
behalen van de graad van master in de
Opleidings- en Onderwijswetenschappen

Promotor: Prof. dr. P. Mahieu

Samenvatting

Dagelijks hebben duizenden jongeren, ouders en onderwijsverstrekkers te maken met het schoolreglement. En toch is het bijna 25 jaar geleden dat hiernaar een wetenschappelijk onderzoek is gebeurd in Vlaanderen. In navolging van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder willen we de huidige schoolreglementen vergelijken met deze uit het verleden en de evolutie ervan in kaart brengen. Zowel een vormelijke als inhoudelijke vergelijking geven ons meer inzicht in de ontwikkeling van de schoolreglementen wat betreft grootte, woordgebruik, juridisering, nieuwe trends en verplichte onderdelen zoals de engagementsverklaring en het orde- en tuchtreglement.

Vanuit deze kwalitatieve studie kunnen we concluderen dat de schoolreglementen opmerkelijk groter zijn geworden in de afgelopen kwarteeuw. Gemiddeld zijn ze, na de invoering van het wettelijk verplichte schoolreglement in 1991, 2,50 keer groter geworden. Sindsdien zijn ze gemiddeld nog eens 5,02 keer groter geworden. Deze vergroting is te wijten aan de toenemende juridisering van het onderwijs en de invloed van de raakvlakken met belendende rechtstakken of regelgeving zoals het burgerlijk recht, het jeugdstrafrecht en andere flankerende (niet-onderwijs) regelgeving op het schoolreglement. Sinds het onderzoek van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder is, onder andere nieuwe regelgeving ontstaan rond participatie, privacy, behoorlijk bestuur, openbaarheid van bestuur en klachtenbehandeling en bemiddeling die consequent wordt opgenomen in de verschillende onderzochte schoolreglementen. Sinds schooljaar 2011-2012 is ook de engagements-verklaring een verplicht onderdeel geworden, dat inherent deel moet uitmaken van het schoolreglement. Hier komt de invloed van de onderwijskoepels tot uiting. Traditioneel ontwikkelen de onderwijskoepels modellen, aanbevelingen en tekstsuggesties waarop de scholen zich kunnen baseren om nieuwe regels of onderdelen te implementeren in hun reglementen. Op deze manier zijn ook de scholen zeker van de correcte informatie over nieuwe juridische ontwikkelingen. Nieuwe trends zoals het gebruik van gsm's en andere technologische apparatuur, ICT, piercings en tatoeages zijn niet meer weg te denken uit het dagelijks leven en hebben op hun beurt ook een invloed op het onderwijs en het schoolreglement. De bepalingen in het orde- en tuchtreglement worden, op basis van juridische invloeden uit de rechtspraak, behoorlijk bestuur en wetgeving, meer uniform. Het recht op informatie, de motiveringsplicht en het recht op repliek zorgen voor meer eenvormige regels en procedures in de verschillende orde- en tuchtreglementen.

Dankwoord

Het schrijven van een masterproef is een proces dat je (gelukkig) niet alleen doormaakt. Op deze wijze zou ik iedereen willen bedanken die op zijn of haar manier heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit werk.

In de eerste plaats wil ik mijn promotor, professor Mahieu, bedanken. Het vertrouwen dat hij in mij heeft gesteld om zijn eigen onderzoeken deels te repliceren heeft me meermaals de kracht gegeven die ik nodig had om deze studie af te werken. Zijn niet-aflatende enthousiasme voor het onderwerp en de deelresultaten doorheen het proces zorgde ervoor dat ik steeds hernieuwde energie had om mijn werk naar een hoger niveau te tillen. Zijn wijze raad, tips en aanwezigheid doorheen het proces zijn van een onschatbare waarde geweest.

Mijn dank gaat uit naar professor Vincent Donche en Katrien Cuyvers, die me geholpen hebben met mijn vragen en moeilijkheden bij het werken met Nvivo. Hun begeleiding en expertise hebben een grote bijdrage geleverd aan deze masterproef. Ook de begeleiding van de leergroepen door Katrien Cuyvers en de eerlijke en open gesprekken in een vertrouwelijke sfeer, gaven telkens opnieuw nieuwe moed om er voor te gaan.

Dankzij de openheid van de schooldirecties van de secundaire scholen in Antwerpen, die me een inkijk hebben gegeven in hun schoolreglementen, is deze masterproef mogelijk geweest. Ze hebben me toegelaten 'hun' schoolreglement kritisch te bekijken en me zo een inzicht gegeven in de cultuur, sfeer en identiteit van hun school.

Ten slotte wil ik ook mijn familie, vrienden en collega's bedanken. Voor hun engelengeduld, om steeds opnieuw naar mijn verhaal en twijfels te luisteren, voor de tips en aanmoedigingen, voor de oprechte interesse, voor hun warmte en vriendschap.

Julie Sels

Antwerpen, mei 2014

Perstekst

“Schoolreglement of wetboek?”

Dagelijks hebben duizenden leerlingen, ouders en leerkrachten in Vlaanderen te maken met het schoolreglement. Wie van hen kent de bepalingen in de schoolreglementen nog? Of meer nog, wie heeft het schoolreglement gelezen? De toenemende juridisering in onze maatschappij heeft een invloed op het onderwijs en dus ook op de schoolreglementen. Het gemiddelde schoolreglement van vandaag is 12,52 keer groter dan dat van 25 jaar geleden. Julie Sels (Universiteit Antwerpen) onderzocht de huidige schoolreglementen van het secundair onderwijs in Antwerpen.

Bij de wettelijke invoering van het schoolreglement, begin jaren '90, bevatte het schoolreglement een studie-, orde- en tuchtreglement, eventueel aangevuld met de leefregels van de school. De huidige schoolreglementen zijn copieuze schrijfsels met een overvloed aan opsommingen van de rechten en plichten van leerlingen, ouders en onderwijsverstrekkers. Daarnaast zijn de onderwijswetgeving en de algemene rechtsbeginselen, die een invloed hebben op het schoolleven, sterk toegenomen en zijn de maatschappelijke evoluties waarmee scholen rekening moeten houden talrijk. Sels, studente in de Opleidings- en Onderwijswetenschappen, stelt in haar thesis vast, dat al deze elementen zijn opgenomen in de schoolreglementen en dat deze de groei van de schoolreglementen in de afgelopen kwarteeuw kunnen verklaren.

De engagementsverklaring is de meest recente, verplichte toevoeging aan het schoolreglement sinds schooljaar 2011-2012. Deze bevat wederzijdse afspraken tussen de ouders en de school over voldoende aanwezigheid, het oudercontact, individuele leerlingenbegeleiding en een positief engagement ten aanzien van de onderwijsstaal. Hoewel de ouders bij de inschrijving van hun kind zowel met het schoolreglement als de engagementsverklaring akkoord moeten gaan, is de draagwijdte van deze verklaring onduidelijk. Het doel is de ouders meer te betrekken bij het onderwijs van hun kind, maar bij niet-naleving van deze engagementsverklaring zijn sancties onmogelijk en mag het leerrecht van het kind niet in het gedrang komen. Onderwijsexperts stellen dat de engagementsverklaring een klassiek geval van overjuridisering is.

De orde- en tuchtreglementen die zijn opgenomen in de verschillende schoolreglementen lijken steeds meer op elkaar. Door de invloed van verschillende juridische beginselen (gelijkheidsbeginsel, motivatieplicht, recht op informatie) zijn de regels en procedures, uitgewerkt in de orde- en tuchtreglementen van secundaire scholen, niet enkel gedetailleerder maar ook eenvormiger. Ook in het orde- en tuchtreglement worden nieuwe maatschappelijke evoluties opgenomen zoals het recht op opvang bij definitieve uitsluiting en het herstelgericht groepsoverleg, een nieuwe vorm van bemiddeling om sancties en eventuele tussenkomst van de rechter te vermijden.

Andere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals het gebruik van gsm's, tablets, Ipad's, games, internet, ICT,... en de daarbijhorende wet op de privacy, zijn ook deel van het schoolreglement. De visie van de school bepaalt het gebruik van de technologische apparatuur en de wet op de privacy bepaalt wat er al dan niet kan met het mogelijke beeldmateriaal van leerlingen of gemaakt door leerlingen. Ook de informatie over leerlingen en hoe en waarvoor deze gebruikt wordt is wettelijk gereguleerd.

Het belang van recht neemt toe in onze maatschappij en bijgevolg in het onderwijs. De samenleving wordt mondiger, kent zijn rechten en eist deze ook op. Ook leerlingen zijn grondrechtdragers en de vastlegging van taken en procedures in regels zorgen voor duidelijkheid. Daartegen staan de administratieve lasten die deze juridisering met zich meebrengen en de verminderde focus op het pedagogische aspect van het onderwijs. Vraag is of al deze regelgeving moet worden opgenomen in het schoolreglement. Is het huidige schoolreglement meer een wetboek dan een pedagogisch instrument dat de eigenheid van de individuele school in zich draagt?

Meer weten?

Julie Sels: juliesels@icloud.com

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Dankwoord	3
Perstekst	4
Inhoudsopgave	5
Inleiding	7
Theoretisch kader	8
Situering	8
Juridisering in het onderwijs	8
Oorzaken van juridisering	10
Nadelen	10
Voordelen	11
Deregulering	11
Juridisering van het schoolreglement	12
Pedagogisch project en pedagogische relatie	12
Rechtspositie van de leerling	14
Participatie	15
Privacy	16
Behoorlijk pedagogisch bestuur	17
Openbaarheid van bestuur	18
Klachtenbehandeling en -bemiddeling	19
Schoolreglementen	20
Definitie	21
Doel	21
Verplichte onderdelen	22
Orde- en Tuchtreglement	22
<i>Ordereglement</i>	23
<i>Tuchtreglement</i>	23
Studiereglement	23
Engagementsverklaring	24
Besluit	25
Onderzoeksvragen	26
Methodologie	27
Onderzoeksopzet	27
Onderzoeksinstrumentarium	28
Scholen en schoolreglementen	28
Data-analyse	28

Resultaten	30
Vormelijke vergelijking	30
<i>Vergelijking met Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991;1992)</i>	33
Inhoudelijke vergelijking	34
Onderwerpen	34
Juridische ontwikkelingen	34
<i>Participatie</i>	34
<i>Privacy</i>	35
<i>Behoorlijk pedagogisch bestuur</i>	36
<i>Openbaarheid van bestuur</i>	36
<i>Klachtenbehandeling en –bemiddeling</i>	37
Wettelijk verplichte onderdelen	37
<i>Ordereglement</i>	37
<i>Tuchtreglement</i>	38
<i>Vergelijking met Mahieu en Van Bunder (1992a)</i>	39
Orde	39
Tucht	40
<i>Engagementsverklaring</i>	48
<i>ICT, technologie en nieuwe trends</i>	49
Eindbeschouwingen	51
Conclusie en discussie	51
Vormelijke vergelijking	51
Inhoudelijke vergelijking	52
Juridische ontwikkelingen	54
Kritische bedenkingen	57
Aanbevelingen voor verder onderzoek	57
Referentielijst	59
Bijlagen	62
Bijlage 1: codeerlijst	62
Bijlage 2: codeboek	68
Bijlage 3: classification sheet	72
Bijlage 4: matrix codings	74

Inleiding

Dagelijks hebben duizenden leerlingen, ouders en onderwijsverstrekkers in Vlaanderen te maken met het schoolreglement dat wettelijk verplicht is sinds 1991. Van Crombrugge (2010) beschrijft dat het schoolreglement pedagogisch gezien van oudsher een instrument is, niet zozeer ter bescherming van de leerlingen tegen mogelijke willekeur maar wel een beperkte leidraad voor vormend samenleven en handelen binnen de school. Het werd ook niet beschouwd als middel om het schoolleven te organiseren of zich te beschermen tegen ongewenst gedrag van jongeren, maar als onderdeel van het opvoedingsproject van de school (De Groof & Mahieu, 1993). De vastlegging van een takenpakket en procedures in regels, biedt een baken en houvast voor de onderwijsaanbieders die geconfronteerd worden met uiteenlopende eisen en druk vanuit de periferie (Van Crombrugge, 2010). Dat er voor 1991 geen juridische regelingen waren had te maken met de vertrouwensrelatie van vroeger. Bovendien waren er al een aantal algemene rechtsbeginselen die ook in het onderwijs konden worden ingeroepen. Gaandeweg werd de tussenkomst van de rechter belangrijker, niet alleen op vlak van inhoud van rechten, maar ook formeel op het vlak van procedures (Hubeau, 2010). Analooq met de juridisering van onze samenleving manifesteert zich een proces van juridisering in het onderwijs en bijgevolg in het schoolreglement. Een reglement opmaken voor de relatie leerling/ouders/school betekent niet dat de hele onderwijsregelgeving in dat reglement moet vertaald worden. Geen regels is evenmin een oplossing. Een goede vertaling van de technische onderwijsregelgeving voor ouders en leerlingen is noodzakelijk. Daarbij kan niet worden voorbijgegaan aan de raakvlakken met belendende rechtstakken of regelgeving zoals het burgerlijk recht, het jeugdstrafrecht en andere flankerende (niet-onderwijs) regelgeving waarmee scholen worden geconfronteerd. Vaak wordt verwacht dat minstens enkele aspecten hiervan worden opgenomen in het schoolreglement. De vraag stelt zich of dit geheel aan regels nog beheersbaar blijft voor schoolbesturen, directies en leerkrachten (Beckers & Bellien, 2010).

Beckers en Bellien (2010) wijzen erop dat er weinig literatuur of onderzoek is dat het schoolreglement systematisch belicht en onderzoekt. Ook Verstegen (2010) geeft aan dat de studie van De Groof en Mahieu ondertussen meer dan 15 jaar oud is en dat een goed opgezet wetenschappelijk onderzoek dit probleemveld grondig zou kunnen ontleden zowel vanuit normatief oogpunt als vanuit de feitelijk werking.

Met deze studie willen we de evolutie die zich heeft voorgedaan in de schoolreglementen sinds de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder in kaart brengen (1991a; 1992a). We bekijken zowel de vormelijke gelijkenissen en verschillen in de huidige reglementen en in vergelijking met de reglementen uit 1990-1991 en 1991-1992. Inhoudelijk focussen we ons op de verplichte onderdelen: het orde- en tuchtreglement en de engagementsverklaring en we onderzoeken of, en op welke manier nieuwe trends zoals technologische apparatuur, ICT, piercings en tatoeages in de schoolreglementen zijn opgenomen. We gaan ook na of de schoolreglementen een uiting zijn van de juridisering die zich manifesteert in het onderwijs en richten ons specifiek op: participatie, privacy, behoorlijk bestuur, openbaarheid van bestuur, klachtenbehandeling en -bemiddeling.

Theoretisch kader

Deze literatuurstudie biedt een overzicht van belangrijke elementen in het kader van dit onderzoek. Allereerst situeren we het onderwijs in het recht. Verder beschrijven we de juridisering van het onderwijs, de voor- en nadelen ervan en de mogelijkheden tot deregulering. Zo komen we tot de schoolreglementen en een aantal juridische onderwerpen die hierop een belangrijke invloed uitoefenen. Tot slot gaan we dieper in op de wettelijk verplichte onderdelen van het schoolreglement om deze studie te omkaderen.

Situering

Wanneer we het onderwijs, onderwijsrelaties en het schoolreglement willen situeren in het recht, komen we bij het burgerlijk recht (ook wel het privaatrecht genoemd). Traditioneel ordent het privaatrecht de relaties tussen mensen in een gemeenschap of burgers in een samenleving, waar ondertussen aandacht is ontstaan voor persoonswaarden. Persoonswaarden hebben betrekking op het menselijk lichaam, de menselijke geest, kunstuitingen, de klassieke vrijheden van mening, godsdienst,... waardoor ook een toenemende aandacht voor de persoonlijke levenssfeer is ontstaan. Waar het gaat over de waarden of rechten van de menselijke persoon, bestaat een onlosmakelijke band tussen vrijheden en rechten. Vrijheden en rechten wijzen elk op een aspect van wat de persoonlijke grondrechten zijn, die een afdwingbaar karakter hebben gekregen door de mensenrechtenbeweging (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Eén van de meest wezenlijke dingen die het recht wil beschermen, is de mogelijkheid om een persoonlijke stempel op elk leven te drukken en zelf te kunnen beslissen welk leven men wil leiden. Opvoeding en onderwijs zijn hierbij de wegen bij uitstek waarlangs mensen bekwaam worden om verantwoordelijkheid voor zichzelf, anderen en de gemeenschap op te nemen. Auteurs die zich bezighouden met kinderrechten merkten op dat de regelgeving van de overheid en de eigen regels van scholen ervan uitgingen dat de belangen van ouders en kind volledig samenvallen en geen ruimte lieten voor een eigen stem of inbreng van het kind of van de ouders. Dit is in tegenspraak met de wijdverspreide erkenning van de eigen positie van leerlingen. Hierdoor is de verplichting van de overheid aan scholen ontstaan om schoolreglementen in overeenstemming met enkele algemeen aanvaarde principes uit te werken (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Juridisering in het onderwijs

Juridisering verwijst naar het kader waarbinnen keuzes worden gemaakt en de wijze waarop keuzes worden gemotiveerd. De rechtspraak doet geen uitspraak over het inhoudelijke, maar toetst de procedures en kijkt na of de gemaakte afwegingen tot een proportioneel besluit leiden. Dit is geen bedreiging voor het pedagogisch domein, zolang een redelijke en eerlijke toepassing wordt gehanteerd die niet in strijd is met de regelgeving en die gemotiveerd en getoetst wordt aan algemeen aanvaarde opvattingen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). Verbeeck (2010b, p.1) beschrijft juridisering als 'iets tot recht maken', 'het vertalen van alledaagse gegevens in juridische termen en relaties'. Juridisering zorgt in welbepaalde gevallen voor de opvulling van juridische lacunes en verstevigt als dusdanig de rechtsbescherming van de maatschappelijk zwakkere partij in een sociale verhouding (Verbeeck, 2010b).

In het onderwijsdomein regelt het recht de verhouding tussen de onderwijsgebruiker en de onderwijsverstrekker (Verbeeck, 2010b). De kernstelling is dat de fundamentele, in het recht ingebouwde, zorg en de waarden waar het recht voor staat ook die van de onderwijsverantwoordelijken

zijn. In het onderwijs heeft het recht een dubbele functie: enerzijds is het een instrument, anderzijds is het een waarborg. Juridisering heeft in het onderwijs vele gezichten (Verbeeck, 2010a):

- regels in verband met de relatie tussen onderwijsaanbieder en onderwijsgebruiker
- regels in verband met de relatie tussen overheid en onderwijsaanbieder
- algemene regels in verband met organisatie van onderwijs
- regels in verband met de rechtsbescherming die hiermee gepaard gaat

Het recht staat niet neutraal tegenover schoolverhoudingen en wil een aantal waarden bevorderen: rechtszekerheid en voorspelbaarheid om emotionele beslissingen te vermijden, luisterbereidheid en bereidheid tot verantwoorden (Hubeau, 2010).

Verbeeck (2010b) geeft een overzicht van de terreinen van juridisering in onderwijs: leerlingenrechten, studievoortgangsbepalingen, toegang tot onderwijs, schoolreglement, tucht- en ordemaatregelen, geschillenregeling, motivering van beslissingen.

Het probleem van juridisering in het onderwijs wordt het meest gekoppeld aan het leerlingenstatuut en aan het schoolreglement. Hij neemt het schoolreglement als voorbeeld: voor de Inrichtende Machten geldt sinds 1991 een verplichting om voor elk van hun scholen een schoolreglement op te stellen. Vroeger was de rechtspositie van leerlingen ongeschreven, net als het participatierecht van ouders. In de grondwetherziening van 1988 werd een indrukwekkende rij van normatieve bepalingen op de rechtspositie van ouders en leerlingen opgesomd om de achterstand in te halen. Een nuancering is echter niet overbodig: dat er geen juridische regelingen waren had te maken met de vertrouwensrelatie van vroeger. Bovendien waren er al een aantal algemene rechtsbeginselen die ook in het onderwijs konden worden ingeroepen. Gaandeweg werd de tussenkomst van de rechter belangrijker, niet alleen op het vlak van inhoud van rechten, maar ook formeel op het vlak van procedures (Verbeeck, 2010a).

Verbeeck (2010b) beschrijft de juridisering van het onderwijs in drie bewegingen, waarbij de eerste (1) beweging zich situeert rond de erkenning van het recht op (de toegang tot) onderwijs, de tweede (2) beweging als het wegwerken van de drempels naar het onderwijs en de derde (3) beweging als de reglementering van de onderwijstoegang.

(1) Een 25-tal jaar geleden kwam het recht op onderwijs voor het eerst in de Belgische Grondwet naar aanleiding van de derde staatshervorming. Het Europees verdrag van 4 november 1950, tot bescherming van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM¹), bevatte aanvankelijk geen onderwijsbepaling. Deze werd twee jaar later toegevoegd in het eerste protocol, Artikel 2: 'Niemand mag het recht op onderwijs worden ontzegd'. Het Internationaal verdrag van 11 november 1989 inzake de rechten van het kind (IVRK) beschrijft het recht op onderwijs als uitdrukkelijk te waarborgen recht in hoofd van het kind zelf.

(2) In Artikel 24 van de Grondwet werd de kosteloosheid van de toegang tot het onderwijs tot het einde van de leerplicht gewaarborgd; daarmee werd vastgelegd dat scholen geen inschrijvingsgelden mochten aanrekenen aan de ouders.

De Gemeenschappelijke Verklaring inzake het Non-discriminatiebeleid² in het onderwijs van 15 juli 1993 en het Decreet voor Gelijke Onderwijskansen³ van 28 juni 2002 stelt dat elke kandidaat-leerling het recht heeft ingeschreven te worden in de school van zijn keuze op voorwaarde dat hij instemt met het pedagogisch project en het schoolreglement. Een weigering is enkel mogelijk bij het niet voldoen aan de wettelijke toelatingsvoorwaarden, het bereiken van de maximumcapaciteit van de school, bij definitieve uitsluiting in het vorig schooljaar in dezelfde school, inschrijving van een leerling die in hetzelfde

¹ Verdrag 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, goedgekeurd bij wet 13 mei 1955, B. S. 29 juni 1961.

² De Gemeenschappelijke Verklaring werd ondertekend door de minister van onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en door de zogenaamde onderwijskoepels: ARGO, CVPO, OVSG en VSKO. Zie onder andere: Verstegen, R. (ed.) (1998). De non-discriminatieverklaring in het onderwijs. Antwerpen: Kluwer. 222p.

³ Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen-I, B.S., 14 september 2002 (tweede editie), herhaaldelijk gewijzigd, vnl. Door het Decreet van 15 juli 2005 houdende wijziging van het Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen-I, B.S., 30 augustus 2005 en recent door de decreten van 4 juli en 10 juli 2008 en van 6 maart en 20 maart 2009.

schooljaar in een andere school werd uitgesloten of wanneer de onderwijsinstelling onvoldoende draagkracht heeft om de bijzondere zorgbehoefte van de leerling op te vangen.

(3) Het Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 1991⁴ verplichtte de scholen voor het eerst een schoolreglement op te maken, waarin ze de rechten en plichten van leerlingen moeten opnemen. Deze verplichting heeft meer zichtbaarheid verleend aan de juridisering van het onderwijs. De opmaak van het schoolreglement is eerder een gevolg van het juridiseringsproces dan de oorzaak ervan. Ook bij andere sociale verhoudingen is vast te stellen, dat naarmate de informele vertrouwensband afneemt, er een evenredige toename is van het aantal formele afspraken, regels en procedures (Verbeeck, Juridisering en deregulering in het onderwijs, Gent, 2007⁵).

Juridisering gaat steeds gepaard met het zoeken naar nieuw evenwicht. Juridische elementen zoals het schoolreglement en de engagementsverklaring zijn neutraal ten opzichte van de juridiseringsbewegingen. Het is immers de toepassing ervan in de dagelijkse praktijk die zorgt voor een eventuele overjuridisering van de relatie tussen school en ouders (Verbeeck, 2010a).

Oorzaken van juridisering

Het belang van recht neemt in onze samenleving toe en dat vertaalt zich in een oppervlakkige toename van het volume aan recht. Maar de werkelijke problematiek ligt in de verandering van de aard van het recht. De oorzaak van de oprukkende juridisering is de breed gedeelde overtuiging dat wetgeving probleemloos kan worden ingezet als middel om maatschappelijke doeleinden te verwezenlijken. De regeldruk in het onderwijslandschap is aanzienlijk (Van Aeken, 2010).

De groeiende complexiteit van de samenleving maakt een steeds betere beheersing door de overheid onvermijdelijk. Dit overheidsoptreden is waar te nemen op vele niveaus. Bernard Hubeau (2010) omschrijft dit als de groeiende meergelaagdheid in onze samenleving. Er is een toenemend aantal niveaus dat regulerend optreedt: nationaal, internationaal, infranationaal, Vlaams en voor het onderwijs: de scholen en de koepels zelf (Hubeau, 2010). Juridisering faciliteert de afdwingbaarheid van rechtstatelijke waarden zoals gelijkheid en vrijheid. Subjectieve rechten blijven geen vrijblijvende principes, ze worden afdwingbaar. De hogere scholingsgraad van de gemiddelde burger en de verhoogde weerbaarheid en mondigheid die daarvan het gevolg zijn, leiden er op hun beurt toe dat burgers stakeholders worden van het overheidsbeleid door middel van steeds meer participatiemechanismen (Verstegen, 2010).

Het onderwijs heeft een sleutelmacht tot beroepen en opleidingen. De beslissingsmacht over de toekomst van een leerling, zowel door de individuele leerkrachten, als door de klassenraad, en door de directie kleurt de onderlinge relatie (Hubeau, 2010).

Verstegen (1997) zegt dat scholen zelf vragende partij zijn voor regels of modelreglementen, wanneer ze nieuwe verantwoordelijkheden krijgen opgelegd waarmee ze moeilijk kunnen omgaan of waarmee ze geen ervaring hebben (Hubeau, 2010). Directies en leerkrachten beschouwen het verplichte schoolreglement als hoofdoorzaak van juridisering van de relatie tussen de school en de leerlingen (Verbeeck, 2010a).

Nadelen

Juridisering draagt de kiemen van een claimcultuur of een instinctieve en disproportionele mobilisering van recht in zich. Een opmars van de claimcultuur is absoluut te vermijden, gezien de

⁴ Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 1991 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs, B.S. 17 mei 1991.

⁵ Verbeeck, B. (2007). Juridisering en deregulering in onderwijs. Doctoraal Proefschrift. Gent: Universiteit Gent, onuitg.

negatieve effecten die eraan verbonden zijn. Een ongezonde dreiging met gerechtelijke stappen remt innovatie, verlamt de dagelijkse werking en creëert wantrouwen of zelfs angst, maar zeker geen gezonde voedingsbodem voor de realisatie van een pedagogisch project. Juridisering van potentiële conflicten kan leiden tot anonimisering en verzuring van menselijke relaties. Het zo belangrijk vertrouwen in het maatschappelijk weefsel kan erdoor worden aangetast. Het gevaar bestaat erin, dat op die manier de logica van de argwaan in het schoolleven binnendringt en alles het voorwerp wordt van regeltjes en juridische betwistingen. Het engagement en het eigene van de pedagogische relatie komen zo in gevaar (Hubeau, 2010). Beroepsinstanties houden zelden rekening met pedagogische en didactische motieven, die aan de grondslag liggen van de meeste beslissingen op schoolniveau (Verstegen, 2010).

Juridisering geeft aanleiding tot administratieve lasten en overlast. Naarmate het aantal juridische voorschriften groeit, investeren de leerkrachten meer tijd en energie in bureaucratische administratieve taken, waardoor er minder tijd rest voor zorg en inhoud. Dit probleem is bekend in de onderwijswereld, waar de regeldruk, evaluaties, doorlichtingen en rapporteringen een aanzienlijk deel uitmaken van de tijdsbestedingen van onderwijsprofessionals. Hierbij stelt zich de vraag of dit geheel aan regels nog beheersbaar blijft voor schoolbesturen, directies en leerkrachten (Verstegen, 2010).

Voordelen

Juridisering heeft vaak een negatieve connotatie. Die negatieve connotatie moet echter worden gerelativeerd. De vastlegging van een takenpakket en procedures in regels, biedt een baken en een houvast voor de onderwijsaanbieders die geconfronteerd worden met uiteenlopende eisen en druk vanuit de periferie. Rechtsbescherming is noodzakelijk, positief en verrijkend in secundaire orde, als correctie op de primaire processen. Investeren in de primaire processen is een vorm van primaire preventie: goede verantwoording, duidelijke communicatie en inspraak waar nodig en wenselijk. Secundaire preventie is dan de organisatie van goed werkende informele rechtsbeschermingskanalen, zoals een klachtenbehandeling en een ombudsfunctie. De spelregels zelf, de primaire processen, zijn de essentie. Ze zijn zelf een deel van de rechtsbescherming (Verstegen, 2010).

Scholen zijn er zich soms weinig van bewust dat leerlingen grondrechtdragers zijn en dat ze hun grondrechten niet aan de schoolpoort achterlaten. Er is sprake van een machtsverhouding en het onderwijs is de sleutel tot opleidingen en beroepen. Het speelt dan ook een cruciale rol bij de toewijzing van jonge mensen aan de arbeidsmarkt. De beslissingsmacht over de toekomst van een leerling, zowel door de individuele leerkracht als door de klassenraad en de directie beïnvloedt deze relatie. Het is onvermijdelijk en noodzakelijk dat het recht tegenover deze sleutelmacht een tegenmacht organiseert die ervoor kan zorgen dat de machtsuitoefening door de institutie in balans blijft met de grondrechten van de betrokken personen (Verstegen, 2010).

Deregulering

Om de juridisering van scholen tot een hanteerbaar proces te herleiden is een focus op drie zaken belangrijk (Beckers & Belliën, 2010):

- Het schoolreglement moet zich, in de mate van het mogelijke, beperken tot de essentie: de organisatie van onderwijs- en vormingsgebeuren in de brede zin. Men moet de verleiding weerstaan om 'alles' te regelen via het schoolreglement.
- Scholen moeten beseffen dat juridisering een maatschappelijk verschijnsel is.
- Aan de overheid wordt gevraagd op een omzichtige manier om te springen met het instrument "recht" en bij de totstandkoming van regelgeving rekening te houden met diegenen deze regelgeving moeten uitvoeren.

Het is zaak erover te waken dat het schoolreglement de voortschrijdende jurisdisering niet aanmoedigt. Een reglement opmaken voor de relatie leerling/ouders/school, betekent niet dat de hele onderwijsregelgeving in dat reglement moet worden vertaald. Geen regels is evenmin een oplossing. Een goede vertaling van de technische onderwijsregelgeving voor ouders en leerlingen is noodzakelijk. Daarbij kan niet worden voorbijgegaan aan de raakvlakken met belendende rechtstakken of regelgeving zoals het burgerlijk recht, het jeugdstrafrecht en andere flankerende (niet-onderwijs) regelgeving waarmee scholen worden geconfronteerd. Vaak wordt verwacht, dat minstens enkele aspecten hiervan worden opgenomen in het schoolreglement (Hubeau, 2010).

Veel onderwijsmensen gruwelen van de veelheid aan regels, maar zijn er dan bij herhaling als eersten bij om de implementatie van een voorschrift te realiseren met nieuwe, eigen regels. Elk nieuw incident kan voor sommigen aanleiding geven tot een bepaling meer in het schoolreglement. Beheersing van de eigen regeldrift kan onderdeel zijn van een goede deregulering. Een mogelijke strategie, om met jurisdisering om te gaan, is geschillen niet laten ontsporen tot juridische geschillen of met andere woorden de thematisering en mobilisering van conflicten te beperken (Beckers & Belliën, 2010).

Juridisering van het schoolreglement

Schoolreglementen bestonden al langer voordat ze decretaal verplicht werden in 1991. De algemene ouderraad hechtte hiervoor al veel belang aan duidelijke regels en afspraken. Sinds de invoering van de decretale verplichting ervan, zijn de regels en jurisdisering enkel toegenomen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). Het door de decreetgever ingevoerde schoolreglement wil enkel een structureel kader geven aan de formele afspraken: de onderwijsinstellingen behouden de vrijheid om het schoolreglement inhoudelijk vorm te geven. De onderwijsgebruiker, die niet akkoord gaat met het schoolreglement kan de toegang tot de desbetreffende onderwijsinstelling worden ontzegd. Het schoolreglement is een juridisch instrument dat evengoed de positie van de onderwijsinstelling als die van de leerling kan versterken (Verbeeck, 2010a).

Zowel de onderwijsregelgeving als de aan onderwijs belendende regelgeving, die inherent deel uitmaken van het onderwijsgebeuren, vinden hun plaats in de schoolreglementen en dragen zo bij aan de jurisdisering ervan (Ann Beckers en Bart Belliën, 2010). Elementaire afspraken zijn verplicht voor alle Vlaamse scholen: elke school moet een reglement opstellen waarin de rechten en plichten van elke leerling worden bepaald, met basisregels voor orde en tucht en een studiereglement. Dit is de verantwoordelijkheid van de inrichtende macht (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). Het Decreet betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs⁶ schrijft voor, dat vanaf schooljaar 2010-2011 de engagementsverklaring deel moet uitmaken van het schoolreglement (Verbeeck, 2010b).

Het is een traditie dat het ministerie van Onderwijs en Vorming in omzendbrieven verduidelijking en uitleg geeft bij de besluitvorming van de Vlaamse Overheid. Deze toenemende regelgeving moet in een aantal gevallen ook een weerslag krijgen in het schoolreglement (Beckers & Belliën, 2010).

Pedagogisch project en pedagogische relatie

Het pedagogisch project van de school is de levensbeschouwelijke of filosofische basis van waaruit het onderwijs vorm krijgt. Elke school kiest zelf haar pedagogisch project. Alleen is het gemeenschapsonderwijs verplicht neutraal qua levensbeschouwing en het gesubsidieerd officieel onderwijs moet openstaan voor alle levensbeschouwingen (Departement Onderwijs en Vorming. (2014).

⁶ Decreet van 20 maart 2009 betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs, B.S.9 april 2009.

Gids voor leerlingen in het secundair onderwijs. Geraadpleegd op www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleerlingen/woordenlijst/#Pedagogisch_project). Dit schoolproject geeft het kader en de visie aan waaruit het onderwijs verstrekt wordt. Vertommen (zoals geciteerd in De Groof & Mahieu, 1993) ziet discipline als een deelthema, het hoort thuis in de ruime context van waarden en normen. De kerngedachte rond orde en discipline concentreert zich dan in de visie op waarden, normen en verantwoordelijkheid bij de opvoeding en de verantwoording die hieraan door scholen kan worden gegeven (De Groof & Mahieu, 1993).

De eigenheid van de pedagogische relatie en de situatie in het onderwijs maken een onderscheid tussen het onderwijs als vormingsgebeuren en het onderwijs als opvoedende relatie. De relatie tussen leerkracht en leerling is een vormende relatie. Vorming is tegelijk het proces en het product van onderwijs. Vormend onderwijs is onderwijs, dat streeft naar de organisatie van leerprocessen over maatschappelijk legitieme thema's op een manier, die aan alle leerlingen toelaat hun talenten optimaal te ontwikkelen, opdat ze zich al mens optimaal zouden kunnen ontplooiën. De pedagogische kwaliteit van de relatie tussen leerkracht en leerling kan worden getoetst aan de doelstellingen van socialisering, vrijheid en ontwikkeling van leerlingen (Van Aeken, 2010).

In het onderwijs staat niet het vormingsconcept centraal, maar wel de vorming van elke individuele leerling. Het relationeel systeem beschrijft de triadische relatie van leerling, leerkracht en leerstof en eventueel nog andere vormende relaties bijvoorbeeld met andere leerlingen. De relatie tussen leerkracht en leerling is veelomvattend: leerkrachten houden als opvoeders rekening met de hele persoon van de leerling en met de context. Als een leerkracht op een bepaalde manier met een leerling omgaat is dat met aandacht voor de totale persoon van de leerling, het belang van het kind en vanuit de deskundigheid als leerkracht, maar ook vanuit de positie als opvoeder. Eigen aan de opvoedingsrelatie is haar paternalisme: men neemt beslissingen die ingrijpend zijn voor andermans leven onder het mom van 'het beste voor de leerling'. Wat dat beste is, is persoonlijk en voortdurend in verandering (Van Aeken, 2010).

De kwaliteit van het relationeel proces kan en mag niet zomaar van buitenaf op grond van externe criteria worden beoordeeld. Wanneer de pedagogische relatie van buitenaf voorgestructureerd wordt door een overvloed aan na te leven en te bewijzen regels en normen, is het gevaar reëel dat de leerkracht zich te veel gaat richten op het in orde zijn met die regels en normen, in plaats van op de leerlingen en dat hij deze bepalingen als uitingen van wantrouwen van de buitenwereld zal ervaren. Leerkrachten kunnen enkel goed functioneren in een pedagogische relatie, indien er vertrouwen is in hun pedagogisch functioneren. Regels en procedures zijn enkel zinvol als ze daartoe een ondersteuning zijn. Goed onderwijs als vorming en als relatie veronderstelt vrijheid en vertrouwen (Van Aeken, 2010).

Vertrouwen van de samenleving, ouders en leerlingen is cruciaal. Door voortdurend nieuwe regels op te leggen wordt wantrouwen aangewakkerd. Vertrouwen en waardering kunnen versterkt en gecultiveerd worden door de participatie van alle betrokkenen te verhogen en door structurele en informele communicatie. Ook formele en externe beroepsprocedures ondersteunen de pedagogische relatie enkel ten goede, als de verzamelde informele en culturele voorwaarden voor wederzijds vertrouwen aanwezig zijn. In een overlegcultuur kan de aanwezigheid van formele juridische beroepsprocedures vertrouwensversterkend werken. De eigenheid van een pedagogische relatie vraagt een grote mate van vrijheid om het eigen vormingsgebeuren gestalte te geven. Het is aangewezen om vooraf duidelijke eisen te stellen aan de vorm en inhoud van vormingsprojecten. Een minimaal 'op de vingers kijken' en een grote terughoudendheid van de overheid is pedagogisch gewenst. Het juridische hoeft het pedagogische niet te bedreigen en kan versterkend werken op voorwaarde van de erkenning van de eigenheid van het pedagogische en de eigen beperktheid van het juridische en op voorwaarde dat de pedagogische wereld uitdrukkelijk de eigenheid van het onderwijs overdenkt en formuleert (Van Aeken, 2010).

Recht en onderwijs delen tot op grote hoogte dezelfde waarden. Beide ijveren voor de ontplooiing van de eigen capaciteiten, met respect voor en in samenhang met de rechten van anderen. Dit is de kern van elk opvoedingsproject en de centrale doelstelling waarrond de pedagogische relatie telkens weer wordt opgebouwd. Levensbeschouwingen en culturele tradities geven daaraan eigen accenten en inhoud. Onderwijsverstrekkers laten zich daarbij uitdagen door grote maatschappelijke ontwikkelingen. De waarden van recht zijn in een democratische samenleving ook de waarden van het opvoedingsproject en het onderwijs. Onderwijs en recht delen fundamentele maatschappelijke waarden en dagen elkaar daarbij uit, om die telkens opnieuw aan te passen en gestalte te geven. (Verstegen, 2010)

Rechtspositie van de leerling

Vroeger was de rechtspositie van de leerling ongeschreven, net als het participatierecht van ouders. De grondwetherziening van 1988 somt een indrukwekkende rij normatieve bepalingen op in verband met de rechtspositie van ouders en leerlingen, om die achterstand in te halen. Het probleem van juridisering in het onderwijs wordt het meest gekoppeld aan het leerlingenstatuut en aan het schoolreglement (Verbeeck, 2010a).

Het ontwerp van het leerlingendecreet is pedagogisch van opzet: de onderwijsovereenkomst is een driehoeksverhouding bestuur-leerling-ouders waaruit geëxpliciteerde rechten en plichten ontstaan. De veruitwendigde rechten en plichten, die het voorwerp moeten uitmaken van een fundamentele dialoog, hebben volgens de stellers van het reglement een integrerende functie: de rechten definiëren een leerling als lid van de school. De Memorie van Toelichting expliciteert dat de onderwijsovereenkomst een reële overeenkomst is, met name een beding tussen bestuur en ouders ten behoeve van de leerling. Decretale duidelijkheid is de enige wijze om in de toekomst een nieuw juridisch steekspel omtrent de rechtsaard van deze verhouding te vermijden (Charlier, 2003).

Het leerlingenstatuut beoogt de erkenning van de kinderrechten in onderwijsverband en de naleving van rechten en plichten ten aanzien van alle medestanders in de school. De rechtspositieregeling zoemt ook in op de bevordering van rechten en verantwoordelijkheden van jongeren in onderwijsverband. De invoering van het leerlingenstatuut is een verdere stap in de evolutie van het onderwijsrecht. Het verwijst naar de gemeenschappelijke verantwoordelijkheden in onderwijsverband. Slechts recent verwierf de leerling zelf juridische erkenning, niet enkel in het dragen, maar ook in het zelf uitoefenen van rechten.

Recht is vrijheidscheppend en ordenend. De betrokkenheid van leerlingen bij het uittekenen van de gedragscode bevordert onder meer het engagement van de leerling ten aanzien van het verwezenlijken van het pedagogisch project. Mary Ann Glendon zegt in 'Rights talk' (zoals geciteerd in De Groof, 2004): "Elk discours over rechten faalt, indien ook de verantwoordelijkheden en plichten niet terzelfder tijd worden verankerd. Het naleven van rechten en verantwoordelijkheden door middel van het leerlingenstatuut bevordert daarom ook een rechtscultuur op school. Onderwijs raakt immers de ganse persoonlijkheid van jongeren, dus ook hun vermogen om democratische rechten en plichten aan te leren en uit te oefenen." De school zal de leerlingen daartoe uitnodigen en aanmoedigen.

Er is nood aan een decreet voor de rechtspositie van leerlingen. Een allesomvattend decreet kan ervoor zorgen, dat de verhoudingen tussen leerlingen en de school duidelijk geëxpliciteerd worden, waardoor bepaalde conflicten, interpretatieproblemen en zelfs langdurige procedures kunnen worden voorkomen. Het is een referentiekader waaraan men het dagelijkse doen en denken kan toetsen, maar dan moet een belangrijke voorwaarde wel vervuld zijn. Het decreet moet namelijk de verschillende thema's dekken die aan de orde zijn: mogelijke tucht- en sanctiemaatregelen, het verloop ervan en de voorziening om leerlingen en ouders hierover goed en gepast te informeren, aandacht voor privacy, participatie, recht op begeleiding en eventueel aangepaste maatregelen. Rechten vormen het vertrekpunt van elke dialoog. In het Kinderrechtenverdrag wordt duidelijk omschreven: "Kinderen zijn

burgers, volwaardige burgers en genieten dus rechten, men moet alle kinderen, vanaf het prilste begin erkennen als mens met het recht op een menswaardig bestaan". Het decreet voor de rechtspositie van de leerling kan werken in het voorkomen van heel wat problemen. Vaak wordt hierbij op het gevaar van verdere juridisering gewezen. In de jeugdhulp zorgt het decreet al jaren voor een belangrijke, relevante en inspirerende kapstok (De Rycke & Vleugels, 2013).

Participatie

Het Decreet van 8 juni 2002 betreffende de Gelijke Onderwijskansen⁷ en het Decreet betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad 2 april 2004⁸, wil een structuur opleggen inzake participatie van personeel, leerlingen en ouders in het bestuur van de school. Op niveau van de school wordt de oprichting van een schoolraad opgelegd (voor het gemeenschapsonderwijs wordt de schoolraad beschreven in het bijzonder Decreet van 14 juli 1998). Het ontwerp van het decreet bepaalt de samenstelling, werking en bevoegdheden van deze schoolraad. De bevoegdheden hebben betrekking op informatie en communicatie, advies en overleg. In bepaalde gevallen geldt ook een instemmingsbevoegdheid: voor het orde- en tuchtreglement, de oplijsting van bijdragen die aan ouders kunnen worden gevraagd en de jaarplanning van buitenschoolse en parascolaire activiteiten. Het participatiedecreet kent aan de schoolraad overlegbevoegdheden toe inzake aangelegenheden met een reële impact op het dagelijkse leven in de school (bijvoorbeeld in de opmaak van het schoolreglement). In het kader van het overleg streven bestuur en schoolraad naar een consensus. Een aantal onderwijsflankerende of zwaarwegende aangelegenheden (opmaak orde- en tuchtreglement) nopen volgens het ontwerp tot een instemmingsbevoegdheid van de schoolraad (Charlier, 2003). Ook een medezeggenschapscollege dient opgericht te worden op het niveau van de scholengemeenschap. Eveneens is het verplicht een pedagogische raad te vormen met het oog op de vertegenwoordiging en participatie van het personeel, de leerlingen- en de ouderraad, die informatie- en adviesbevoegdheden heeft (De Groof, 2004). Aangezien de engagementsverklaring integraal deel uitmaakt van het schoolreglement moet bij de opstelling rekening worden gehouden met de voorgeschreven participatieprocedures (Verstegen, 2010).

Het participatiedecreet bevat aspecten uit verschillende draagvlakken van het schoolleven ten aanzien van de uitoefening van onderwijsrechten van leerlingen: het pedagogisch project en het schoolreglement, kwaliteit en evaluatie, sancties en studievoortgang, orde en tucht, procedures en beginselen. Enerzijds is het de bedoeling om de verspreide regelgeving samen te brengen, anderzijds expliciteert het de beginselen in de loop van het onderwijsproces. Sommige beginselen komen voort uit het contractenrecht (goede trouw), meerdere uit de rechtspraak (zorgvuldigheidsplicht, gelijkheidsbeginsel, redelijkheidsbeginsel, geheim karakter van beraadslaging, openbaarheid van examens, recht op verdediging, recht op repliek), sommige uit behoorlijk bestuur (informatieplicht en motiveringsplicht) en andere uit de grondrechten (recht op informatie, recht op discretie, recht op een veilige en gezonde schoolomgeving, recht op fairplay) (De Groof, 2013).

De rol van de overheid en de publieke sfeer als behoeder en beschermer van het fundamentele recht op zelfbeschikking van elkeen is toegenomen. Dat impliceert een dubbele ontwikkeling: enerzijds is er de noodzaak de rol van de overheid af te bakenen om het recht op de persoonlijke levenssfeer te waarborgen, anderzijds is er de democratische omslag in onze samenleving waarvan de participatiegedachte een uiting is. De overheid heeft ruimte om te handelen maar moet dat handelen verantwoorden. Naar analogie moeten ook scholen verantwoording afleggen en is er nood aan een breed, herkenbaar draagvlak. Een goed uitgewerkte participatieregeling waarbij het accent niet ligt op beslissen maar, maar op 'samen dragen' wordt steeds meer essentieel in een goede maatschappelijke verankering van de school (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

⁷ Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen-I, B.S., 14 september 2002.

⁸ Decreet van 2 april 2004 betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, B.S., 6 augustus 2004.

Overleg in participatieorganen, bij het tot stand komen van het schoolreglement en de daarin neergelegde opties en doelstellingen, is nodig en heeft een meerwaarde. Schoolraden kunnen de bepalingen aftoetsen op duidelijkheid en transparantie en de participatieve regelgeving zorgt ervoor dat diegenen voor wie de nieuwe wetgeving bestemd is, in een vroeg stadium mee betrokken worden in de probleemanalyse en de uitwerking van de nieuwe normen (Verstegen, 2010). Schoolreglementen die participatief tot stand zijn gekomen en breed gedragen worden, leiden tot meer regelduidelijkheid. Dit impliceert dat schoolreglementen best niet bestaan uit een waslijst van verboden en geboden, maar wel uit een verhaal waarin wenselijk gedrag wordt verantwoord en leerlingen voor hun eigen verantwoordelijkheid worden gesteld (De Groof & Mahieu, zoals geciteerd in Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). De motivering en verantwoording van beslissingen en maatregelen scheppen vertrouwen, goede relaties, transparantie en dialoog. Transparantie en regelduidelijkheid houdt informeren, communiceren, zorgvuldigheid en consequent handelen in. Hubeau (2010) pleit voor participatie en inspraak waar nodig en mogelijk.

Privacy

Respect voor de eigenheid en de beslotenheid van de persoon van de leerling behoort tot de kern van de pedagogische relatie en van elk opvoedkundig project. Een opvoedingsproject en een schoolbeleid dat openstaat voor wat de samenleving vandaag in beweging brengt, zal dit waardebewustzijn integreren en tot een eigen waarde maken. Deze integratie kan bijdragen tot een groeiend bewustzijn van opvoeders, die jongeren op een aangepaste manier moeten leren omgaan met situaties die hun privacy kunnen bedreigen of met eigen gedragingen, waardoor ze zelf de privacy van anderen belasten (Verstegen, 2010).

Het recht op privacy wordt beschouwd als klassiek mensenrecht en als dusdanig gewaarborgd door de belangrijkste mensenrechtenverdragen: het Europees verdrag voor de bescherming van de fundamentele rechten en vrijheden van de mens⁹, de Universele verklaring voor de rechten van de mens¹⁰, het Internationaal verdrag voor burgerlijke en politieke Rechten¹¹, het handvest van de grondrechten van de Europese unie¹², de Belgische Grondwet, het recht op de eerbiediging van het privéleven¹³. Ook scholen zijn verplicht de privacy van de leerlingen te respecteren. Een inbreuk hierop is enkel toegelaten wanneer deze strikt worden gelegitimeerd op basis van de opvoeding en onderwijsopdracht van de school en wanneer deze voldoet aan de wettelijk bepaalde randvoorwaarden en algemene beginselen zoals proportionaliteit (Verbruggen, 2010).

In het onderwijs geldt vooral het recht op informationele privacy. Wanneer er minderjarigen in het geding zijn, is het centrale juridische principe dat van het 'belang van het kind'¹⁴. Voor de bescherming van de persoonsgegevens van kinderen op school richtte artikel 29 van de EU-richtlijn een adviserende 'groep gegevensbescherming' op¹⁵. De verwerking van persoonsgegevens in het onderwijs is noodzakelijk voor de vervulling van de decretale opdracht van de onderwijsinstellingen en is daarom toelaatbaar. Het algemene principe stelt dat gegevens niet langer mogen worden bijgehouden dan nodig. Dit wil zeggen dat men nauwkeurig moet nagaan welke informatie bewaard zou moeten blijven voor pedagogische en professionele redenen en welke op geregelde tijdstippen verwijderd dient te worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor gegevens over disciplinaire maatregelen en sancties. Mededelingen

⁹ Verdrag 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, goedgekeurd bij wet 13 mei 1955, B. S. 29 juni 1961.

¹⁰ Verklaring 10 december 1948 Universele verklaring van de rechten van de mens, B. S. 31 maart 1949.

¹¹ Internationaal Verdrag van 19 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten, goedgekeurd bij wet 15 mei 1981, B. S. 6 juli 1983.

¹² P.B.C. van 8 december 2000, 364/1.

¹³ Art. 22 GW.

¹⁴ Zoals vastgelegd in Artikel 3 IVRK, en bevestigd in artikel 6 van Conventie 12 van de Raad van Europa en artikel 24, N.2. van het EU Handvest.

¹⁵ Artikel 29 van richtlijn 95/96 voorziet in de oprichting van een 'Groep voor de bescherming van personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens' die een adviserende rol vervult met betrekking tot de toepassing van de richtlijn.

aan derden die geen relatie hebben met het onderwijsproces zijn in principe niet toegelaten. Het publiek afroepen van schoolresultaten op de proclamatie kan enkel indien dit voorzien is in het schoolreglement (Verbruggen, 2010).

Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer in artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens houdt ook in dat het recht op afbeelding is beschermd. De commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer deed in 2007 een aanbeveling over de verspreiding van beeldmateriaal. Ze raadt aan om bij de inschrijving een specifiek formulier voor te leggen dat het onderscheid maakt naargelang het soort foto's (Verbruggen, 2010):

- niet-gerichte foto's: toestemming is niet vereist, maar men moet de betrokkenen wel informeren over het doel waarvoor de foto's worden genomen
- gerichte foto's: de betrokkenen moet voor elke type afbeelding zijn toestemming kunnen geven (foto, filmpje, verspreidingsvorm en doel)

Het effect van de recente wetgeving is dat een groot deel van de praktische vragen technische vragen worden. De wetgeving schrijft precies voor hoe men moet handelen. Belangrijk is dat de enige mogelijke actie is voorschriften te integreren in professioneel beleid (Verstegen, 2010).

Behoorlijk pedagogisch bestuur

Sinds meerdere decennia gelden bij de overheid beginselen van behoorlijk bestuur¹⁶: fairplay, motiveringsplicht, zorgvuldigheid, verbod van machtsafwending, verbod van willekeur, het gelijkheidsbeginsel en rechtszekerheid. Het is niet de bedoeling deze beginselen zonder meer te kopiëren naar het onderwijs, maar ze zullen echter wel richtinggevend zijn voor de uittekening en doorlichting van wat behoorlijk pedagogisch bestuur kan en moet zijn. Daar zullen ook beginselen van goed gecommuniceerd management bij moeten aansluiten. Er is geen fundamentele antinomie tussen een onderwijskundige verantwoording en een juridische verantwoording. Het recht streeft waarden na, maar wel onder de vorm van afdwingbare voorschriften. Dat vraagt een eigen deskundigheid. Daarmee is niet gezegd dat alle onderwijskundigen juristen moeten worden. Met zorgvuldigheid komt men al een heel eind, maar aan de grens daarvan kan juridisch advies aangewezen zijn (Verstegen, 2010).

Leerkrachten en onderwijsverstrekkers moeten zich verantwoorden, maar tegenover wie, op welke wijze en waarover? Hun verantwoord handelen wordt niet enkel bevorderd door allerlei formele beroepsprocedures, maar eerst en vooral door het voorzien van overlegmogelijkheden tijdens het vormingsgebeuren waarbij een maximale transparantie naar alle betrokkenen wordt nagestreefd (Van Crombrugge, 2010).

Pedagogische verantwoording gaat over de verschillende aspecten van het pedagogisch handelen. In dit verband kan men zich drie soorten vragen stellen:

- technische vragen

Vragen naar wat een leerkracht kan doen. De antwoorden op deze technische vragen kunnen getoetst worden aan criteria zoals objectiviteit, efficiëntie en effectiviteit. Het antwoord steunt op empirische evidentie en ze zijn veralgemeenbaar.

- praktische vragen

Vragen naar wat een leerkracht hoort te doen. Antwoorden op praktische vragen verwijzen dus naar waardeopvattingen en concepten van het goed leven. De redelijkheid van het antwoord bepaalt of het overtuigt. De antwoorden op praktische vragen moeten veralgemeenbaar zijn. Ze zijn niet intersubjectief zoals technische vragen, maar gemeenschappelijk geldend en aanvaardbaar.

¹⁶ Suetens, L.-P. (1970). 'Algemene rechtsbeginselen en algemene beginselen van behoorlijk bestuur in het Belgisch administratief recht, *TBP* (51970), 379-388.

- pragmatische vragen

Vragen naar wat een leerkracht hier en nu moet doen? Rekening houdend met de kenmerken van een concrete situatie. Het antwoord wordt gemeten aan de authenticiteit, geloofwaardigheid, zorgzaamheid, gevoeligheid, omzichtigheid, bezonnenheid van het antwoord. Antwoorden op pragmatische vragen zijn niet veralgemeenbaar, maar doen beroep op de menselijkheid en het inlevingsvermogen.

Duidelijke regels en normen kunnen gesteld worden ten aanzien van technische en praktische vragen; voor pragmatische vragen kunnen hoogstens vormvereisten worden opgesteld. Men kan met recht principieel stellen dat onderwijshandelingen door de betrokkenen in vraag moeten kunnen worden gesteld en dat de onderwijsverstrekker een verantwoordingsplicht heeft, maar dan moet duidelijk gesteld worden voor welke elementen van het onderwijsgebeuren, aangezien het onderscheid tussen de verschillende aspecten. Het belang van de leerling is veel omvattender dan zijn rechtsbescherming (Van Crombrugge, 2010).

De decreetgever heeft de Vlaamse regering in 2002 opgedragen om bij het ministerie van Onderwijs en Vorming een zogenaamde commissie zorgvuldig bestuur¹⁷ op te richten. De commissie is een onafhankelijk orgaan van actief bestuur, dat zich kan uitspreken over specifieke onderwijsgebonden problemen. De commissie behandelt vragen en klachten van onderwijsverstrekkers en particulieren in verband met conflicten, kosteloosheid, concurrentie, handel, politieke activiteiten en participatierechten op school en heeft hierover beslissings- en sanctioneringsbevoegdheid (Verbeeck, 2010a).

Artikel V.13. van het decreet betreffende het onderwijs -XIII- Mozaïek Domein Zorgvuldig bestuur¹⁸ bepaalt dat de bijdrageregeling voor minder begoede ouders of minderjarige leerlingen binnen de participatieraad of de schoolraad wordt overlegd en beveelt aan dat deze regeling ook in het secundair onderwijs wordt opgenomen in het schoolreglement. Er moet een maximale communicatie zijn via het schoolreglement over de mogelijke kosten in het begin van het schooljaar.

Openbaarheid van bestuur

Op 1 januari 1995 wordt in artikel 32 van de Grondwet het algemeen principe van Openbaarheid van bestuursdocumenten omschreven. Het Decreet van 26 maart 2004 betreffende de Openbaarheid van Bestuur¹⁹ legt de openbaarheid van bestuur op aan alle onderwijsinstellingen. De verplichtingen die voortvloeien uit het decreet hebben betrekking op zowel de actieve als de passieve openbaarheid (Verbruggen, 2010).

- De actieve openbaarheid: de bestuursinstantie mag zich niet beperken tot verstrekking van informatie en openbaarheid wanneer daarom gevraagd wordt, maar ze dient ook een actief informatiebeleid te voeren: systematisch, evenwichtig, tijdig, en op verstaanbare wijze over haar beleid, regelgeving en dienstverlening voorlichten.
- De passieve openbaarheid: op verzoek van een aanvrager dienen bestuursdocumenten openbaar gemaakt te worden door inzage te verlenen, uitleg te verschaffen en eventueel een afschrift te bezorgen.

Omtrent de openbaarheid van examens heeft een leerling of zijn vertegenwoordiger het recht op inzage, uitleg bij en afschrift van een schriftelijk examen dat hij heeft afgelegd. Wat betreft de openbaarheid van deliberatie gelden volgende criteria: de deliberatie is geheim, maar het resultaat van beraadslaging wordt opgenomen in een document, dat niet alleen de resultaten van de leerling, maar

¹⁷ Decreet van 13 juli 2001 betreffende het onderwijs XIII – Mozaïek, Hoofdstuk V, B.S. 27 november 2001; Besluit van de Vlaamse Regering van 27 september 2002 betreffende de Commissie zorgvuldig bestuur, B.S. 32 oktober 2002.

¹⁸ Decreet van 13 juli 2001 betreffende het onderwijs XIII – Mozaïek, Hoofdstuk V, B.S. 27 november 2001; Besluit van de Vlaamse Regering van 27 september 2002 betreffende de Commissie zorgvuldig bestuur, B.S. 32 oktober 2002.

¹⁹ Decreet van 26 maart 2004 betreffende de openbaarheid van bestuur, B.S. 1 juli 2004.

ook de motivatie van de beslissingen bevat. Een leerling heeft het recht op inzage en afschrift van dat gedeelte van het document, dat op hem betrekking heeft (Verbruggen, 2010).

Klachtenbehandeling en bemiddeling

Scholen van het gemeenschapsonderwijs zijn verplicht een klachtenprocedure uit te werken op grond van het Vlaamse Klachtendecreet van 1 juni 2001. In het officieel gesubsidieerd onderwijs geldt een gelijkaardige verplichting op grond van het provincie- en gemeentedecreet. Voor het vrij onderwijs bestaat er geen verplichting. In advies over rechten en plichten van leerlingen in basis- en secundair onderwijs vroeg de Vlaamse Onderwijsraad aan de overheid na te denken over een onafhankelijke, onpartijdige en schoolexterne instantie voor conflictregeling voor orde, tucht en samenleven op school. Voor de wegen van rechtsbescherming moet onderscheid worden gemaakt tussen conflictsituaties waarbij een strikte procedure voor de gang naar de rechter is vastgelegd en andere waar dat niet het geval is (Verstegen, 2010).

Bemiddeling zou in het onderwijs een belangrijke rol kunnen spelen, hier kunnen recht en pedagogie elkaar opnieuw ontmoeten in gedeelde waarden. Het is de fundamentele plicht van het onderwijs om jongeren te leren uit zichzelf te treden en het standpunt van de ander te aanhoren en te accepteren (Verstegen, 2010). Mediation of bemiddeling is een proces waarbij de betrokken partijen vrijwillig en op basis van hun wederzijdse belangen trachten zelf tot een oplossing van hun (potentieel) conflict te komen door middel van besprekingen en onderhandeling. Een onafhankelijke, onpartijdige derde (bemiddelaar) begeleidt die gesprekken. Bemiddeling steunt op enkele essentiële werkingsprincipes: vrijwilligheid, neutraliteit en vertrouwelijkheid en heeft ook enkele belangrijke kenmerken: bemiddeling is gericht op de toekomst en op het oplossen van een conflict, waarbij betrokkenen zelf naar een oplossing zoeken. Het doel is samen een bevredigende oplossing te zoeken, waarbij tegemoet wordt gekomen aan de belangen en funderingen van betrokkenen, de communicatie te herstellen of saneren; het conflict wordt niet strikt juridisch benaderd: emoties krijgen ruimte. Bemiddelingen verlopen doorgaans volgens een bepaalde methodiek: de betrokkenen kunnen hun verhaal vertellen, waarbij wordt gezocht naar de onderliggende belangen, waarna opties worden gegenereerd om aan die belangen tegemoet te komen. Naast bemiddeling duiken nieuwe, door bemiddeling geïnspireerde vormen van conflictoplossing op zoals het herstelgericht groepsoverleg (HERGO) (Lanckswaert, 2010).

Schoolreglementen zijn een belangrijk instrument om het schoolleven te ordenen. Schoolreglementen kunnen een bron van ongenoegen zijn omdat ouders of leerlingen vragen hebben bij het nut van bepaalde regels of omdat bepaalde voorschriften zeer onduidelijk zijn. Ze kunnen een aantasting van de persoonlijke vrijheid inhouden. Bij de opmaak is het belangrijk om goed te overleggen met ouders en leerlingen. Bij betwisting is bemiddeling zeer goed denkbaar. Bovendien kan in het schoolreglement bemiddeling als vorm van conflictoplossing uitdrukkelijk naar voren worden geschoven. In het secundair onderwijs is bij studie- en examenbetwistingen een overlegmoment voorzien als eerste stap van een bestuurlijke procedure. Bemiddeling biedt in de onderwijssector heel wat perspectieven. Toch kan deze methode van conflictoplossing zeker niet in alle gevallen worden ingezet. Voor een doorbraak in de sector van het onderwijs is nog veel informatie en sensibilisering nodig (Lanckswaert, 2010).

Schoolreglementen

Schoolreglementen werden decretaal verplicht na de invoering van het Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 1991. Aangezien de algemene ouderraad hiervoor al veel belang hechtte aan duidelijke regels en afspraken, hanteerden scholen hiervoor al reglementen. Sinds de invoering van de decretale verplichting ervan, zijn de regels en juridisering enkel toegenomen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

In het schoolreglement moesten minimaal het studie- en orde- en tuchtreglement worden opgenomen. Scholen waren vrij om er andere elementen in op te nemen, maar weinig aandacht ging naar organisatiecultuur als integrerende benadering om zowel schoolinterne als schoolexterne uitdagingen en problemen aan te pakken. De aanwezigheid van een schoolreglement maakt wel duidelijk dat er spelregels zijn die moeten worden nageleefd, dat er overleg moet zijn over de attitudes en gedragsregels, die in een school moeten worden gerespecteerd en dat de wederzijdse rechten hierbij duidelijk moeten zijn. Een levendig functioneren van het onderwijs is echter niet verenigbaar met het strakke keurslijf van een, tot in detail, uitgewerkte regelgeving. Toch stellen we vast dat het schoolreglement in een aantal gevallen eerder in die richting is geëvolueerd (Beckers & Belliën, 2010). Sinds schooljaar 2011-2012 maakt de engagementsverklaring inherent deel uit van het schoolreglement.

Enerzijds moet het schoolreglement het afdwingbaar karakter hebben van een reglement en is een decretale basis, die geen afbreuk doet aan de autonomie en de verantwoordelijkheid van de school, vereist. Anderzijds is er een algemeen groeiend rechtsbesef bij de burger dat ouders en leerlingen steeds kritischer, vaker en dwingender hun rechten doet opeisen. Hierop een antwoord bieden kan niet enkel door rechten en plichten te verduidelijken en omgangsregels te expliciteren, maar ook en vooral door een overlegcultuur uit te bouwen (Beckers & Bart Belliën, 2010).

Begin jaren negentig bevatte het schoolreglement de essentiële huisregels zoals het studiereglement en het orde- en tuchtreglement, al dan niet aangevuld met de leefregels in de school. Vandaag ontstaat een ware orkaan van opsommingen van rechten en plichten van de participanten en worden ook bepaalde maatschappelijke evoluties waarmee de school en haar omgeving wordt geconfronteerd en rekening moet houden, om nog niet te spreken van de algemene rechtsbeginselen die moeten worden gerespecteerd, opgenomen in het schoolreglement (Verstegen, 2010).

De procedure voor het opstellen van het schoolreglement is verschillend voor scholen van de verschillende netten. In het gemeenschapsonderwijs wordt het opgesteld door de directeur. De schoolraad heeft een overlegbevoegdheid en de raad van bestuur bekrachtigt het reglement. In het officieel en vrij onderwijs stelt de inrichtende macht het reglement op; de participatieraad heeft hier een overlegbevoegdheid. Alle wijzigingen en aanvullingen worden besproken en volgen dezelfde procedure. Vier redenen zijn belangrijk om het schoolreglement te bespreken: de ouderbetrokkenheid, het krijgen van zinvolle suggesties, toetsing op duidelijkheid en verstaanbaarheid en de ondersteuning van de verkozen vertegenwoordigers in de school- en participatieraad (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Elke onderwijsverstrekker zet onderwijs op volgens een eigen vormingsproject. Een schoolreglement is een uiting van dat project: dergelijk reglement is pedagogisch gezien van oudsher een instrument, niet zozeer ter bescherming van de leerling tegen mogelijke willekeur, maar wel als beperkte leidraad voor vormend samenleven en handelen binnen de schoolwereld. Vanuit dit perspectief voltrekt vorming zich in een relatief autonome vrijruimte waarin onderwijsverstrekkers in overeenstemming met hun eigen project zelf bepalen wat juist handelen is (Van Crombrugge, 2010). Het pedagogisch project en het schoolreglement eerbiedigen de internationaalrechtelijke en grondwettelijke beginselen inzake de rechten van de mens en van het kind in het bijzonder. De schoolbesturen moeten zich aangesproken weten om het schoolwerkplan en het schoolreglement te

articuleren vanuit deze fundamentele uitgangspunten. De inrichtende macht blijft meester over de inhoud van het pedagogisch project (De Groof, 2003).

Scholen beschouwen het schoolreglement als iets dat alleen eigen is aan hun school, alleen van toepassing op hun context. Toch ontwikkelden de onderwijskoepels modellen, aanbevelingen en tekstsuggesties, waarop scholen zich kunnen baseren om een eigen invulling te geven aan dit reglement (Verstegen, 2010). De modelreglementen bieden een aantal voordelen, waaronder de correcte informatie over nieuwe juridische regels en een aantal nadelen, zoals het overnemen en verplichten van modelteksten uit gemakzucht en de vrees voor onnauwkeurigheden, wat de reglementen uniform en kleurloos maakt (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Definitie

Het valt op dat scholen hun schoolreglement als iets eigens beschouwen, als iets dat van hen is. Vertommen definieert het schoolreglement als volgt: "Het schoolreglement is in een gemeenschap vaak het symbool voor discipline. Het is de directie die zich in de meeste schoolreglementen uitspreekt over wat mag en niet mag. Het gaat dan meestal over gedragingen die controleerbaar zijn en zo nodig gestraft en beloond kunnen worden" (zoals geciteerd in De Groof & Mahieu, 1993).

De definitie van het schoolreglement van Van Echelpoel gaat iets verder dan het tuchtonderwerp en zegt: "In het dagelijks leven van een school gelden heel wat spelregels. Gewoonlijk zijn ze op een of andere manier gecodificeerd in een reglement, dat dienst doet als een algemeen charter. Als men in de school over tucht spreekt, wordt het reglement daar als het ware het symbool van, want daarin staat wat mag en niet mag" (zoals geciteerd in De Groof & Mahieu, 1993).

Mahieu geeft een omschrijving van het schoolreglement dat meer omvat. Hij geeft het belang van het schoolreglement voor alle betrokken actoren aan, omschrijft het doel van het schoolreglement en beschrijft een regelgeving, die alle aspecten van het schoolleven raakt en gaat dus verder dan de regelgeving rond tuchtzaken. De definitie van het schoolreglement volgens Mahieu: 'Het schoolreglement legt een geheel van bepalingen vast over hoe schoolleden (en in het bijzonder leerlingen) zich dienen te gedragen. Het schoolreglement is dan het formele (d.i. uitgeschreven en ter beschikking gestelde) document dat tot doel heeft de integratie van leerlingen in de school te bevorderen, door het formuleren van inhoudelijke normen, praktische afspraken en gedragsvoorschriften' (De Groof & Mahieu, 1993).

Doel

Een belangrijk doel van het schoolreglement is het gidsen van ouders en leerlingen doorheen de leer- en leefgemeenschap van een school, door duidelijke afspraken, die voor iedereen gelden. Voor het merendeel van betwistingen op school moet een goed schoolreglement volstaan, dankzij klare spelregels en een eerlijke, neutrale beroepsregeling. Het schoolreglement moet dermate nauw passen bij de gemeenschap waarvoor ze bedoeld is, dat de voorschriften bij de betrokkenen al gauw een tweede natuur worden en een evenwichtige verhouding tussen rechten en plichten van alle betrokkenen weergeven, zodat iedereen, zonder uitzondering op een eerlijke en rechtvaardige behandeling kan rekenen.

Het uitgangspunt is, een gemakkelijkere aanvaarding en naleving van het schoolreglement zal zijn indien men de zin ervan inziet (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

De ondertekening van het schoolreglement is het afsluiten van een contract, waardoor de onderlinge relatie tussen school en ouder of meerderjarige leerling zo precies mogelijk wordt vastgelegd in de vorm van rechten, plichten en maatregelen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). Het schoolreglement wordt ondertekend bij de inschrijving. In het officieel onderwijs handtekent men ter kennisname, in het gesubsidieerd vrij onderwijs voor akkoord (Decreet betreffende het onderwijs-XIII-

Mozaïek Domein Zorgvuldig Bestuur, juli 2001). Indien de ouder en/of de (meerderjarige) leerling niet instemt met het schoolreglement, kan men zich niet inschrijven. Ze moeten het geldende reglement accepteren tot het wordt gewijzigd of een andere schoolkeuze maken. De ondertekening van het schoolreglement, zowel ter kennisname als voor akkoord, betekent niet er onvoorwaardelijk mee instemmen. De bepalingen in het schoolreglement mogen niet indruisen tegen bestaande rechtsregels, ook ontnemt de instemming niet het recht om aspecten ervan ter discussie te stellen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Verplichte onderdelen

In secundaire scholen werd een schoolreglement verplicht vanaf het schooljaar 1991-1992 op basis van het Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 1991. Elke school moet een reglement opstellen waarin de rechten en plichten van elke leerling worden bepaald. Op zijn minst moet dat reglement voorzien in basisregels voor orde en tucht en in het studiereglement. Het schoolreglement omvat drie grote luiken.

Het eerste luik bevat wat wettelijk wordt opgelegd: het orde-, tucht-, en studiereglement waarvoor de minimale voorwaarden zijn vastgelegd in het besluit van de Vlaamse Regering. De basisregels voor orde en tucht en het studiereglement zijn de verantwoordelijkheid van de inrichtende macht. Het tweede luik gaat over de leefregels. Elke school kan deze vrij invullen op basis van haar pedagogisch project. Het gaat hier over gedragsregels en pedagogische principes. Het derde luik omvat de praktische en organisatorische afspraken (bijvoorbeeld de organisatie van de schooldag, wie doet wat,...) (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Op 11 maart 2009 keurde het Vlaams Parlement het Decreet goed betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de Engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs. (Beckers & Belliën, 2010). Vanaf schooljaar 2011-2012 moet die engagementsverklaring deel uitmaken van elk schoolreglement bij alle inschrijvingen. Het decreet schrijft voor dat in de engagementsverklaring wederzijdse afspraken tussen de school en de ouders moeten worden opgenomen over oudercontact, voldoende aanwezigheid, vormen van individuele leerlingenbegeleiding en het positieve engagement ten aanzien van de onderwijstaal (Verbeeck, 2010a).

De verschillende luiken van het schoolreglement zijn niet steeds scherp te onderscheiden en niet in alle scholen wordt eenzelfde afbakening van leefregels en het reglementaire deel gehanteerd. De schoolcultuur wordt weerspiegeld in de stijl van het schoolreglement, aldus Vanderhoeven & De Cuyper (1999).

Orde- en Tuchtreglement

Van Crombrugge (2010) zegt dat het orde- en tuchtreglement kan beschouwd worden als een terrein van pragmatische vragen. Noch recht, noch onderwijskunde bieden hier veel houvast. Naast een goed gecommuniceerd schoolbeleid is, zolang het bij ordemaatregelen blijft, de rol van de individuele leerkracht met zijn beoordelings- en inlevingsvermogen doorslaggevend. Voor drastische maatregelen is het advies van de klassenraad voorgeschreven. Dit neemt de druk van de individuele schouders en verzekert dat een eventuele maatregel ook een breed draagvlak zal hebben (Verstegen, 2010).

Ordereglement

Het ordereglement handelt over sancties bij normaal storend gedrag. Het heeft de bedoeling om een leerling tot de orde te roepen wanneer hij/zij het normale schoolleven hindert (Lanckswaert, 2010; Verstegen, 2010). Alle personeelsleden van de school kunnen een ordemaatregel uitspreken. De bedoeling van een ordemaatregel is dat het een onmiddellijk effect heeft. De ouders worden geïnformeerd en de leerling kan de lesactiviteiten normaal blijven volgen (behalve bij een preventieve schorsing, wat een opstap naar een tuchtmaatregel is). In het schoolreglement moet geen volledige lijst van ordemaatregelen worden opgenomen. Wettelijk moeten scholen op dit punt enkel zeggen wat hun beleid is. Verschillen tussen school- en onderwijscultuur kunnen hier aan de oppervlakte komen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Tuchtreglement

Het tuchtreglement handelt over sancties voor gedrag waarbij het normale onderwijs-gebeuren en/of het werken aan een pedagogisch project ernstig in het gedrang komt, wanneer zachtere ordemaatregelen tot niets hebben geleid of wanneer ernstige, strafbare feiten worden gepleegd (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). Een tuchtmaatregel is een straf voor gedrag dat een gevaar betekent voor het normale onderwijs- en vormingsgebeuren (Verstegen, 2010). Een tuchtstraf wordt uitgesproken door de directeur, een afgevaardigde van de inrichtende macht of de inrichtende macht zelf. Wettelijk is de school verplicht om de geldende procedures kenbaar te maken en neer te schrijven in het schoolreglement. De lijst van mogelijke tuchtmaatregelen moet, in tegenstelling tot de ordemaatregelen, wel volledig zijn. Omdat door een tuchtmaatregel de onderwijskansen van de leerling nadelig kunnen worden beïnvloed moeten de wettelijk voorgeschreven regels strikt gerespecteerd worden. De procedure in verband met tuchtmaatregelen moet zo snel mogelijk verlopen en de straf moet in overeenstemming zijn met de feiten (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). De regelgeving over tucht beperkt zich in hoofdzaak tot procedures (Verstegen, 2010). Over de wijze waarop een tuchtonderzoek moet verlopen, is niets in de regelgeving opgenomen (Beckers & Bellien, 2010).

De beroepsmogelijkheden ten aanzien van tuchtmaatregelen is vastgelegd in het Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 1991, waarin de verplichting om beroepsprocedure te organiseren is beschreven. Het gaat in het bijzonder over de betwisting van de tuchtmaatregel bij definitieve uitsluiting. Het schoolreglement moet aangeven bij welke instantie en op welke wijze deze procedure verloopt (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Studiereglement

Studieregels zijn leefafspraken over de waarden en houdingen, die de school wil nastreven en feitelijke informatie over de dagelijkse werking. Elke school is vrij om een pedagogische aanpak te kiezen en haar onderwijs te organiseren, maar is beperkt in een aantal algemene wettelijke bepalingen zoals het begin en het einde schooljaar van het schooljaar. Leef- en gedragsregels ondersteunen de pedagogische aanpak en waarden waarbij het goed is dat de leerling kan ervaren dat de levenshouding van zijn ouders en de levenssfeer op school elkaar steunen en bij elkaar aansluiten. Daarom is het belangrijk dit te bespreken met ouders en ouderverenigingen om zo elkaars pedagogische visie op elkaar af te stemmen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Engagementsverklaring

Het Vlaams Parlement keurde, op 11 maart 2009, het Decreet betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de Engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs goed (Beckers & Belliën, 2010). De engagements-verklaring dient als instrument om de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs van hun kind te versterken. Vanaf schooljaar 2011-2012 moet die engagementsverklaring deel uitmaken van elk schoolreglement bij alle inschrijvingen en bevat wederzijdse afspraken tussen de school en de ouders over oudercontact, voldoende aanwezigheid, vormen van individuele leerlingenbegeleiding en het positieve engagement ten aanzien van de onderwijstaal (Verbeeck, 2010a).

Enkel voor de onderwijstaal wordt gespecificeerd dat het schoolreglement voortaan moet bepalen dat leerlingen aangemoedigd moeten worden om Nederlands te spreken, ook buiten de schoolmuren. Andere bepalingen over het positieve engagement ten aanzien van de onderwijstaal kunnen alleen worden toegevoegd op voorwaarde dat daarover een akkoord wordt bereikt in het bevoegde lokaal overlegplatform. Voor het overige is het de verantwoordelijkheid van het schoolbestuur om deze wederzijdse afspraken concreet in te vullen. Aangezien de verklaring integraal deel uitmaakt van het schoolreglement moet bij de opstelling rekening worden gehouden met de voorgeschreven participatieprocedures (Verbeeck, 2010a).

De ouders moeten instemmen met zowel het eigenlijke schoolreglement als met de engagementsverklaring indien zij hun kind willen inschrijven in een bepaalde school. De overheid motiveert deze verplichting vanuit de visie dat een voldoende betrokkenheid van ouders bij het schoolleven essentieel is voor de leerkansen van hun kinderen en wil een gezonde dialoog laten plaatsvinden. Een minimale betrokkenheid van ouders bij het schoolleven van hun kinderen is altijd noodzakelijk, niet enkel wanneer de leerkansen van een leerling precair zijn. In de engagementsverklaring wordt dit engagement door ouders verondersteld te zijn aangegaan, gebundeld en krijgt het hierdoor een meer formeel karakter (Verbeeck, 2010a; Verstegen, 2010).

De formele opname van de engagementsverklaring in het schoolreglement vindt zijn oorsprong in de Brusselconferentie en de afspraken over aanvaardbare kennis van het Nederlands bij de inschrijving in de school. Op de Rondetafelconferentie over het Nederlandstalig onderwijs in Brussel werd voorgesteld om de engagementen te verankeren in de regelgeving (Memorie van Toelichting²⁰). De deelnemers aan deze conferentie pleitten voor een engagementsverklaring die meer dan een louter symbolische waarde heeft en waren voorstander van een afdwingbare engagementsverklaring. Door de engagementsverklaring op te nemen in het schoolreglement verkrijgen de bepalingen erin een afdwingbaar karakter. Wel mag het niet naleven van de engagementsverklaring door de ouders niet gesanctioneerd worden door te raken aan het leerrecht van de kinderen (Beckers & Bart Belliën, 2010).

Volgens de Raad van State²¹ is de precieze draagwijdte van de engagementsverklaring onduidelijk. Zo maakt de Raad van State voorbehoud bij de stelling dat het niet naleven van de engagementsverklaring geen gevolgen mag hebben voor de leerling. Deze verklaring maakt immers integraal deel uit van het schoolreglement waarmee de ouders (of de leerling) instemmen bij inschrijving. Wat de vrije onderwijsinstellingen betreft, maakt de engagementsverklaring deel uit van de contractuele rechtsverhouding tussen de inrichtende macht van de vrije onderwijsinstelling en de ouders. Een rechter kan voor het niet naleven van de engagementsverklaring de ontbinding van de contractuele rechtsverhouding uitspreken. Om dit te vermijden, had de Raad van State voorgesteld in het decreet op te nemen dat de engagementsverklaring, hoewel die deel uitmaakt van het

²⁰ Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs, stuk 2018 (2008-2009) – nr. 1, p. 10.

²¹ Advies RvS nr. 45.335/1 van 13 november 2008, *Parl. St.* VI.Parl. 2008-2009, nr. 2018/1, 48.

schoolreglement, in hoofde van de ouders geen enkele juridische verbintenis inhoudt of dat het niet-naleven van de engagementsverklaring enkel aanleiding kan geven tot bepaalde begeleidings- en ondersteuningsmaatregelen. De overheid is niet ingegaan op deze suggestie (Beckers & Belliën, 2010).

De draagwijdte van de engagementsverklaring is onduidelijk. De vraag is of de verplichte invoering van een nieuw juridisch instrument bijdraagt tot de realisatie van die doelstellingen. In veel schoolreglementen stonden vroeger ook al specifieke afspraken met ouders. De engagementsverklaring is in dat opzicht niet nieuw, enkel worden de engagementen van de ouders nu gebundeld in een verklaring met een formeel karakter. De nadruk ligt op het wederzijdse karakter van de afspraken en geeft de mogelijkheid om door overleg een evenwicht te bereiken (Verbeeck, 2010a). Verbeeck (2010a) geeft aan dat er een noodzaak is aan niet-juridische maatregelen, zoals sensibilisering en informeel overleg om de engagementsverklaring te begeleiden. Het is immers de toepassing ervan in de dagelijkse praktijk en dus de auteur (schooldirectie of inrichtende macht) van het eigenlijke schoolreglement en/of de engagementsverklaring die daardoor medeverantwoordelijk wordt gemaakt voor de eventuele overjuridisering van de relatie tussen de school en ouders. Het schoolreglement en de engagementsverklaringen kunnen een goede onderwijsrelatie wel omkaderen, maar deze niet bewerkstelligen.

De engagementsverklaring is volgens Brengt Verbeeck (2010a) een klassiek geval van overjuridisering maar hij geeft ook toe dat de toegang tot onderwijs is gereguleerd en dus onvermijdelijk gejuridiseerd. Onderwijsgebruikers en onderwijsverstrekkers bewegen zich noodgedwongen binnen een door de overheid opgelegd juridisch kader. Het instrument van de engagementsverklaring is juridisch ontoereikend en wordt herleid tot een formaliteit zonder een reële oplossing voor scholen, die werkelijk worden geconfronteerd met een gebrek aan betrokkenheid. Scholen staan machteloos tegenover de relatief kleine groep van ouders die geen schoolbetrokkenheid tonen. Wanneer het wantrouwen tussen beide partijen te groot is om open engagementen aan te gaan, kan de engagementsverklaring op termijn de vorm aannemen van strakke verbods- en gebodsbepalingen, onbuigzame principeverklaringen of exoneratieclausules. Vertegenwoordigers van kansengroepen vrezen dat de vraag naar een formeel engagement eerder vervreemdend dan motiverend werkt (Verbeeck, 2010a).

Hoewel men de indruk kan hebben dat de engagementsverklaring afdwingbaar is in hoofde van de ouders, is dit niet juist. Het kind mag niet geschaad worden in zijn recht op onderwijs en ouders kunnen op geen enkele manier tot de orde worden geroepen. In de kritische beoordeling van de Raad van State over de dubbelzinnigheid van een dergelijke verklaring wordt aangegeven dat de engagementsverklaring even dwingend als het schoolreglement zou zijn, maar toch niet afdwingbaar, terwijl het schoolreglement echt wel juridisch dwingend is. Dit kan leiden tot een devaluatie van het schoolreglement in algemene zin. (Verbeeck, 2010a)

Heeft men met de engagementsverklaring de schijn van een juridisch bindend engagement gecreëerd waarvan de eigenlijke bedoeling niet juridisch bindend maar in wezen motiverend is? De overheid heeft vermoedelijk ondervonden dat het juridisch instrument van inschrijvingsrecht/aanvaardingsplicht moet worden aangevuld met medewerking en betrokkenheid (Verstegen, 2010).

Besluit

Vanuit het voorgaande theoretisch kader is het doel van dit onderzoek inzicht te vergaren in de juridisering van het onderwijs en de mate waarin schoolreglementen hiervan een uiting zijn. We baseren ons hiervoor op de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder uit 1991 en 1992. We focussen ons hierbij op een vormelijke en inhoudelijke vergelijking en de wettelijk verplichte onderdelen van het schoolreglement. Verder onderzoeken we de vormelijke en inhoudelijke evolutie van de

schoolreglementen en de vermeldingen over en de omgang met nieuwe trends (gsm, ICT, technologie, piercings en tatoeages) in de verschillende schoolreglementen.

Onderzoeksvragen

In de jaren negentig (1/06/1990-31/05/1992) voerden Mahieu, Van Vooren en Van Bunder een onderzoek naar schoolcultuur: "Organisatiecultuur van scholen: een onderzoek naar de wenselijkheid van en de mogelijkheid tot een beleid ter optimalisering van de organisatiecultuur van secundaire scholen". Dit onderzoek bestond uit vijf deelrapporten en is later gebundeld, samen met de bevindingen van Jan De Groof, in het boek "De school komt tot haar recht" (De Groof & Mahieu, 1993):

1. Het school-pakt, schoolreglementen als uitingen van organisatiecultuur (Mahieu & Van Vooren, 1991a).
2. De schoolcultuur als metafoor (Mahieu & Van Vooren, 1991b).
3. Het signaal, de schoolcultuur als systeemvariabele (Mahieu & Van Vooren, 1991c).
4. Wetten van netten, de organisatiecultuur van scholen als omgevingsfactor (Mahieu & Van Bunder, 1992a).
5. Het orakel. De organisatiecultuur van scholen in toekomstperspectief (Mahieu & Van Bunder, 1992b).

Dit onderzoek had tot doel een bijdrage te leveren tot het concretiseren en operationaliseren van het begrip organisatiecultuur in de scholen. Het onderzoek omvatte onder meer een replicatie van een studie (KUL) over de organisatiecultuur van basisscholen, een analyse van schoolreglementen in 29 scholen, een studie naar de opvattingen over de regelgeving in deze scholen en een diepte-onderzoek naar de organisatiecultuur. Eén van de "artefacten" van die organisatiecultuur van secundaire scholen bleek het schoolreglement.

Vandaag, bijna 25 jaar later, willen we onderzoeken hoe deze schoolreglementen geëvolueerd zijn in vergelijking met de schoolreglementen van bijna een kwarteeuw geleden. Uit de literatuur blijkt dat er zich in het hedendaagse onderwijs, een proces van juridisering manifesteert, dat ook zijn invloed heeft op de schoolreglementen van secundaire scholen. We willen dan ook kijken hoe deze juridisering zich uit in de schoolreglementen van vandaag en hoe deze reglementen onderling van elkaar verschillen of op elkaar gelijken. Vanuit deze insteek komen we tot de volgende onderzoeksvragen:

- 1) In welke mate verschillen schoolreglementen (qua inhoudelijke aandachtspunten, procedures, vorm en stijl) van elkaar en van reglementen uit het verleden?
 - a) Welke verschillen zijn terug te vinden in de grootte van de huidige schoolreglementen en in vergelijking met de reglementen uit het verleden?
 - b) Welke verschillen zijn terug te vinden in het woordgebruik van huidige schoolreglementen en in vergelijking met reglementen uit het verleden?
 - c) Welke verschillen zijn terug te vinden in het orde- en tuchtreglement van huidige schoolreglementen en in vergelijking met reglementen uit het verleden?
- 2) Toont de evolutie inzake schoolreglementen aan dat er een proces van juridisering plaatsvindt in het onderwijs en ook een invloed heeft op het schoolreglement?
- 3) Op welke manier worden nieuwe (technologische) trends opgenomen in de huidige schoolreglementen en zijn er gelijkenissen tussen de verschillende reglementen te vinden?

Methodologie

Dit hoofdstuk schetst allereerst het opzet van het onderzoek. Vervolgens beschrijven we de het onderzoeksinstrumentarium en de schoolreglementen. Daarna bespreken we de verschillende stappen van de data-analyse. De keuzes die we hierbij maakten, worden telkens geëxpliciteerd en onderbouwd.

Onderzoeksopzet

Dit onderzoek is een replicatieonderzoek naar het voorbeeld van de onderzoeken naar schoolcultuur van Mahieu & Van Vooren (1991a) en Mahieu & Van Bunder (1992a). Zij hebben de schoolreglementen van 29 Katholieke scholen in de provincie Antwerpen onderzocht voor de decretale invoering van het verplichte schoolreglement in 1991 en na deze invoering. Ze hebben hierbij geconcludeerd dat de schoolreglementen niet enkel groter werden, maar ook homogener. Na de decretale invoering van de verplichte schoolreglementen was het niet meer mogelijk de typologiën te onderscheiden die ze in hun eerste onderzoek vaststelden. Dit werd mede veroorzaakt door de invoering van modelreglementen door de koepels van de scholen.

Het doel van dit replicatieonderzoek is een vergelijkende studie naar schoolreglementen om te beschrijven op welke wijze deze veranderd zijn in de afgelopen 25 jaar. Hierbij ligt de focus op een vormelijke en inhoudelijke analyse van de actuele schoolreglementen. Tegelijkertijd is een meer diepgaande analyse van de schoolreglementen mogelijk, nu meer gesofisticeerde software beschikbaar is en ook schoolreglementen (soms zelfs publiek) digitaal beschikbaar zijn. De inhoudelijke analyse situeert zich, in navolging van het onderzoek van Mahieu & Van Vooren (1991a) en Mahieu & Van Bunder (1992a) op 2 niveaus:

- De omvang, vormgeving en de inhoudelijke analyse op basis van de gebruikte woorden in het reglement. Dit onderdeel is een replicatie van het eerste deelonderzoek van Mahieu & Van Vooren (1991a): 'Het school-pakt, schoolreglementen als uitingen van organisatiecultuur', dat heeft plaatsgevonden voor de decretale invoering van het verplichte schoolreglement.
- Daarnaast ligt een focus op de wettelijk bepaalde aspecten zoals het orde- en tuchtreglement en de engagementsverklaring. Deze focus op het orde- en tuchtreglement is gebaseerd op het tweede deelonderzoek van Mahieu & Van Bunder (1992a): 'Wetten van netten, de organisatiecultuur van scholen als omgevingsfactor'. Hierin lag de focus naast de evolutie in omvang en vormgeving ook op de gelijkenissen en verschillen in de wettelijk verplichte onderdelen: het orde-, tucht- en studiereglement. Aangezien de koepels na het Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 1991 modelreglementen hebben aangeboden aan hun scholen, is dit zowel in het onderzoek van Mahieu en Van Bunder (1992a) als in deze studie een basis om de verschillende bepalingen in de schoolreglementen onderling te vergelijken.

Zoals uit de literatuur blijkt, is sinds de invoering van het verplichte schoolreglement, de juridisering in het onderwijs enkel toegenomen. Na een periode van meer dan 20 jaar is er een duidelijke toename van wetgeving, zowel rechtstreeks voor het onderwijs (rechtspositie van leerlingen, inschrijvingsmodaliteiten, inclusief onderwijs,...) als aan onderwijs belerende regelgeving (privacy, afvalverwerking, ICT,...) met een rechtstreekse invloed op de dagelijkse onderwijspraktijk en het schoolreglement. Omwille van pragmatische keuzes en het doel van het onderzoek is het onmogelijk om heel deze regelgeving op te nemen in deze studie. We kiezen er, om deze redenen, voor om ons replicatieonderzoek te focussen op de vormelijke en inhoudelijke analyse, deze over de drie onderzoeksmomenten te vergelijken en het orde- en tuchtreglement en de evolutie hiervan overheen de netten/koepels te bespreken. Andere juridische ontwikkelingen: de engagementsverklaring, participatie; privacy; behoorlijk bestuur; openbaarheid van bestuur en klachtenbehandeling en -

bemiddeling worden ook opgenomen. Tot slot bekijken we de vermeldingen rond ICT, gsm's, tablets en andere technologische apparatuur in de schoolreglementen.

Het onderzoeksinstrumentarium

Om een globaal beeld te krijgen van de schoolreglementen die vandaag de dag worden gehanteerd hebben we ervoor gekozen om de schoolreglementen van alle secundaire scholen in Antwerpen-grootstad te verzamelen. Op deze manier komen alle netten en koepels van het onderwijs in Vlaanderen aan bod en is het ook mogelijk om deze onderverdelingen als basis voor de vergelijking te gebruiken. Mahieu & Van Vooren (1991a) hebben zich in het eerste deelonderzoek vooral gericht op Katholieke scholen en Mahieu en Van Bunder hebben in het tweede deelonderzoek de modelreglementen van verschillende koepels meegenomen (1992a).

Scholen en schoolreglementen

Drie van de geselecteerde scholen uit Antwerpen behoren tot het Gemeenschapsonderwijs, 14 tot het Officieel gesubsidieerd onderwijs en 28 tot het Vrij gesubsidieerd onderwijs. Wat de inrichtende machten betreft, zijn 26 scholen ingericht door VZW's (14 verschillende), 11 door AGB Stedelijk Onderwijs, 3 door GO! Scholengroep Ant1gon, 3 door de Provincie Antwerpen, 1 door het Instituut Sint Maria en 1 door technicum Noord Antwerpen, als feitelijke organisaties. De 26 scholen die niet behoren tot de traditionele, overkoepelende inrichtende machten (Stedelijk onderwijs, Provinciaal onderwijs en Gemeenschapsonderwijs) bestaan uit een methodeschool (Steineronderwijs), een school voor jongeren van Turkse origine in Vlaanderen (Lucernacollege), 3 Joodse scholen en 23 Katholieke scholen. Verder zullen we verwijzen naar de Katholieke en niet-Katholieke vrije scholen als het gaat over de koepels van deze scholen uit het vrij gesubsidieerd onderwijs.

In sommige scholen is exact hetzelfde schoolreglement van toepassing. Hierdoor gelden voor de 45 scholen 35 verschillende schoolreglementen. Voor 14 campussen gelden 6 verschillende reglementen, die voor 2 of meerdere campussen exact dezelfde zijn. Voor alle 11 scholen van het Stedelijk Onderwijs Antwerpen geldt eenzelfde basisreglement dat door elke campus is aangevuld met een eigen, intern reglement. En 18 scholen hebben een uniek, individueel schoolreglement.

Data-analyse

De dataverzameling is gebeurd tussen begin september en half november 2013. In een eerste fase zijn alle geselecteerde scholen aangeschreven via mail om het onderzoeksopzet duidelijk te maken en de schoolreglementen te verzamelen. In deze fase zijn ook de schoolreglementen, die online te vinden zijn, verzameld. Een tweede, derde en vierde contact was soms noodzakelijk om het schoolreglement te verkrijgen. Na twee onbeantwoorde aanvragen via mail hebben we telefonisch contact met deze scholen en eventueel de directie opgenomen. In één geval was een bevestiging van UA nodig. Tegen eind november 2013 waren alle schoolreglementen van de 45 secundaire scholen in Antwerpen-grootstad verzameld.

Aangezien de basis van dit onderzoek een replicatie is, hanteren we dezelfde methodologie als Mahieu, Van Vooren en Van Bunder tijdens hun onderzoeken in 1991 en 1992. In een eerste deel van het onderzoek uit zowel 1991 als 1992 werd een woordelijke analyse uitgevoerd met het Oxford Concordance Program waarop later een statistische analyse is uitgevoerd met het programma SPSS. In dit onderzoek werken we met QSR Nvivo 10 dat gelijke analyses kan uitvoeren, maar ook inhoudelijk verbanden kan leggen. Voor de vormelijke vergelijkingen gebruiken we als basis de woordentabel die is overgenomen uit de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a). Om een breder zicht te krijgen en dankzij de mogelijkheden van het kwalitatieve analyseprogramma QSR Nvivo

10 hebben we de gebruikte woorden, in overleg met Mahieu, uitgebreid om een vollediger beeld te krijgen. Voor de inhoudelijke vergelijkingen hebben we ons ook gebaseerd op het onderzoek van Mahieu & Van Vooren (1991a) en aanvullingen gedaan op basis van de recente (juridische) ontwikkelingen in het onderwijs en de evolutie van de schoolreglementen. De basis van het gebruikte codeboek hebben we dus overgenomen uit het onderzoek van Mahieu en Van Vooren (1991a). Doorheen het proces van totstandkoming van het codeboek hebben zowel inductieve als deductieve overwegingen elkaar aangevuld. Voor de verwerking van de kwantitatieve data zijn zowel het statistische analyseprogramma R (boxplots) als de berekeningsmogelijkheden van Excell gebruikt.

In de loop van het proces hebben we een 'classification sheet' (in bijlage) opgemaakt om op die manier een aantal kenmerken van de verschillende schoolreglementen te verzamelen, te structureren en later in te voegen in Nvivo. Op deze manier is het mogelijk om bepaalde kenmerken van de schoolreglementen te gebruiken voor de vergelijkingen (net, koepels, aantal woorden en bladzijden,...). Om de verschillen tussen en de concepten in de schoolreglementen te verduidelijken pasten we enkelvoudige analyses in NVivo toe. Via matrix coding queries konden we niet alleen verbanden leggen tussen de gecodeerde informatie, maar ook tussen de verschillende reglementen en de kenmerken van deze reglementen. In bijlage geven we een overzicht van het codeboek (bijlage) alsook de verschillende matrix coding queries (bijlage).

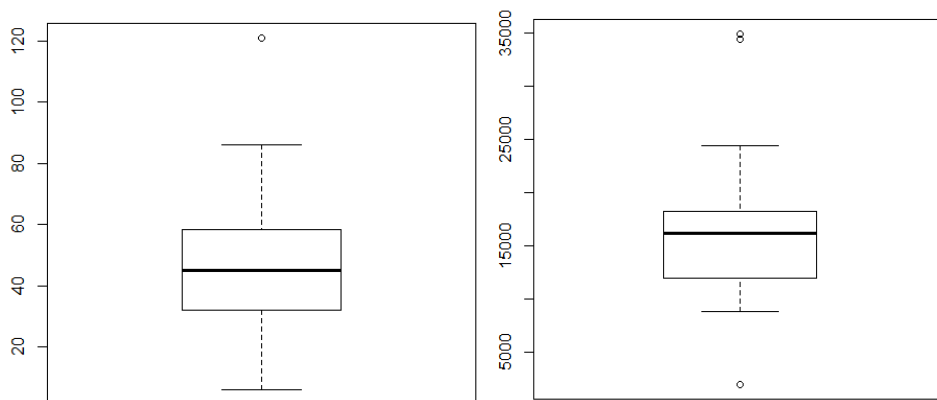
Resultaten

Naar analogie met de resultaten van de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a) delen we de resultaten op in drie delen waarin we telkens de onderlinge vergelijking van de huidige schoolreglementen bespreken en deze resultaten vergelijken met de resultaten van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a). Een eerste deel beslaat de vormelijke vergelijkingen terwijl het tweede deel de inhoudelijke vergelijkingen behandelt. Verder focust deze studie op de wettelijk verplichte onderdelen van de schoolreglementen, de juridische ontwikkelingen opgenomen in de schoolreglementen en de evolutie van de reglementen wat betreft ICT, technologische apparatuur en gadgets.

Vormelijke vergelijking

Er is duidelijk een groot onderscheid in de grootte van de reglementen van de verschillende scholen. Het kleinste reglement telt 6 bladzijden, terwijl het grootste reglement 121 bladzijden beslaat. Ook het aantal gebruikte woorden ligt ver uit elkaar, waarbij 1909 het minst is en 34 957 het meest. In totaal tellen alle reglementen van alle secundaire scholen in Antwerpen grootstad samen 2196 bladzijden en 736537 woorden. De 35 verschillende schoolreglementen tellen in totaal 1684 bladzijden en 570071 woorden. Gemiddeld telt een schoolreglement 48,11 bladzijden en 16287,74 woorden. Aangezien een gemiddelde gevoelig is voor uitschieters (6blz.-121 blz./1909 woorden-34 957 woorden) geeft de mediaan van 42,5 bladzijden (standaarddeviatie:21,91) en 15203 woorden (standaarddeviatie:6517,10), omdat dit een genuanceerder beeld. Het grootste reglement bevat 18,31 keer meer woorden dan het kleinste reglement. De schoolreglementen van 2013-2014 zijn gemiddeld 12,52 keer groter dan het gemiddelde schoolreglement van 1990-1991 en 5,02 keer groter dan het gemiddelde schoolreglement van 1991-1992. De reglementen van het Gemeenschapsonderwijs gebruiken veel woorden terwijl deze van niet-Katholiek vrij onderwijs en de reglementen van het Provinciaal onderwijs eerder weinig woorden gebruiken. In woordenaantal situeren de schoolreglementen van het Stedelijk en Katholiek onderwijs zich bij de gemiddeld tot grote reglementen.

In bijgevoegde boxplots worden zowel het aantal pagina's als het aantal woorden weergegeven. De vette lijn geeft de mediaan aan, de horizontale en verticale bovengrens van de box geven het eerste en derde kwartiel aan en de whiskers staan 1,5 interkwartielafstand van de box verwijderd. Uitschieters liggen hierbuiten. Hierbij is duidelijk te zien dat er uitschieters te vinden zijn, zowel op basis van het aantal woorden als op basis van het aantal bladzijden, in de verschillende reglementen. Wanneer we het aantal pagina's bekijken kunnen we duidelijk één reglement terugvinden dat meer pagina's telt dan de anderen. Dit reglement is dan ook een bijzonder reglement uit het Stedelijk onderwijs. Deze school, die kunstsecundair onderwijs aanbiedt, neemt hierdoor veel extra informatie, reglementen en voorwaarden op in het schoolreglement. Wanneer we het aantal woorden bekijken vinden we twee reglementen terug die duidelijk meer en één dat duidelijk minder woorden telt dan de andere onderzochte reglementen. Het Stedelijk schoolreglement van 121 bladzijden bevat, logischerwijs, ook veel meer woorden dan de gemiddelde schoolreglementen. Een ander reglement dat opvallend meer woorden bevat in vergelijking met andere reglementen is een schoolreglement uit het Katholiek onderwijs. Opvallend is dat dit schoolreglement zeer uitgebreid en gedetailleerd is, zowel het pedagogisch project als de omschrijving van het uniform is tot in detail uitgewerkt en uitgebreider dan in andere reglementen. Een andere, mogelijke verklaring voor het groot aantal gebruikte woorden is de toevoeging van verschillende bijlagen in het schoolreglement. Het schoolreglement dat opvallend minder woorden gebruikt, neemt een aantal wettelijk verplichte elementen, zoals het orde-, tucht- en studiereglement en de engagementsverklaring, niet op wat het kleine aantal gebruikte woorden verklaart.

Figuur 1. Boxplot: aantal bladzijden. *Figuur 2.* Boxplot aantal woorden.

De keuze van woorden, voor de vormelijke vergelijking, van de schoolreglementen is gebaseerd op de woordenselectie die Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a) in hun onderzoeken gebruikten. Deze woordenvelden zijn gebaseerd op het onderscheid tussen cultuur en klimaat enerzijds en de al dan niet positieve 'lading' van de begrippen anderzijds. Onderstaande tabel geeft het overzicht van de negen woordenvelden die ons in staat stelt de reglementen op een overzichtelijke wijze onderling te vergelijken en om deze resultaten naast de bevindingen uit de voorgaande onderzoeken te plaatsen.

Tabel 1

Woordenvelden (Mahieu, P., & Van Vooren, G., 1991, p. 23)

Inhoud Lading	Negatief	Neutraal	Positief
Cultuur (zingeving)	A	B	C
Neutraal	D	E	F
Klimaat (gedrag)	G	H	I

- A. negatief zingevend: begrippen die in onze cultuur als verwerpelijk worden beschouwd. In dit veld werden begrippen met negatieve lading ondergebracht, onder andere geselecteerd op basis van het achtervoegsel -heid of -isme
- B. persoonlijke voornaamwoorden die het persoonlijk karakter van de schoolcultuur zouden moeten aantonen.
- C. positief zingevend: begrippen die in onze cultuur globaal als nastrevenswaardig worden beschouwd.
- D. negatieve connotaties: nooit, niet, geen, nergens, niets.
- E. moeten: dit werkwoord wordt als neutraal gecatalogeerd vanuit zijn mogelijke connotaties met zowel positieve als negatieve begrippen.
- F. kunnen, mogen, willen
- G. negatieve gedragsfeiten
- H. feitelijke activiteiten van onderwijskundige aard of betrekking op het buiten-klassikaal gedrag.
- I. afgeleid van positief zingevend: met betrekking op gedrag (ik heb..., ik ben..., ik draag...)

Een bewerking van de absolute cijfers naar het aandeel dat de diverse velden uitmaken in het geheel van de teksten (per 1000 woorden) respectievelijk van het geheel van de geselecteerde woorden (per 100 woorden) levert volgende tabel op. Op deze manier is het mogelijk om het aandeel van de woordenvelden in het geheel van de reglementen en van de selectie te bekijken en dit te vergelijken met vertegenwoordiging hiervan in het eerste onderzoek van Mahieu en Van Vooren (1991a).

Tabel 2

Aandeel van de woordengroepen in de schoolreglementen.

	% op totaal aantal woorden 1990-1991	% op aantal geselecteerde woorden 1990-1991	% op totaal aantal woorden 2013-2014	% op aantal geselecteerde woorden 2013-2014
A	0,56	0,56	1,70	1,84
B	25,52	26,52	29,76	32,13
C	6,50	5,53	4,01	4,33
D	15,57	13,63	10,24	11,05
E	7,0	5,10	3,56	3,85
F	8,57	8,95	12,88	13,90
G	5,24	4,22	14,62	15,79
H	10,68	9,81	10,25	11,07
I	5,10	4,86	5,59	6,04

Er kan een redelijk consistent evenwicht vastgesteld worden tussen de diverse velden inzake hun vertegenwoordiging in de oorspronkelijke respectievelijk de geselecteerde teksten. Enkel de persoonlijke voornaamwoorden, de werkwoorden (kunnen, mogen, willen) en negatieve klimaataanduidingen zijn licht oververtegenwoordigd in de groep van de geselecteerde woorden.

In het onderzoek van Mahieu en Van Vooren (1991a) waren ook de persoonlijke voornaamwoorden en werkwoorden licht oververtegenwoordigd, maar waren de negatieve klimaat-aanduidingen, in tegenstelling tot nu, samen met het werkwoord 'moeten' licht onder-vertegenwoordigd in de groep van de geselecteerde woorden. Het veld negatief zingend haalt de laagste frequentie, het veld persoonlijke voornaamwoorden het hoogste. Dit is ook terug te vinden in het tweede deelonderzoek van Mahieu en Van Bunder (1992a). In het eerste deelonderzoek (1991a) waren de negatieve gedragsfeiten het minst vertegenwoordigd.

We stellen een stijging vast in het aandeel van een aantal woordengroepen in de schoolreglementen en in de selectie als we vergelijken met de resultaten van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a): negatief zingend, persoonlijke voornaamwoorden, de werkwoorden kunnen, mogen, willen en de negatieve gedragsfeiten. In dit onderzoek zijn de woordenvelden, ter volledigheid, uitgebreid wat deze stijging kan verklaren. De lijst van negatief zingende begrippen, persoonlijke voornaamwoorden en negatieve gedragsfeiten is uitgebreider dan in de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a). De werkwoorden kunnen, willen en mogen zijn dezelfde. Positief zingende woorden, negatieve connotaties en het werkwoord moeten nemen een kleiner aandeel in in de totale schoolreglementen en in de selectie in vergelijking met het onderzoek van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a). De lijst van positief zingende begrippen en het werkwoord moeten is groter geworden, maar de negatieve connotaties zijn exact dezelfde gebleven. Hoewel de lijst van feitelijke activiteiten en de afgeleide begrippen van positief zingend is uitgebreid blijft hun vertegenwoordiging in de reglementen en de selectie consistent in vergelijking met de resultaten van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a).

Globaal werden 9,26% van alle woorden in de 35 reglementen geselecteerd, met als uitersten een reglement waarin 11,98% van de woorden uit het reglement tot onze selectie behoorde en een

reglement met slecht 7,21% geselecteerde woorden. In het onderzoek van Mahieu en Van Vooren (1991a) werden globaal 7,91% van alle woorden geselecteerd met als uitersten 13,4% en 2,24%. In het huidige onderzoek zijn globaal meer woorden geselecteerd en zijn de uitersten minder extreem verdeeld. Het feit dat globaal meer woorden geselecteerd zijn in de huidige studie kan verklaard worden doordat de woordenvelden (met uitzondering van kunnen, mogen willen en de negatieve connotaties) meer woorden bevatten dan in de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a).

De vormgeving en lay-out van de verschillende schoolreglementen zijn zeer divers. De schoolreglementen van het Provinciaal onderwijs zijn sober en hebben allemaal een identieke lay-out. Ze gebruiken geen kleur, foto's, logo's of ander beeldmateriaal. De reglementen van het Gemeenschapsonderwijs dragen allemaal het logo van hun inrichtende macht. Het algemeen stedelijk reglement van het Stedelijk onderwijs is het meest opvallende en kleurrijke reglement. Het bevat veel foto's en een professionele lay-out. De vormgeving en lay-out van de andere schoolreglementen is zeer uiteenlopend: sommige schoolreglementen gebruiken tekeningen, cartoons en/of pictogrammen, andere voegen foto's of gedichten toe, in andere reglementen wordt een wapenschild of een afbeelding van het schoolgebouw gebruikt.

Vergelijking met Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991;1992)

In onderstaande tabel stellen we een samenvattende vergelijking voor van de bevindingen vanuit de drie onderzoeksmomenten: De schoolreglementen van de schooljaren 1990-1991, 1991-1992 uit de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a) en deze van 2013-2014 uit de huidige studie.

Tabel 3

Samenvattende tabel: vergelijking formelijke analyse

	Mahieu en Van Vooren 1990-1991	Mahieu en Van Bunder 1991-1992	Huidig 2013-2014
Gemiddeld aantal woorden	2105,89	5255	26367,49
Minste woorden	482	1221	1909
Meeste woorden	6376	9886	34 957
Grootste tov kleinste	X13,23	X8,10	X18,31
Aantal x groter		gemiddeld X 2,49	gemiddeld X 12,52 tov 90-91 gemiddeld X 5,02 tov 91-92
Meest voorkomende veld	persoonlijke voornaamwoorden	persoonlijke voornaamwoorden	persoonlijke voornaamwoorden
Minst voorkomende veld	negatieve gedragsfeiten	negatief zingevend	negatief zingevend
Gemiddeld % geselecteerd	7,91%		9,26%
Minst % geselecteerd	2,24%		7,21%
Meest % geselecteerd	13,40%		11,98%

Uit deze tabel kunnen we afleiden dat de schoolreglementen telkens groter zijn geworden. Gemiddeld gebruiken de verschillende schoolreglementen steeds meer woorden en zijn de huidige schoolreglementen gemiddeld 12,52 keer groter ten opzichte van de reglementen voor de decretale verplichting van het schoolreglement. In vergelijking met de reglementen na de invoering van deze verplichting zijn de huidige schoolreglementen gemiddeld nog eens 5,02 keer groter geworden. Ook de onderlinge verschillen in grootte zijn opmerkelijk gestegen; het verschil tussen de grootste en de kleinste reglementen wordt steeds groter. De persoonlijke voornaamwoorden zijn doorheen de drie onderzoeksmomenten steeds het meest vertegenwoordigde veld, maar sinds de decretaal verplichte invoering van het schoolreglement zijn de negatief zingevende uitdrukkingen het minst vertegenwoordigt, waar in het eerste onderzoek (1991a) de negatieve gedragsfeiten het minst

voorkwamen. Gemiddeld vertegenwoordigen de geselecteerde woorden vandaag 9,26% van de schoolreglementen een lichte stijging ten opzichte van het eerste onderzoek van Mahieu en Van Vooren (1991a).

Inhoudelijke vergelijking

Onderwerpen

De meeste van de 35 onderzochte schoolreglementen hanteren als titel 'Schoolreglement' (19) of hebben geen uitgesproken titel bovenaan het document, maar verwijzen hiernaar in de tekst of kop- of voettekst (3). Eén document verwijst naar het document waarin de 'afspraken' zijn opgenomen. Een ander document titelt 'Schoolregels'. De schoolreglementen van het Stedelijk onderwijs bestaan uit het 'Algemeen Stedelijk schoolreglement' en hebben een intern document als bijlage. Deze bijlagen hebben verschillende titels: (intern) schoolreglement, schoolregels, schoolbrochure/leefregels, huishoudelijk reglement & wegwijzer en bijlage bij het algemeen schoolreglement.

In 23 van de 35 onderzochte schoolreglementen kunnen we een inhoudstabel terugvinden, in 7 reglementen niet. In de 11 schoolreglementen van het Stedelijk onderwijs staat een inhoudstabel in het algemeen schoolreglement dat van toepassing is in alle scholen, in 6 van de daarbijbehorende interne reglementen staat ook een inhoudstabel, in 5 interne reglementen niet. De onderwerpen/opsommingen die voorkomen in de inhoudstabellen van de reglementen van het Gemeenschapsonderwijs en het Provinciaal onderwijs gelijken intern steeds zeer sterk op elkaar, de verschillen zijn hier minimaal. In de Katholieke en niet-Katholieke schoolreglementen zijn de verschillen in inhoud groot. De vormgeving, volgorde en benaming van de behandelde onderwerpen in de reglementen zijn moeilijk te overzien. De meeste behandelen wel duidelijk de decretaal verplichte onderwerpen: het studie-, orde- en tuchtreglement en de engagements-verklaring.

Het Gemeenschapsonderwijs deelt zijn reglementen op in drie delen: algemene informatie, decretaal verplichte informatie en regelgeving, afspraken en informatie. Het Provinciaal onderwijs hanteert 7 onderverdelingen: visie, schoolorganisatie, praktische afspraken, leefregels, orde- en tuchtreglement, studiereglement, en evaluatie. Het Stedelijk onderwijs hanteert 12 onderdelen, waarin het orde- en tuchtreglement snel te onderscheiden is en het studiereglement onder 'goede afspraken' en 'begeleiding en evaluatie' terug te vinden is. De reglementen van het Katholiek en niet-Katholiek vrij onderwijs zijn onder te verdelen in 3 groepen. De eerste groep van 6 reglementen van Katholieke scholen maakt een onderverdeling in: 'Onze school als opvoedings- en leefgemeenschap' en 'Onze school als leergemeenschap', waarbij het orde- en tuchtreglement in het eerste deel beschreven staat en het studiereglement in het tweede deel. Zes schoolreglementen delen het reglement op in 'reglement', waar alle decretaal verplichte elementen onder vallen en 'informatie'. Vier volgende reglementen geven een opsomming van de decretaal verplichte elementen: studiereglement, ordereglement, tuchtreglement en twee voegen hier de Engagementsverklaring aan toe. Alle reglementen, op één uitzondering na, behandelen de wettelijk verplichte onderdelen, daarnaast vullen alle scholen deze informatie aan met een minder of meer uiteenlopende waaier aan informatie waarbij sommige zeer gedetailleerd alle aspecten van het schoolleven proberen te omvatten. Eén schoolreglement van het niet-Katholiek vrij onderwijs neemt duidelijk niet alle verplichte onderdelen van het schoolreglement op, integendeel. Dit schoolreglement beschrijft naast de afwezigheidsmodaliteiten, een aantal algemene regels zoals excursies en de kopieerdienst. Het studie-, orde- en tuchtreglement en de engagementsverklaring komen hier nergens aan bod.

Juridische ontwikkelingen

Participatie

Het hoofdstuk 'participatie' wordt in twee schoolreglementen ingeleid met de nadruk op het belang van 'samen school maken' en zegt ouders, personeel en leerlingen te willen betrekken en hen advies en inspraak in het schoolgebeuren te geven. In twee schoolreglementen wordt niet over participatie, noch over de mogelijke participatieraden gesproken.

De schoolraad is omschreven in 30 reglementen. De vier reglementen die niets over de schoolraad zeggen zijn allen niet-Katholieke vrije scholen. In 28 reglementen beschrijft men dat de schoolraad bestaat uit personeelsleden, ouders, leerlingen en vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap; in vijf reglementen staat een effectieve opsomming van de verschillende leden. Twintig scholen beschrijven de bevoegdheid van de schoolraad als een advies- en overleg-bevoegdheid, vijf benoemen dit als een inspraakmogelijkheid. De rechten (recht op informatie, op inzage van documenten en om gehoord te worden) en plichten (informatie- en communicatieplicht) van de schoolraad staan opgesomd in 15 reglementen. De drie reglementen van het GO! halen de verplichte samenstelling van een schoolraad aan en vier reglementen stellen het mandaat van de schoolraad vast op vier jaar. Eén school haalt de schoolraad enkel aan om aan te geven dat het schoolreglement, de engagementsverklaring en de lijst van financiële bijdragen in deze raad is overlegd. Men vermeldt de pedagogische raad, in 10 reglementen, steeds als een advies- en overlegorgaan over pedagogische aangelegenheden dat bestaat uit leerkrachten en personeel.

De leerlingenraad komt voor in 31 reglementen, 12 reglementen beschrijven de verplichte oprichting ervan indien meer dan 10% van de leerlingen hierom vraagt en in twee reglementen wordt specifiek het Participatiedecreet van 2 april 2004 aangehaald. Eén katholieke en drie niet-katholieke reglementen spreken niet over een leerlingenraad.

De ouderraad is opgenomen in 29 reglementen, 3 Katholieke en 3 niet-Katholieke schoolreglementen vermelden de ouderraad niet. De reglementen van het Stedelijk onderwijs vermelden hier de verplichte oprichting van de ouderraad indien minstens 10% van de ouders hierom vraagt. In geen enkel schoolreglement is iets over het medezeggenschapscollege opgenomen.

In zeven schoolreglementen worden nog andere mogelijkheden tot participatie aangehaald. Vier schoolreglementen beschrijven het lokaal onderhandelingscomité, drie het comité voor preventie en bescherming op het werk. Een sportraad, syndicale afvaardiging, ombudsdienst en oud-leerlingenbond worden allen één maal genoemd in de verschillende reglementen.

Privacy

In 34 van de onderzochte schoolreglementen worden privacy en de regels hierrond beschreven. Dertien scholen van het Katholieke onderwijs, één school van het niet-Katholieke vrije onderwijs en alle scholen van het Gemeenschaps-, Stedelijk en Provinciaal onderwijs halen uitdrukkelijk de wetgeving op de privacy aan. In zes schoolreglementen wordt de datum van de goedkeuring van de wet meegegeven. Het recht op informationele privacy staat vermeld in 29 schoolreglementen gaande van 'De privacywet geeft je het recht te weten welke gegevens de school over jou verwerkt en het recht deze gegevens te laten verbeteren als ze fout zijn of ze te laten verwijderen als ze niet ter zake zijn', tot een uitgebreide omschrijving van de wetgeving hierrond. In 33 schoolreglementen wordt het recht op afbeelding opgenomen. Ook hier vinden we grote verschillen tussen de verschillende schoolreglementen in de mate waarin dit onderwerp is uitgewerkt. Twintig van de 33 scholen die het recht op afbeelding beschrijven maken een onderscheid tussen gerichte en niet gerichte foto's, 12 verbieden de leerlingen uitdrukkelijk foto's, beeldmateriaal en/of geluidsopnames te maken en gebruiken en 5 reglementen omschrijven het gebruik van bewakingscamera's in de schoolomgeving. Het doorzoeken van lockers in het bijzijn van de leerling is in vijf reglementen opgenomen onder het onderwerp privacy. Aan vier schoolreglementen is een attest toegevoegd, waarmee de ouders toestemming kunnen geven aan de school om beeldmateriaal te gebruiken. Eén schoolreglement neemt hier ook de mogelijkheid om de school en leerkrachten te contacteren op.

In de niet-Katholieke vrije scholen is de regelgeving die rond privacy is opgenomen in de schoolreglementen opvallend kort. Twee reglementen vermelden het recht op informationele privacy en één ook het recht op afbeelding, twee reglementen stellen enkel dat het voor leerlingen verboden is om foto's en opnames te maken of te gebruiken en één reglement vermeld niets over privacy.

Behoorlijk pedagogisch bestuur

Het Go! geeft een duidelijke omschrijving van zorgvuldig bestuur in zijn schoolreglementen: 'Zorgvuldig bestuur betekent dat scholen in hun dagelijkse werking een aantal principes moeten respecteren:

- beheersing onderwijskosten;
- eerlijke concurrentie;
- verbod op politieke activiteiten;
- beperkingen op handelsactiviteiten;
- beginselen betreffende reclame en sponsoring.

Ze geven aan dat klachten die betrekking hebben op de principes van zorgvuldig bestuur ingediend kunnen worden bij de Commissie Zorgvuldig Bestuur. Eén school geeft aan klachten over de bijdrageregeling te kunnen indienen bij deze commissie. Het Gemeenschaps-, Stedelijk en Provinciaal onderwijs hebben, samen met één Katholieke school een uitgewerkte klachtenprocedure. Deze klachtenprocedure houdt steeds in waar men met de klacht terecht kan, welke klachten in aanmerking komen en op welke manier de procedure zal verlopen. Het Provinciaal onderwijs neemt dit niet volledig op in het reglement, maar verwijst met een link duidelijk naar de website waar deze informatie terug te vinden is.

In 34 van de 35 onderzochte schoolreglementen kunnen we een bijdrageregeling terugvinden. In 11 reglementen wordt een onderscheid gemaakt tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven. In 14 schoolreglementen vinden we een gedetailleerd overzicht van de kosten per richting per jaar terug, waarvan 3 dit doen in de vorm van een opsomming van de kosten. Elf schoolreglementen geven de periodes aan waarin aanrekeningen verwacht kunnen worden, 2 geven het aantal aanrekeningen per schooljaar weer. In 25 reglementen staat de procedure bij laattijdige of wanbetaling omschreven en 30 schoolreglementen geven aan wat te doen bij eventuele betalingsmoeilijkheden met het oog op het vinden van een oplossing. De lijst van financiële bijdragen is volgens negen reglementen besproken in de schoolraad. Twee schoolreglementen geven een bijzonder korte raming van de mogelijke kosten en voegen geen extra informatie toe, één schoolreglement behandelt het aspect van de financiële bijdragen niet. Een lijst met financiële bijdragen die van de ouders verwacht wordt staat in 11 reglementen vermeld maar niet opgenomen. Men bekomt deze lijst bij inschrijving, via een schooltijdschrift of op aanvraag.

Openbaarheid van bestuur

Drie schoolreglementen, één van het Stedelijk onderwijs, één van het Katholieke en één van het niet-Katholieke vrije onderwijs geven aan dat ouders inzagerecht hebben in de examens. Over de openbaarheid van bestuur wordt opmerkelijk weinig vermeld in de onderzochte schoolreglementen. Het inzagerecht in de documenten van de resultaten en motivatie van de beslissing wordt nergens opgenomen.

Klachtenbehandeling en –bemiddeling

Een uitgewerkte klachtenprocedure is terug te vinden in 18 schoolreglementen, hierin kan men steeds terugvinden waar en op welke manier men de eventuele klachte kenbaar kan maken, welke klachten in aanmerking komen voor behandeling en hoe de procedure zal verlopen. Vijf scholen vermelden 'het herstelgericht overleg' (HERGO) in het ordereglement.

Wettelijk verplichte onderdelen

Ordereglement

Ordemaatregelen moeten de leerling helpen zijn gedrag te verbeteren en zich zo aan te passen dat een goede samenwerking met alle personeelsleden en medeleerlingen opnieuw mogelijk wordt. Een ordemaatregel betreft gedragingen die de goede werking van de school of het lesverloop hinderen. In 34 van de 35 reglementen is een ordereglement opgenomen waarin (de) mogelijke ordemaatregelen en een omschrijving en het doel van het ordereglement zijn opgenomen.

Mogelijke ordemaatregelen die zijn opgenomen in de verschillende schoolreglementen zijn:

- gesprek (al dan niet met ouders)
- concrete werkopdracht, werkstraf, herstel of opruiming, betalen van de schade
- waarschuwing, verwittiging, aanmaning, vermaning, berisping nota, blaam (al dan niet schriftelijk)
- nota in het leerlingvolgsysteem
- brief met aandachtspunten
- tijdelijk achterhouden van in bewaring genomen materiaal
- extra opdrachten, inoefentaken
- nablijven, vroeger komen
- sanctie, straf, strafaak, strafwerk, werkstudie, extra studie, strafstudie, avondstudie, opdracht
- tijdelijke verwijdering uit de les
- time-out
- verlies van recht op coaching
- (leerling)volgkaart, volgfiche, gedragskaart
- begeleidend contract of overeenkomst, bindende gedragsregels, gedragscontract
- alternatieve ordemaatregel
- uitsluiting of beperking van deelname aan lessen of extra-muros activiteiten
- preventieve schorsing

Uit de literatuur blijkt dat scholen niet verplicht zijn om een volledige lijst van ordemaatregelen op te nemen; wettelijk moeten scholen op dit punt enkel zeggen wat hun beleid is (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). In drie scholen is dit duidelijk door de toevoeging van een extra opsommingsteken gevolgd door 3 puntjes in de lijst waar men de mogelijke ordemaatregelen beschrijft, in 11 reglementen begint men de opsomming met 'voorbeelden van ordemaatregelen zijn:'.

In 23 reglementen wordt omschreven wie eventuele ordemaatregelen kan nemen. In 14 schoolreglementen staat duidelijk beschreven dat alle personeelsleden van de school ordemaatregelen kunnen nemen, 21 (5 in het ordereglement) vermelden dat de preventieve schorsing een uitzondering op deze regel is en dat enkel de directeur hiertoe kan overgaan. Uit de literatuur blijkt dat, wettelijk gezien, alle personeelsleden van de school ordemaatregelen kunnen treffen (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). Toch maken zes schoolreglementen wel een onderscheid in het soort straf: sommige straffen als verwittigingen kunnen genomen worden door alle personeelsleden, strafstudies bijvoorbeeld enkel door de directeur (of de prefect). In 32 reglementen staat unaniem vermeld dat een beroep tegen een ordemaatregel onmogelijk is.

Vijf scholen vermelden de mogelijkheid tot een herstelgericht overleg (HERGO) in het ordereglement. Hierbij is het de bedoeling dat een constructieve samenwerking tussen alle betrokkenen opnieuw mogelijk wordt zonder maatregelen te moeten nemen. Hierbij gaan de betrokken personen een gesprek aan onder leiding van een moderator, eventueel bijgestaan door vertrouwenspersonen, met de

bedoeling samen een oplossing te zoeken voor de mogelijke gevolgen van de feiten die zich hebben voorgedaan en de mogelijke antwoorden hierop.

Tuchtreglement

Tuchtmaatregelen worden genomen als de leerling gedragingen stelt die een gevaar vormen voor het onderwijs- en vormingsgebeuren. Dit zal het geval zijn als ordemaatregelen tot niets hebben geleid, als de leerling ernstige of wettelijk strafbare feiten stelt of wanneer de leerling de realisatie van het pedagogisch project in gevaar brengt.

In 34 reglementen staat vermeld wie tuchtmaatregelen kan uitspreken, welke tuchtmaatregelen mogelijk zijn, welke regels in een tuchtprocedure gevolgd moeten worden en hoe de beroepsprocedure verloopt. In 27 schoolreglementen beschrijft men het recht op opvang en de eventuele geploegenheden hierbij, 21 reglementen vermelden de preventieve schorsing in het tuchtreglement.

Volgens Vanderhoeven & De Cuyper (1999) kan een tuchtstraf enkel worden uitgesproken door de directeur, een afgevaardigde van de inrichtende macht of de inrichtende macht zelf. In negen schoolreglementen noemt men enkel de directeur, in één enkel de inrichtende macht. In 23 reglementen vermeldt men de directeur en de afgevaardigde van de inrichtende macht, de afgevaardigde van het schoolbestuur of de afgevaardigde van het Stedelijk onderwijs. Volgens twee schoolreglementen kan ook de Technisch adviseur-coördinator of de prefect een tuchtmaatregel opleggen.

De mogelijke tuchtmaatregelen die vermeld staan in de schoolreglementen zijn:

- blaam
- alternatieve straf
- contract
- tijdelijke uitsluiting/schorsing/verwijdering uit de lessen van 1 of meer vakken
- tijdelijke uitsluiting/schorsing/verwijdering uit alle lessen
- definitieve uitsluiting/verwijdering

De blaam wordt in 12 reglementen als tuchtmaatregel genoemd, de alternatieve straf 3 maal en het contract 1 maal. De tijdelijke en definitieve uitsluitingen worden in de 34 reglementen, waar het tuchtreglement een onderdeel van is, vernoemd. De tijdelijke uitsluitingen variëren van 3 tot 14 dagen. De lijst van tuchtmaatregelen moet, in tegenstelling tot de lijst van ordemaatregelen, wel volledig zijn (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

De regelgeving over tucht beperkt zich in hoofdzaak tot procedures (Verstegen, 2010). De wijze waarop een tuchtonderzoek moet verlopen, is niet vastgelegd in de regelgeving (Beckers & Belliën, 2010). In alle gevallen die de tuchtprocedure beschrijven, is minstens volgende procedure van kracht: uitnodiging om gehoord te worden, gesprek met de leerling (eventueel ouders en/of raadsman) na inzage van het tuchtdossier, mededeling van de beslissing waarna de tuchtmaatregel van kracht gaat. De termijnen om gehoord te worden variëren van 3 tot 6 dagen na verzending van het aangetekend schrijven met uitnodiging tot een gesprek. De termijn voor de mededeling van de beslissing varieert van 3 werkdagen tot 3 weken. In vijf reglementen staan deze termijnen niet expliciet opgesomd in de tuchtprocedure en in 3 reglementen is na de beslissing binnen de drie dagen nog overleg met de directie mogelijk.

De beroepsmogelijkheid beperkt zich, in de 34 onderzochte reglementen met vermelding van een tuchtreglement, enkel tot de definitieve uitsluiting/verwijdering. Tegen andere tuchtmaatregelen is geen beroep mogelijk. In de beschrijving van de beroepsmogelijkheden is een opvallend verschil met twee niet-Katholieke vrije scholen. In 31 schoolreglementen staat de beroepsprocedure uitgebreid omschreven, maar in 2 scholen die de beroepsprocedure vermelden, is deze opvallend kort en beperkt tot enkele zinnen. In de meeste reglementen is het volgende stappenplan voor de beroepsprocedure van kracht: het verschijnen voor de beroepscommissie/ tuchtraad na inzage van het tuchtdossier, waarna deze de beslissing bevestigen, vernietigen, of vervangen door een lichtere straf.

In 32 schoolreglementen zijn de termijnen waarbinnen men beroep moet aantekenen en de termijnen waarbinnen de beroepscommissie een beslissing zal nemen, terug te vinden. Deze variëren

van drie tot zes dagen voor de aantekening van het beroep en van 'redelijke termijn' of 'zo spoedig mogelijk' tot binnen drie dagen na de samenkomst van de beroepscommissie/tuchtraad voor de beslissing. In 15 reglementen bepaalt men de termijn waarbinnen de beroepscommissie/ tuchtraad moet samenkomen op 5 of 10 dagen. In drie tuchtreglementen wordt voor de aantekening van het beroep een overleg met de directie opgelegd en vermeldt men ook de mogelijkheid en informatie voor een eventueel annulatieberoep bij de Raad van State. Het adres waar men beroep moet aantekenen, staat in 25 reglementen vermeld; 26 schoolreglementen geven aan dat de beslissing van de beroepscommissie/tuchtraad bindend is.

De rechten van de leerling tijdens het beroep worden in een aantal reglementen geëxpliciteerd: 12 reglementen bepalen dat het tuchtdossier niet kan worden overgedragen aan andere scholen, noch mag worden ingezien door derden zonder schriftelijke toestemming van de ouders. In 10 reglementen stelt men, dat er geen rekening kan worden gehouden met gegevens, die niet vooraf aan de leerling werden bekendgemaakt en/of die geen deel uit maken van het tuchtdossier en in 11 schoolreglementen verbindt men zich ertoe, de leerling bij definitieve uitsluiting actief bij te staan bij het zoeken naar een andere school, hoewel men in 2 van deze reglementen expliciet wijst enkel een inspanningsverplichting hiertoe.

Vergelijking met Mahieu en Van Bunder (1992a)

In 'Wetten van netten, de organisatiecultuur van scholen als omgevingsfactor' (Mahieu & Van Bunder, 1992a) zijn de modelreglementen van vier koepels als basis voor de vergelijkende studie van het orde- en tuchtreglement onderzocht: het Christelijk Nationaal secretariaat van het Katholiek onderwijs (NSKO) als overkoepelend orgaan voor de Katholieke scholen van het Vrij gesubsidieerd onderwijs, het Provinciaal onderwijs, het Stedelijk onderwijs en de Autonome raad voor het Gemeenschapsonderwijs (ARGO). Vandaag is het NSKO omgevormd tot de Nationale Raad voor het Katholiek Onderwijs en de ARGO tot de raad van het GO!. In dit onderzoek zijn de koepels nog steeds een basis voor de vergelijking, maar worden voor de volledigheid ook een aantal niet-Katholieke onderwijsinstellingen uit het Vrij gesubsidieerd onderwijs opgenomen.

Orde

Zowel in het Katholiek onderwijs als in het Provinciaal onderwijs vermelden de schoolreglementen in 1992 als ordemaatregelen: bijsturingsmaatregelen en begeleidingsplannen. In het Gemeenschapsonderwijs werd een specifiekere opsomming van de mogelijke ordemaatregelen gegeven (schriftelijke blaam, strikt regime, vermaning, straftaak en strafstudie). De reglementen van het Stedelijk onderwijs beschreven de overplaatsing en preventieve schorsing. Vandaag is het opvallend dat men de mogelijke bijsturingsmaatregelen in alle schoolreglementen duidelijker expliciteert, hoewel in 14 reglementen duidelijk wordt gesteld dat de oplijsting van ordemaatregelen niet exhaustief is. Het Katholiek onderwijs vermeldt minstens 14 verschillende, mogelijke ordemaatregelen van een gesprek tot een preventieve uitsluiting. Ook het niet-Katholiek vrij onderwijs vermeldt minstens 11 verschillende maatregelen. De mogelijke ordemaatregelen in het GO!, het Stedelijk en het Provinciaal onderwijs zijn in alle, eigen reglementen identiek en vermelden tussen vijf en acht verschillende maatregelen. Het Provinciaal onderwijs beschrijft meer algemene en het minst aantal verschillende ordemaatregelen (waarschuwing, straf/sanctie, bindende gedragsregels en tijdelijke en preventieve schorsing). Enkel het GO! vermeldde in 1992 al een opsomming van verschillende concrete ordemaatregelen en is wat dat betreft redelijk consequent in aantal gebleven (van 5 naar 7). Alle andere koepels, vermeld in 1992, somden maximaal twee mogelijkheden op en geven nu in veel gevallen een uitgebreide en gedetailleerde opsomming van de mogelijke ordemaatregelen, die kunnen worden toegepast. Het niet-Katholiek onderwijs van het vrij gesubsidieerd onderwijs, dat niet werd onderzocht in 1992, somt ook een lijst met concrete ordemaatregelen op. Eén van deze schoolreglementen neemt het ordereglement niet op in het schoolreglement en hier spreekt men bijgevolg niet over ordemaatregelen.

Alle personeelsleden waren, in de reglementen van het NSKO en het Provinciaal onderwijs, met uitzondering van de voorlopige verwijdering, gerechtigd ordemaatregelen te nemen. In het modelreglement van de ARGO werd een onderscheid gemaakt tussen de soorten ordemaatregelen: de schriftelijke blaam en het strikte regime kon enkel opgelegd worden door de directeur. In het Stedelijk onderwijs kon enkel het instellingshoofd van de school een ordemaatregel opleggen. De schoolreglementen van 2013-2014, die vermelden wie ordemaatregelen kan nemen, zeggen unaniem dat alle personeelsleden van de school ordemaatregelen kunnen treffen. Enkel twee scholen uit het Katholiek onderwijs en één school uit het niet-Katholiek vrij onderwijs maken een onderscheid in het soort straf in het ordereglement. Hier kunnen bepaalde bijsturingsmaatregelen, zoals een strafstudie of een schriftelijke blaam, enkel door de directie worden genomen. De vijf Katholieke schoolreglementen die de preventieve schorsing in het ordereglement opnemen, bepalen dat deze uitzonderlijke ordemaatregel enkel door de directie kan worden opgelegd.

Een beroep tegen een ordemaatregel was in 1992 onmogelijk in de scholen van het Katholiek onderwijs en het Provinciaal onderwijs. In het Gemeenschapsonderwijs gold een algemene beroepsprocedure en in het Stedelijk onderwijs was een beroep tegen een ordemaatregel binnen de zeven dagen mogelijk na het vervullen van de hoorplicht met een gemotiveerde beslissing maximaal tien dagen later. Vandaag zijn de scholen, die het beroep tegen een ordemaatregel in het schoolreglement vermelden, het eens: 'Tegen een ordemaatregel is geen beroep mogelijk'. Drie scholen van het niet-Katholiek vrij gesubsidieerd onderwijs zeggen niets over de beroeps(on)mogelijkheden tegen een ordemaatregel.

In het kader van de juridisering in het onderwijs wordt, tegen steeds meer beslissingen van de school, beroep aangetekend, ook voor de rechtbank. Om dit te vermijden, ontstaan de laatste jaren, steeds nieuwe, door bemiddeling geïnspireerde vormen van conflictoplossing, zoals het herstelgericht groepsoverleg (HERGO) (Lanckswaert, 2010). Vijf schoolreglementen van het Katholiek onderwijs beschrijven deze mogelijkheid expliciet in het ordereglement. Hierin staat steeds te lezen dat alle betrokkenen, door een gesprek onder leiding van een onafhankelijke moderator, samen zoeken naar een oplossing voor de feiten, die zich hebben voorgedaan.

Tucht

In 1992 werd zowel de tijdelijke als de definitieve uitsluiting, als tuchtmaatregel vermeld in alle tuchtreglementen van alle netten. Het Provinciaal Onderwijs vermeldde ook de mogelijkheid tot het schrappen van de leerling van de lijst van regelmatige leerlingen en het Stedelijk onderwijs voegde de berisping en de mogelijke uitsluiting van een examen als extra tuchtmaatregel toe. In de 35 onderzochte schoolreglementen van 2013-2014 maakt het tuchtreglement deel uit van 34 schoolreglementen. In al deze reglementen staat de definitieve uitsluiting als tuchtmaatregel beschreven. Ook de tijdelijke uitsluiting uit enkele of alle lessen wordt in deze reglementen toegevoegd. Het Stedelijk onderwijs benoemt deze maatregel als een schorsing. Het Gemeenschapsonderwijs, het Stedelijk onderwijs en het niet-Katholiek onderwijs voegen nog andere mogelijke sancties toe aan de opsomming van mogelijke tuchtmaatregelen. De reglementen van het GO! beschrijven de alternatieve straf en het contract, de blaam wordt als tuchtmaatregel vermeld in alle reglementen van het Stedelijk Onderwijs en in 1 reglement van het niet-Katholiek vrij onderwijs.

De directeur of het instellingshoofd staat in de schoolreglementen uit 1992 in het Katholiek, het Provinciaal en het Gemeenschapsonderwijs omschreven als de persoon die, na advies van de klassenraad, kan overgaan tot de definitieve uitsluiting. In het Stedelijk onderwijs kon deze beslissing enkel genomen worden door de hoofdinspecteur. Het instellingshoofd van het Stedelijk onderwijs kon wel de beslissing nemen om leerlingen te berispen, tijdelijk uit te sluiten of uit te sluiten van het examen. In het gemeenschapsonderwijs kon naast de directeur ook de lokale schoolraad van het Gemeenschapsonderwijs tuchtmaatregelen uitspreken. In de huidige onderzochte tuchtreglementen staat unaniem beschreven dat de directeur of een afgevaardigde van de inrichtende macht of het

schoolbestuur kan overgaan tot tuchtmaatregelen. In twee tuchtreglementen van het Katholieke type kan een derde persoon ook tuchtbeslissingen nemen, in één reglement is deze persoon de Technisch Adviseur Coördinator, in een ander de prefect.

De regelgeving rond het nemen van tuchtmaatregelen stond in 1992 minder uitgebreid beschreven in de reglementen dan vandaag. In het Katholiek en Provinciaal onderwijs werd een leerling gehoord en de beslissing werd meegedeeld voor de maatregel van kracht ging. In het Gemeenschapsonderwijs stond vermeld dat het tuchtdossier ingekeken kon worden en stond het recht op evenredigheid van de straf ten opzichte van de feiten en de onmogelijkheid van collectieve uitsluitingen beschreven. In het Stedelijk onderwijs moest de beslissing om een tuchtmaatregel te nemen 'met redenen omkleed' worden. In de hedendaagse reglementen is in alle netten een gelijkaardig stappenplan van kracht. De ouders en leerlingen worden uitgenodigd voor een gesprek/onderhoud, krijgen inzage in het tuchtdossier en worden op de hoogte gebracht van een gemotiveerde beslissing. In twee tuchtreglementen staat vermeld dat het mogelijk is om preventief geschorst te worden tot het eind van de procedure. In het Gemeenschapsonderwijs staat het recht op evenredigheid van de straf ten aanzien van de overtreding en de onmogelijkheid om collectief uit te sluiten nog steeds vermeld. Opvallend is hier, dat het stappenplan van de tuchtprocedure in de verschillende reglementen van de verschillende netten en koepels, hoewel anders woordelijk geformuleerd, toch zeer sterk gelijkend is.

Ook de beroepsprocedure die men moet volgen, indien men niet akkoord gaat met een genomen tuchtmaatregel, is vandaag zeer eenvormig. Een beroep tegen een tuchtmaatregel is in alle schoolreglementen van de verschillende netten/koepels enkel mogelijk tegen de definitieve uitsluiting. Diegene die beroep wil aantekenen, moet een brief bezorgen aan de interne beroepscommissie of aan de tuchtraad; na een overleg met of verschijning voor deze commissie en inzage in het tuchtdossier zal een beslissing genomen worden. In twee niet-Katholieke vrije schoolreglementen staat deze procedure echter niet uitgebreid uitgewerkt in het tuchtreglement, maar verwijst men enkel naar de mogelijkheid om in beroep te gaan. Indien de termijnen voor de verschillende stappen in de beroepsprocedure vermeld staan, wordt de aantekening van het beroep verwacht binnen vijf tot zes dagen na de beslissing; de beroepscommissie of tuchtraad komt binnen vijf tot tien dagen samen en de gemotiveerde beslissing over het beroep valt binnen drie dagen, 'zo snel mogelijk' of binnen een 'redelijke termijn'. Enkel het Go! vermeldt de mogelijkheid tot annulatieberoep bij de Raad van State in het reglement.

In de reglementen van 1992 was deze procedure niet zo homogeen uitgewerkt in de verschillende reglementen. Op dat moment stond de beroepsmogelijkheid tegen een definitieve uitsluiting in alle onderzochte reglementen vermeld, maar enkel het Stedelijk onderwijs vermeldde de termijn voor de beslissing en de verplichting tot motivering ervan. Enkel in dit Stedelijk onderwijs was ook beroep mogelijk tegen andere tuchtmaatregelen zoals de berisping, tijdelijke verwijdering en uitsluiting bij het examen. Het Stedelijk en het Provinciaal onderwijs specificeerden, als enigen, de termijn voor de beslissing respectievelijk binnen de vier en zes dagen.

Het recht op opvang is een nieuwe vermelding in het tuchtreglement in vergelijking met de reglementen uit 1992. Indien een leerling preventief, tijdelijk of definitief uitgesloten is, kunnen de ouders in een aantal scholen vragen om hun kind alsnog op school op te vangen. In tien Katholieke, drie niet-Katholieke vrije en alle schoolreglementen van het Stedelijk en Gemeenschapsonderwijs staat dit recht op opvang vermeld. De Provinciale schoolreglementen en één niet-Katholiek vermelden deze mogelijkheid niet. Eén niet-Katholiek reglement zegt, in tegenstelling tot de voorgaande reglementen duidelijk, dat de school geen opvangverplichting heeft. De Stedelijke reglementen vermelden wel, dat ze het recht hebben om deze opvang te weigeren of stop te zetten.

Onderstaande tabellen geven een overzichtelijke vergelijking weer van de gelijkenissen en verschillen in de orde- en tuchtreglementen van de koepels in vergelijking met de bevindingen uit het onderzoek van Mahieu en Van Bunder (1992a). De eerste tabel is een vergelijkende tabel van de ordereglementen en de tweede tabel vergelijkt de tuchtreglementen. In het onderzoek van Mahieu en Van Bunder (1992a) zijn de niet-Katholieke schoolreglementen uit het vrije onderwijs niet afzonderlijk besproken of opgenomen. Aangezien deze wel zijn opgenomen in de huidige studie, hun aantal (5), de onderlinge verschillen en de verschillen met andere koepels wat betreft het orde- en tuchtreglement zijn de niet-Katholieke vrije scholen apart opgenomen in deze vergelijkende tabellen.

Tabel 4

Samenvattende tabel: vergelijking ordereglement

ORDE		Katholiek onderwijs	Provinciaal onderwijs	GO!	Stedelijk onderwijs	Niet-Katholiek vrij onderwijs
Wat	1992	- bijsturingsmaatregelen - begeleidingsplannen	- bijsturingsmaatregelen - begeleidingsplannen	- schriftelijke blaam - strikt regime - vermaning - straftaak - strafstudie	- overplaatsing - preventieve schorsing	
	2014	- gesprek - waarschuwing/ - mondelinge aanmaning - schriftelijke verwittiging - speciale opdracht/ extra inoefentaak - alternatieve taak - opdracht - (bij)werk-, leer-, strafstudie/ nablijven - time-out - tijdelijk achterhouden van materiaal - herstel/opruiming - schade betalen - tijdelijke verwijdering - begeleidingsplan, -contract/volgfiche/ gedragskaart/brief met aandachtspunten - preventieve schorsing	- waarschuwing - bindende gedragsregels - tijdelijke verwijdering - straf/sanctie - preventieve schorsing	- waarschuwing - vermaning - straftaak - tijdelijke verwijdering - een contract - strafstudie - preventieve schorsing	- begeleidingsplan/ extra maatregelen - waarschuwing - speciale opdracht - tijdelijke verwijdering - nablijven - alternatieve taak - schade betalen - preventieve schorsing	- verwittiging/berisping/ - vermaning/waarschuwing - straf(werk) - tijdelijke verwijdering - strafstudie - begeleidingsplan/contract - nota (+taak) - geen deelname extra-muros - alternatieve straf - verlies punten - verlies recht op coaching - time-out

Wie	1992	alle personeelsleden (uitz: voorlopige verwijdering)	alle personeelsleden (uitz: voorlopige verwijdering)	alle personeelsleden behalve blaam, strikt regime: directie	instellingshoofd	
	2014	alle personeelsleden 1: behalve extra-, werk-, strafstudie en werkopdrachten: directie preventieve schorsing (5)	alle personeelsleden	alle personeelsleden	alle personeelsleden	alle personeelsleden 1: behalve schriftelijke blaam: directie
Beroep	1992	geen	geen	beroepsprocedure	beroepsprocedure	
	2014	onmogelijk	onmogelijk	onmogelijk	onmogelijk	onmogelijk

Tabel 5

Samenvattende tabel: vergelijking tuchtreglement

TUCHT		Katholiek onderwijs	Provinciaal onderwijs	GO!	Stedelijk onderwijs	Niet-Katholiek vrij
Wat	1992	- tijdelijke uitsluiting - definitieve uitsluiting	- tijdelijke uitsluiting - definitieve uitsluiting - schrappen van lijst van regelmatige leerlingen	- uitsluiting uit de les - definitieve verwijdering	- berisping - tijdelijke uitsluiting - definitieve uitsluiting - uitsluiting van examen	
	2014	- tijdelijke uitsluiting - definitieve uitsluiting	- tijdelijke uitsluiting - definitieve uitsluiting	- alternatieve straf - contract - tijdelijke uitsluiting (uit alle lessen) - definitieve uitsluiting	- blaam - schorsing - definitieve uitsluiting	- blaam (1) - tijdelijke uitsluiting/schorsing (alle lessen) - definitieve uitsluiting geen vermelding(1)
Wie	1992	- directeur - definitieve uitsluiting na advies KR	- directeur - definitieve uitsluiting na advies KR	- uitsluiting uit les: lorgo of instellingshoofd - definitieve uitsluiting lorgo of instellingshoofd na advies KR	- berisping/tijdelijke uitsluiting/uitsluiting examen: instellingshoofd - definitieve uitsluiting: hoofdinspecteur	
	2014	- directeur (12) - afgevaardigde I.M. (10) - TAC (1) - prefect (1)	directeur	directeur	- directeur - afgevaardigde Stedelijk Onderwijs	- directeur (3) - (afgevaardigde) I.M. (2) - eerst advies KR (2) geen vermelding (1)

Regels	1992	- vooraf onderhoud - vooraf mededeling	- vooraf gehoord - vooraf mededeling	- gesprek - mededeling - niet collectief uitsluiten - inkijken tuchtdossier - evenredigheid	- met redenen omkleed - ter kennis bringing - advies KR - vooraf hoorplicht	
	2014	- brief - onderhoud/hoorplicht/ inzage dossier(5-6d) - aangetekende gemotiveerde beslissing (3d) - preventieve schorsing tot eind procedure mogelijk(2)	- aangetekende brief - onderhoud(aanvraag 5d) - inzage dossier - aangetekende gemotiveerde beslissing (3d)	- gesprek - inzage dossier - gemotiveerde beslissing voor maatregel - eventueel overleg (3d) - evenredigheid - niet collectief uitsluiten	- dossier opmaken + inzage - aangetekende brief + gesprek - advies KR - gesprek (3d) - beslissing (1d) - brief+uitleg	- brief onderhoud - onderhoud + innzage - (gemotiveerde) (aangetekende) beslissing voor maatregel - definitieve uitsluiting na advies KR - verschil tss schorsing (gesprek, inzage en gemotiveerde beslissing door KR) en definitieve uitsluiting (gesprek, gemotiveerde beslissing door I.M.) geen vermelding(1)

Beroep	1992	- definitieve uitsluiting via beroepscommissie - advies aan I.M. of directeur die beslissing neemt	- definitieve uitsluiting bij beroepscommissie - beslissing binnen 6 dagen	- algemene beroepsprocedure: dir/lorgo/C.R. - speciale beroepsprocedure tegen definitieve uitsluiting halvering termijn en kan bij CR	- berisping/tijdelijke verwijdering/uitsluiting examen bij hoofdinspecteur - definitieve uitsluiting bij schepen - procedure: beslissing binnen 4 dagen hoorplicht + motivering - opschorting tijdens beroep	
	2014	- enkel definitieve uitsluiting - aangetekende brief (5-6d) - verschijning IBC+inzage dossier - samenkost IBC (5-10d of niet vermeld) - gemotiveerde beslissing (3d-redelijke termijn)	- enkel definitieve uitsluiting - aangetekende brief departementshoofd (5d) - hoorplicht - beslissing zo snel mogelijk via aangetekend schrijven	- enkel definitieve uitsluiting - overleg - gemotiveerde aangetekende brief directeur (3d) - beslissing BC (4d) - annulatieberoep	- enkel definitieve uitsluiting - brief tuchtraad (3d) - gesprek (5d) - aangetekend schrijven beslissing TR(5d)	- enkel definitieve uitsluiting 2: uitgeschreven procedure - aangetekende brief (5-6d) - verschijning IBC+inzage dossier - samenkost IBC (5-10d of niet vermeld) - gemotiveerde beslissing (3d-redelijke termijn) - mogelijkheid tot beroep - geen vermelding(1)
Recht op opvang	2014	recht op opvang bij definitieve uitsluiting (10) geen vermelding (3)	geen vermelding	recht op opvang bij definitieve uitsluiting	recht op opvang bij definitieve uitsluiting vermelding recht op weigering of stopzetting van opvang(2)	recht op opvang bij definitieve uitsluiting (3) geen vermelding(1) vermelding geen opvangverplichting (1)

Engagementsverklaring

De engagementsverklaring is een wettelijk verplicht onderdeel van het schoolreglement sinds het Vlaams Parlement het decreet betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de Engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs goedkeurde op 11 maart 2009.

Sinds schooljaar 2011-2012 moet de engagementsverklaring deel uitmaken van het schoolreglement bij alle inschrijvingen. Deze engagementsverklaring dient als instrument om de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs van hun kind te versterken en bevat wederzijdse afspraken tussen de school en de ouders over het oudercontact, voldoende aanwezigheid, vormen van individuele leerlingenbegeleiding en het positieve engagement ten aanzien van de onderwijstaal (Verbeeck, 2010b).

In 23 van de onderzochte schoolreglementen wordt de engagementsverklaring specifiek aangehaald en maakt ze integraal deel uit van het schoolreglement. Het woord 'engagementsverklaring' komt in de onderzochte schoolreglementen in totaal 91 keer voor. Tien scholen spreken van de 'Engagementsverklaring', negen scholen van de 'Engagementsverklaring tussen de school en ouders', twee scholen kiezen als titel: 'Engagementsverklaring tussen ouders en (specifieke naam van hun school)'. Eén schoolreglement zegt: 'Engagementsverklaring-Overeenkomst tussen school en ouders' en één reglement spreekt van de 'Engagementsverklaring voor ouders'. In deze reglementen kan men de wettelijk voorgeschreven onderwerpen terugvinden en is deze onderverdeling duidelijk door middel van een opsomming van ten minste vier ondertitels. In één geval is de engagementsverklaring een opsomming van de engagementen die de school aangaat enerzijds en de engagementen die verwacht worden van de ouders anderzijds. Daarnaast voegen twee reglementen nog een extra engagement toe: 'engagement ten opzichte van meerderjarige leerlingen' en 'positief engagement ten aanzien van het schoolgebeuren'.

In de basisreglementen van het stedelijk onderwijs komt het woord Engagementsverklaring niet voor, maar vinden we onder de titel 'Samen maken we school' de onderwerpen van de engagementsverklaring wel terug. Opvallend is hier wel dat men de leerlingen aanspreekt en niet de ouders. Eén school van het Stedelijk onderwijs kiest ervoor om in zijn intern reglement wel een specifiek gedeelte toe te voegen onder de titel 'Engagementsverklaring', waarin duidelijk wordt gesteld dat er engagementen worden aangegaan tussen de school en de ouders en waarin de wettelijk voorgeschreven elementen aan bod komen. In twee van de onderzochte schoolreglementen komt de engagementsverklaring niet voor. Gemiddeld neemt de engagementsverklaring 4,47% van het totale schoolreglement in.

De 23 schoolreglementen die de engagementsverklaring specifiek aanhalen, geven telkens ook een omschrijving hiervan. Hier is een duidelijke invloed van de netten en koepels zichtbaar: in de 14 schoolreglementen van het officieel gesubsidieerd onderwijs hanteren de 3 provinciale scholen dezelfde omschrijving voor de engagementsverklaring. In het basisreglement van het Stedelijk Onderwijs komt de engagementsverklaring niet specifiek voor, maar vinden we de onderwerpen van de hiervan terug in 'Samen maken we school' wat ook terugkomt in de omschrijving van de Provinciale scholen die begint met: 'School maken doen we samen'. In de 3 scholen van het Gemeenschapsonderwijs en in 12 Katholieke scholen van het vrij gesubsidieerd onderwijs is de omschrijving van de engagementsverklaring exact dezelfde. Vier schoolreglementen hebben een unieke omschrijving voor de engagementsverklaring, waarvan twee het decreet van 20 maart 2009 betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs aanhalen.

In 13 schoolreglementen staat beschreven hoe deze engagementsverklaring tot stand is gekomen. In acht gevallen is de engagementsverklaring enkel met de schoolraad besproken, bij twee andere heeft ook een overleg plaatsgevonden in de scholengroep, bij twee volgende werd ook het lokaal overlegplatform bevraagd en in één reglement is ook het oudercomité betrokken.

Uit de literatuur blijkt, dat de ouders moeten instemmen met zowel het eigenlijke schoolreglement als met de engagementsverklaring, indien zij hun kind willen inschrijven in een bepaalde school (Verbeeck, 2010b; Verstegen, 2010). Door de engagementsverklaring op te nemen in het schoolreglement verkrijgen de bepalingen erin een afdwingbaar karakter. Wel mag het niet naleven van de engagementsverklaring door de ouders niet gesanctioneerd worden door te raken aan het leerrecht van de kinderen (Beckers & Bart Belliën, 2010) en is de precieze draagwijdte ervan niet helemaal duidelijk (Verbeeck, 2010b). Voor 12 van de onderzochte schoolreglementen wordt het akkoord met de engagementsverklaring specifiek omschreven en geldt bij de ondertekening van het schoolreglement een akkoord met de engagementsverklaring. Bij drie van deze schoolreglementen wordt specifiek aangehaald, dat een inschrijving in de school enkel mogelijk is, mits de ouders ook akkoord gaan met de engagementsverklaring.

ICT, technologie en nieuwe trends

Het gebruik van gsm-toestellen en andere technologische apparatuur (beeld-, geluids-, muziekdragers, tablets, games) staat in 33 schoolreglementen beschreven. Twee reglementen vermelden hierover niets. Opvallend is hier de uitgebreide opsomming van de mogelijke toestellen doorheen de verschillende reglementen:

- Elektronische/technologische apparatuur
- elektronica
- elektronisch medium
- mutimediatoestellen
- Elektronisch speelgoed
- Walkman/Discman
- Mp3/4
- Ipod
- Draagbare audioapparatuur/muziekdragers/muziektoestellen
- Radio
- Individuele audio-/videoapparatuur
- Film- en fototoestel
- Beelddragers
- Camera's
- Laptops
- Tablets
- Video-/computerspelletjes
- Psp/Gameboy
- Gsm
- Pda
- Iphone

Vijf schoolreglementen vermelden het gebruik van een eigen laptop of tablet tijdens de lessen. Vier reglementen beschrijven duidelijk dat dit enkel kan tijdens de lessen en voor educatieve doeleinden, twee voegen een expliciete toestemming van de betrokken leerkracht hierbij als noodzakelijk toe. In één reglementen staat deze gunst omschreven als uitzonderlijk en vooral bedoeld voor sticordi-maatregelen (Sticordi: stimuleren, compenseren, remediëren, differentiëren en dispensereren: maatregelen ter ondersteuning voor leerlingen met een beperking).

In de schoolreglementen die het gebruik van gsm's en andere technologische apparatuur beschrijven is een evenwichte verdeling merkbaar tussen de schoolreglementen die een totaal verbod toepassen (16) en de reglementen die het gebruik ervan toestaan tijdens de pauzes (17). In de reglementen van het Stedelijk onderwijs is dit onderdeel opgenomen in de interne reglementen van de verschillende scholen en is het beleid hierrond dus afhankelijk van de visie van de individuele scholen. In 3 scholen geldt een totaal verbod op het gebruik van technologische apparatuur tijdens de schooluren en op het schooldomein. In 7 schoolreglementen mogen de leerlingen deze toestellen gebruiken tijdens de pauzes. In één schoolreglement van het Stedelijk onderwijs is hierover niets opgenomen. In de reglementen van het Gemeenschapsonderwijs laat men het gebruik van technologische apparatuur toe tijdens de pauzes, terwijl men dit in het Provinciaal onderwijs verbiedt op het schooldomein. In het Katholiek onderwijs laten zes schoolreglementen de leerlingen hun toestellen gebruiken tijdens de pauzes en zes scholen verbieden het gebruik ervan tijdens de schooluren. Drie niet-Katholieke reglementen van het vrij onderwijs verbieden het gebruik van nieuwe media, één reglement staat het gebruik hiervan tijdens de pauzes toe en één reglement zegt hier niets over.

In 23 schoolreglementen beschrijft men mogelijke sancties bij het overtreden van de regels rond het gebruik van gsm's en andere technologische apparatuur. In 20 scholen wordt het toestel in bewaring genomen, in 2 scholen beschrijft men de strafstudie of schriftelijke waarschuwing als sanctie en in 1 reglement zegt men enkel dat een sanctie kan genomen worden. In negen schoolreglementen krijgt men het toestel terug op het einde van de schooltijd, 2 reglementen beschrijven een bewaring van het toestel tot de volgende vakantie of zelfs tot het einde van het schooljaar. Tien reglementen vermelden hierbij geen termijn.

Twaalf reglementen nemen een ICT-gedragscodex of computerklasreglement op in hun schoolreglement, zeven reglementen verwijzen naar een apart document. In het Provinciaal onderwijs nemen alle reglementen een onderdeel: 'gebruik van communicatie en informatiemiddelen' op en één van de drie neemt daarnaast een ICT-reglement op. De twee andere Provinciale reglementen verwijzen met een link naar het ICT-reglement, maar nemen het niet integraal op. Vier scholen vermelden de aanwezigheid en mogelijkheid tot gebruik van computers of een open leercentrum op, maar gaan hier verder niet op in.

Piercings zijn in 15 schoolreglementen niet toegelaten, in 1 reglement zijn bescheiden piercings wel toegelaten, 2 scholen vermelden ook het verbod op tatoeages. In 8 Katholieke, 1 niet-Katholieke, 1 Gemeenschaps-, 2 Stedelijke en alle Provinciale schoolreglementen vermelden het verbod op piercings. In twintig reglementen wordt geen melding gemaakt van piercings, noch tatoeages.

Eindbeschouwingen

In deze studie zijn we op zoek gegaan naar de onderlinge gelijkenissen en verschillen in de schoolreglementen van 2013-2014 enerzijds en maken we een vergelijking met de bevindingen uit de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a) anderzijds. Dit hoofdstuk heeft als doel een overzicht te geven van de resultaten per onderzoeksvraag en deze terug te koppelen aan de voorgaande onderzoeken en de bestaande literatuur. Vervolgens formuleren we in dit deel kritische bedenkingen en omschrijven we aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Conclusie en discussie

Vormelijke vergelijking

Voor de vormelijke vergelijking hebben we ons gebaseerd op twee niveau's: de grootte en het aantal woorden gebruikt in de verschillende schoolreglementen en de woordentabel uit de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a).

1. In welke mate verschillen schoolreglementen (in inhoudelijke aandachtspunten, procedures, vorm van stijl) van elkaar en van reglementen uit het verleden?

1.1. Welke verschillen zijn terug te vinden in de grootte van de huidige schoolreglementen en in vergelijking met de reglementen uit het verleden?

De huidige schoolreglementen zijn opmerkelijk groter dan de reglementen uit de voorgaande onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a). Gemiddeld bevatte een schoolreglement in 1990-1991 2105,89 woorden, in 1991-1992 waren dit er al 5255, meer dan een verdubbeling ($\times 2,50$). In de huidige reglementen van 2013-2014 komen gemiddeld 26367,49 woorden voor. Gemiddeld zijn de reglementen van 2013-2014 12,52 keer groter dan het gemiddelde reglement van schooljaar 1990-1991, voor de invoering van het verplichte schoolreglement, en nog eens 5,02 keer groter dan het gemiddelde schoolreglement na deze invoering. Ook onderling zijn de verschillen tussen de reglementen steeds groter geworden. In het onderzoek van Mahieu en van Vooren uit 1991 was het grootste reglement 13,23 keer groter dan het kleinste, een jaar later was dit nog 8,10 keer. Het huidige, grootste reglement is 18,31 keer groter dan het kleinste reglement uit 2013-2014. De vermindering in verschil in 1992 is te wijten aan de modelreglementen die de onderwijskoepels aan hun scholen heeft opgelegd toen het verplichte schoolreglement van kracht werd. Hierdoor werden de verplichte elementen minstens opgenomen in de schoolreglementen en kregen de verschillende scholen modelteksten waarop ze hun schoolreglement konden baseren, wat tot een vermindering van de onderlinge verschillen in de schoolreglementen heeft geleid (Mahieu & Van Bunder, 1992a).

1.2. Welke verschillen zijn terug te vinden in het woordgebruik van huidige schoolreglementen en in vergelijking met reglementen uit het verleden?

Op basis van de woordentabel uit de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a) kunnen we vaststellen dat het woordgebruik wat betreft de verschillende woordenvelden redelijk consistent is gebleven, zeker in vergelijking met de schoolreglementen uit 1991-1992. Op basis van de woordenvelden selecteren we in de huidige reglementen gemiddeld 9,26% van het totaal aantal woorden ten opzichte van 7,91% in het onderzoek van 1991. Dit is zeker deels te verklaren door de uitbreiding van de woordenlijst. Het meest voorkomende woordenveld is over de drie onderzoeksmomenten heen, het veld van de persoonlijke voornaamwoorden. De negatief zingevende begrippen zijn zowel in 1991-1992 als nu, in 2013-2014, het minst voorkomende woordenveld. In 1990-1991 was het minst voorkomende woordenveld dat van de negatieve gedragsfeiten. In vergelijking met de resultaten van Mahieu en Van Vooren (1991a) kunnen we een stijging vaststellen in negatief zingevende begrippen, de negatieve gedragsfeiten, de persoonlijke voornaamwoorden en de werkwoorden "kunnen, mogen en willen". Een daling is waar te nemen in de positief zingevende begrippen, de negatieve connotaties en het werkwoord "moeten". Het aandeel van de feitelijke activiteiten en de woorden die zijn afgeleid van positief zingevende begrippen blijven constant. De stijging van de woordenvelden kan deels te verklaren zijn door de uitbreiding van de geselecteerde woordenlijst, maar dit wordt tegengesproken in de daling van de positief zingevende begrippen, waarvan de woordenlijst ook is uitgebreid. De stijging van de negatief geladen begrippen en de daling van afgeleiden van positief zingevende begrippen maakt dat we kunnen stellen dat de schoolreglementen van 2013-2014 meer negatief en minder positief geladen zijn dan de reglementen uit het eerste onderzoeksmoment in 1991.

Inhoudelijke vergelijking

Voor de inhoudelijke vergelijking van de schoolreglementen ligt de focus, in navolging van Mahieu en Van Bunder (1992a) specifiek op het orde- en tuchtreglement. Daarnaast hebben we ons gebaseerd op de juridische ontwikkelingen die een invloed hebben op de schoolreglementen: participatie, privacy, behoorlijk bestuur, openbaarheid van bestuur en klachtenbehandeling en -bemiddeling. Hieraan hebben we de engagementsverklaring toegevoegd die sinds schooljaar 2011-2012 een wettelijk verplicht onderdeel van het schoolreglement is. Ten slotte bespreken we nieuwe (technologische) trends, die opgenomen zijn in het schoolreglement, zoals gsm-gebruik, ICT, technologische apparatuur en piercings en tatoeages.

1.3. Welke verschillen zijn terug te vinden in het orde- en tuchtreglement van huidige schoolreglementen en in vergelijking met reglementen uit het verleden?

Sinds de invoering van het verplichte schoolreglement na het Besluit van de Vlaamse Regering van 13 maart 1991 moet elke school een reglement opstellen waarin de rechten en plichten van elke leerling worden bepaald. Op zijn minst moet dat reglement voorzien in basisregels voor orde en tucht en het studiereglement waarvoor de minimale voorwaarden zijn vastgelegd (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999).

Voor het orde- en tuchtreglement gelden vandaag nog steeds dezelfde regels als in 1991 en toch is een evolutie merkbaar. Zowel de orde- als het tuchtreglementen zijn, in vergelijking met het onderzoek van Mahieu en Van Bunder uit 1992, homogener geworden overheen de koepels.

Voor het ordereglement geldt dat niet alle mogelijke ordemaatregelen moeten worden opgenomen in tegenstelling tot de lijst van tuchtmaatregelen die wel volledig moet zijn (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). De lijst van ordemaatregelen is in de huidige schoolreglementen opvallend uitgebreid en gedetailleerd in vergelijking met het onderzoek van Mahieu en Van Bunder in 1992. In alle reglementen worden meer, mogelijke ordemaatregelen opgesomd, hoewel in een aantal reglementen staat aangegeven dat deze lijst niet volledig is. Deze opsomming is binnen het Gemeenschaps-, Stedelijk en Provinciaal onderwijs identiek, wat de invloed van de onderwijskoepels weergeeft. In de huidige schoolreglementen staat unaniem beschreven dat alle personeelsleden ordemaatregelen kunnen nemen, met uitzondering van de preventieve schorsing. In 1992 kon enkel het instellingshoofd in het Stedelijk onderwijs ordemaatregelen nemen. Drie scholen maken wel een onderscheid tussen enkele bijsturingsmaatregelen die enkel door de directie kunnen genomen worden. Het Stedelijk en Gemeenschapsonderwijs voorzag een beroepsmogelijkheid tegen ordemaatregelen in 1992, nu zijn alle schoolreglementen unaniem: tegen een ordemaatregel is geen beroep mogelijk. Het herstelgericht groepsoverleg wordt in vijf schoolreglementen vermeld als nieuwe mogelijkheid in het ordereglement, waarin gezamenlijk wordt gezocht naar een oplossing voor de feiten die zicht hebben voorgedaan zonder per se te sanctioneren.

De tijdelijke uitsluiting of schorsing uit enkele of alle lessen en de definitieve verwijdering zijn nog steeds in alle schoolreglementen mogelijke tuchtmaatregelen. In de huidige schoolreglementen staat unaniem dat enkel de directeur of de (afgevaardigde van de) inrichtende macht gerechtigd zijn om tuchtmaatregelen te nemen. In twee Katholieke reglementen kan of de prefect of de technisch adviseur ook overgaan tot het nemen van tuchtmaatregelen. In het onderzoek van 1992 kon in het Gemeenschapsonderwijs ook de lokale raad van het Gemeenschapsonderwijs tuchtmaatregelen nemen en de hoofdinspecteur in het Stedelijk onderwijs. De regels rond het nemen van tuchtmaatregelen zijn in de huidige reglementen ook meer uniform dan in de onderzochte reglementen van 1991-1992. De ouders en leerlingen worden uitgenodigd voor een gesprek/onderhoud, krijgen inzage in het tuchtdossier, en worden op de hoogte gebracht van een gemotiveerde beslissing. In het Katholiek, Provinciaal en Stedelijk onderwijs werd men in 1992 vooraf gehoord en op de hoogte gebracht van de beslissing. Enkel in het Gemeenschapsonderwijs stond het inzagerecht in het dossier beschreven en enkel het Stedelijk onderwijs beschreef de motivatie van de beslissing. Het Gemeenschapsonderwijs vermeldt nog steeds, als enige, de evenredigheid van de sanctie in verhouding tot de straf en de onmogelijkheid om over te gaan tot collectieve uitsluitingen.

Ook de beroepsprocedure, die vandaag enkel mogelijk is tegen een definitieve uitsluiting, is zeer eenvormig in de onderzochte schoolreglementen. Men moet een brief bezorgen aan de interne beroepscommissie of de tuchtraad (vijf tot zes dagen na de beslissing). Een gemotiveerde beslissing zal genomen worden (binnen drie dagen, 'zo snel mogelijk' of binnen een 'redelijke termijn') na overleg met of verschijning voor deze beroepscommissie/tuchtraad (vijf tot tien dagen) en na inzage van het tuchtdossier. Enkel het Go! vermeldt de mogelijkheid tot annulatieberoep bij de Raad van State in het reglement. Het Stedelijk en het Provinciaal onderwijs specificeerden, als enigen in 1992, de termijn voor de beslissing respectievelijk binnen de vier en zes dagen. Enkel het Stedelijk onderwijs vermeldde de verplichting tot motivering van de beslissing en daar was een beroep ook mogelijk tegen andere tuchtmaatregelen zoals de berisping, de tijdelijke verwijdering en de uitsluiting bij een examen. Een nieuwe vermelding in de huidige tuchtreglementen is het recht op opvang bij preventieve, tijdelijke of definitieve uitsluiting.

Algemeen kunnen we concluderen dat de huidige orde- en tuchtreglementen gedetailleerder en homogener zijn in vergelijking met de orde- en tuchtreglementen uit het verleden. De grotere uniformiteit in de orde- en tuchtreglementen komt voort uit enkele juridische beginselen (De Groof, 2013). Het gelijkheidsbeginsel is een algemeen principe dat iedere burger (wettelijk)

gelijke rechten en een gelijke behandeling in gelijke gevallen toekent. Dit is de basis voor de uniformiteit die we terugvinden in de regelgeving met betrekking tot orde- en tuchtmaatregelen en de beroepsprocedure in het tuchtreglement. Het redelijkheidsbeginsel is een algemeen beginsel uit de rechtspraak dat voorschrijft dat een bestuursorgaan bij het nemen van de beslissing alle belangen tegen elkaar moet afwegen en dus de basis is voor de redelijke verhouding tussen een sanctie en de gepleegde feiten. Het recht op verdediging en het recht op repliek maakt dat de ouders en leerling vooraf gehoord worden bij een tuchtmaatregel en de mogelijkheid tot een gesprek met of verschijnen voor de beroepscommissie of tuchtraad. Het recht op informatie en de motiveringsplicht zijn beginselen van behoorlijk bestuur en maken dat de ouders en leerlingen recht hebben op inzage in het tuchtdossier en dat ze recht hebben op een gemotiveerde beslissing.

Het is duidelijk dat deze beginselen uit het recht, de rechtspraak en andere juridische takken een invloed hebben op de schoolreglementen en meer specifiek, ook op het orde- en tuchtreglement. De nieuwe aanvullingen in het orde- en tuchtreglement zoals het herstelgericht groepsoverleg en het recht op opvang bij tijdelijke en/of definitieve uitsluiting zijn nieuwe toevoegingen aan respectievelijk het orde- en tuchtreglement en verklaren ook een deel van de toename in het woordgebruik van de verschillende schoolreglementen.

2. Toont de evolutie inzake schoolreglementen aan dat er een proces van juridisering plaatsvindt in het onderwijs en ook een invloed heeft op het schoolreglement?

Juridische ontwikkelingen

De evolutie inzake schoolreglementen toont aan dat het proces van juridisering zich manifesteert in het onderwijs en een belangrijke invloed uitoefent op het schoolreglement. Een belangrijke verklaring voor de vergroting van de schoolreglementen is deze juridisering, waarvan een aantal bepalingen consequent worden opgenomen in de meeste schoolreglementen. In tegenstelling tot de verplichte onderdelen (het orde- en tuchtreglement, het studiereglement en de engagementsverklaring) is het niet verplicht deze bepalingen op te nemen in het reglement, maar toch zijn deze opvallend aanwezig in de onderzochte schoolreglementen.

In dit onderzoek is de wet- en regelgeving rond participatie, privacy, behoorlijk bestuur, openbaarheid van bestuur, klachtenbehandeling en -bemiddeling opgenomen. De regelgeving met betrekking tot deze onderwerpen is steeds van een meer recente datum dan de decretaal verplichte invoering van het schoolreglement in 1991. De aanwezigheid van deze onderwerpen in de meerderheid van de huidige schoolreglementen impliceert dat deze regelgeving niet enkel van invloed is op het onderwijs, maar dat deze ook geleid heeft tot nieuwe bepalingen in de schoolreglementen sinds de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a). Zowel de onderwijsregelgeving als de aan onderwijs belendende regelgeving, die inherent deel uitmaken van het onderwijsgebeuren, vinden hun plaats in de schoolreglementen en dragen zo bij aan de juridisering ervan (Beckers & Belliën, 2010). De oorsprong van bepaalde juridische bepalingen is niet steeds op het onderwijs gericht maar hebben hun invloed op het onderwijs en in bepaalde gevallen ook op de schoolreglementen. Zowel beginselen uit het contractenrecht, de rechtspraak, het behoorlijk bestuur en de grondrechten (De Groof, 2004) hebben een duidelijke invloed op de schoolreglementen. Ook de verduidelijking en uitleg die het ministerie van Onderwijs en Vorming in omzendbrieven geeft bij de besluitvorming van de Vlaamse Overheid is hierop van invloed. Deze toenemende regelgeving moet in een aantal gevallen ook een weerslag krijgen in het schoolreglement (Beckers & Belliën, 2010).

De recente toevoeging van de engagementsverklaring sinds schooljaar 2011-2012 als integraal onderdeel van het schoolreglement, is ook een uiting van toenemende juridisering. De evolutie in de grootte van en het aantal woorden dat gebruikt wordt in de verschillende schoolreglementen hangt

duidelijk samen met dit proces van juridisering: als er meer bepalingen worden opgenomen in de schoolreglementen, dan zijn meer woorden nodig om deze te omschrijven.

Het Decreet van 8 juni 2002 betreffende de Gelijke Onderwijskansen en het Decreet betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad 2 april 2004 verplicht de scholen tot een structuur inzake participatie van personeel, leerlingen en ouders (Verstegen, 2010). In 31 schoolreglementen wordt de leerlingenraad opgenomen en omschreven, in 30 reglementen de schoolraad, in 29 reglementen de ouderraad en in 10 reglementen de pedagogische raad. In zeven reglementen worden andere participatieorganen opgesomd: het lokaal overlegcomité, het comité ter bescherming en preventie op het werk, de sportraad, een syndicale afvaardiging, de ombudsdienst en de oud-leerlingenbond. Het medezeggenschapscollege wordt in geen enkel reglement opgenomen.

Het groeiend bewustzijn van opvoeders dat jongeren op een aangepaste manier moeten leren omgaan met situaties die hun privacy kunnen bedreigen of met eigen gedragingen waardoor ze zelf de privacy van anderen belasten (Verstegen, 2010) en de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer, die de informationele privacy en het recht op afbeelding bevat, zetten onderwijsinstellingen aan om dit onderdeel op te nemen in hun schoolreglement. Het bewaren en gebruiken van persoonlijke informatie is enkel toegelaten op basis van de opvoeding en onderwijsopdracht van de school en wanneer deze voldoet aan de wettelijk bepaalde randvoorwaarden en algemene beginselen zoals proportionaliteit (Verbruggen, 2010). De Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens is opgenomen in 34 van de 35 onderzochte reglementen. Hierbij wordt in 29 reglementen het recht op informationele privacy expliciet aangehaald en in 33 reglementen het recht op afbeelding. Waarbij in 20 reglementen het verschil tussen gerichte en niet-gerichte afbeeldingen duidelijk staat omschreven.

Het Decreet van 13 juli 2001 betreffende het onderwijs XIII – Mozaïek en het Besluit van de Vlaamse Regering van 27 september 2002 betreffende de Commissie zorgvuldig bestuur bepaalt dat behoorlijk bestuur ook voor het onderwijs moet gelden en dat een commissie zorgvuldig bestuur is opgericht sinds 2002 (Verstegen, 2010a). In 18 schoolreglementen beschrijft men een uitgewerkte klachtenprocedure en in 34 reglementen neemt men de bijdrageregeling op zoals in het Mozaïekdecreet aangeraden wordt. Ook neemt men in 30 reglementen een onderdeel op waarbij men de mogelijkheden bij betalingsmoeilijkheden omschrijft en in 25 reglementen staat de procedure bij laattijdige of wanbetaling beschreven.

Maar drie reglementen halen de openbaarheid van bestuur, zoals beschreven in het Decreet van 26 maart 2004 betreffende de openbaarheid van bestuur, aan. Hierover wordt opvallend weinig opgenomen in de onderzochte schoolreglementen. Enkel het inzagerecht in examens en leerlingen- en tuchtdossiers staat beschreven.

Het Gemeenschapsonderwijs is verplicht een klachtenprocedure uit te werken op grond van het Vlaamse Klachtendecreet van 1 juni 2001. In het officieel gesubsidieerd onderwijs geldt een gelijkaardige verplichting op grond van het provincie- en gemeentedecreet (Verstegen, 2010). Achttien schoolreglementen beschrijven gedetailleerd de mogelijke klachtenprocedure en 5 reglementen nemen het herstelgericht overleg (HERGO) op.

Engagementsverklaring

Op 11 maart 2009 keurde het Vlaams Parlement het Decreet goed betreffende de toelatingsvoorwaarden voor het gewoon lager onderwijs en de Engagementsverklaring tussen de school en de ouders in het basis- en secundair onderwijs. Dit decreet bepaalde dat de

engagementsverklaring integraal deel moet uitmaken van het schoolreglement sinds schooljaar 2011-2012. Deze engagementsverklaring dient als instrument om de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs van hun kind te versterken en bevat wederzijdse afspraken tussen de school en de ouders over het oudercontact, voldoende aanwezigheid, vormen van individuele leerlingenbegeleiding en het positieve engagement ten aanzien van de onderwijstaal (Verbeeck, 2010b).

De bepalingen van de engagementsverklaring worden in 33 schoolreglementen opgenomen. In 23 reglementen spreekt men ook van de engagementsverklaring terwijl in de 11 scholen van het Stedelijk onderwijs deze bepalingen zijn terug te vinden onder 'Samen maken we school' en hier de leerlingen en niet de ouders worden aangesproken wat betreft deze wederzijdse afspraken. Gezien het doel van de engagementsverklaring, namelijk de ouders meer betrekken bij het schoolgebeuren van hun kinderen, is dit een opvallende keuze. Eén schoolreglement van het Stedelijk onderwijs beschrijft de engagementsverklaring en de vier wettelijk bepaalde onderwerpen waarover wederzijdse afspraken gemaakt worden wel, onder de noemer 'engagementsverklaring'. Twee scholen nemen de engagementsverklaring, ondanks de wettelijk verplichting, niet op.

Uit de literatuur blijkt dat de ouders moeten instemmen met zowel het eigenlijke schoolreglement als met de engagementsverklaring indien zij hun kind willen inschrijven in een bepaalde school (Verbeeck, 2010b; Verstegen, 2010). Voor 12 van de onderzochte schoolreglementen wordt het akkoord met de engagementsverklaring specifiek omschreven en geldt bij de ondertekening van het schoolreglement een akkoord met de engagementsverklaring.

De engagementsverklaring neemt gemiddeld 4,47% van het totale schoolreglement is, wat een bijkomende verklaring is voor de groei van het aantal gebruikte woorden in de schoolreglementen. Bij de invoering van nieuwe elementen in het schoolreglement ontwikkelen de onderwijskoepels dikwijls modellen, aanbevelingen en tekstsuggesties waarop de scholen zich kunnen baseren om hieraan een eigen invulling te geven (Verstegen, 2010). Deze modelreglementen bieden de correcte informatie over nieuwe juridische regels, wat de reglementen uniformer maakt (Vanderhoeven & De Cuyper, 1999). Dit is ook op te merken in de engagementsverklaringen die zijn opgenomen in de schoolreglementen, waar de invloed van de onderwijskoepels duidelijk zichtbaar is.

3. Op welke manier worden nieuwe (technologische) trends opgenomen in de huidige schoolreglementen en zijn er gelijkenissen tussen de verschillende reglementen te vinden?

Aangezien 33 van de 35 onderzochte schoolreglementen de regelgeving rond het gebruik van gsm's en andere technologische apparatuur (muziek- en beeldrasters, games, tablets,...) opnemen, kunnen we concluderen dat dit een belangrijk, nieuw onderdeel is in de schoolreglementen sinds de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a).

De meeste reglementen nemen de nieuwe trends met betrekking tot nieuwe technologische apparatuur op in hun schoolreglementen. De verschillen in de vermeldingen omtrent technologische apparatuur, ICT en nieuwe trends geven aan dat de visie van de verschillende scholen bepalend is voor de regelgeving hierrond. Dit is, onder andere, duidelijk omdat dit onderwerp in de stedelijke scholen enkel besproken wordt in de interne reglementen van de scholen en niet in het algemeen Stedelijk reglement. Daarnaast is dit verschil in visie van de verschillende scholen op het gebruik van technologische apparatuur, merkbaar in de evenwichtige verdeling tussen de scholen die een totaal verbod toepassen en de scholen die het gebruik van technologische apparatuur tijdens de pauzes toelaten.

Negentien scholen hanteren een ICT-gedragcode of -reglement. In 12 reglementen is dit onderdeel integraal opgenomen in het schoolreglement, terwijl men in 7 reglementen verwijst naar een specifieke bijlage met de afspraken en regelgeving rond ICT-gebruik. In het Provinciaal onderwijs gaat men een stap verder en neemt met een onderdeel: 'gebruik van communicatie en informatiemiddelen' op. Piercings en tatoeages zijn in 16 schoolreglementen opgenomen, waarbij het opvallend is dat piercings in 15 van deze 16 schoolreglementen niet zijn toegelaten en in 1 wel. Tatoeages worden maar in twee reglementen vermeld en zijn hier niet toegelaten.

Kritische bedenkingen

Dit onderzoek behandelt een deel van de relevante aspecten die betrekking hebben op het schoolreglement. Aangezien deze studie een replicatieonderzoek betreft naar een onderzoeken van bijna 25 jaar geleden is de richting van dit onderzoek vooraf grotendeels bepaald. We hebben ervoor gekozen om de vormelijke vergelijking van de huidige reglementen te hernemen en te toetsen aan de bevindingen van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a). Daarnaast hebben we in navolging van Mahieu en Van Bunder (1992a) het accent gelegd op het orde- en tuchtreglement. Vermits de engagementsverklaring sinds schooljaar 2011-2012 een verplicht onderdeel van het schoolreglement is, zoals het orde- en tuchtreglement, hebben we ervoor gekozen deze ook op te nemen in de huidige studie. Uit de literatuur blijkt dat er een toename is van de juridisering in het onderwijs. Om deze reden hebben we een aantal wettelijke bepalingen die zijn doorgevoerd na de onderzoeken van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a) opgenomen. Tenslotte hebben we ervoor gekozen om een aantal opmerkelijke nieuwe trends ook te bestuderen. Het gebruik van gsm's, tablets, muziek- en beelddragers,... het belang van ICT in het onderwijs en piercings en tatoeages zijn hiervan enkele voorbeelden.

Met dit onderzoek hebben we alvast een aantal antwoorden willen formuleren met betrekking tot de evolutie van de schoolreglementen in de afgelopen kwarteeuw. Omwille van pragmatische keuzes die horen bij het uitwerken van een masterproef is het onmogelijk om alle elementen van het schoolreglement en zijn werking te belichten. We zijn ons ervan bewust dat in deze studie belangrijke elementen van de schoolreglementen en vooral de werking, het ontstaan en de interpretatie ervan onbehandeld zijn gebleven. We zullen dan ook aanbevelingen formuleren voor vervolgonderzoek.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

Verstegen (2010; p182) schrijft in *Meester over meester?* Een probleemverkenning over juridisering in het onderwijs: 'Het schoolreglement wordt met nadruk naar voor geschoven als bron van beleefde spanning en conflict tussen pedagogische relatie en recht. [...] Ann Beckers en Bart Belliën (2010) wijzen terecht op het gebrek aan onderzoek dat het schoolreglement op systematische wijze belicht. Een studie van De Groof en Mahieu is ondertussen meer dan 15 jaar oud. Om tot de kern van de zaak door te dringen, zou een goed opgezet wetenschappelijk onderzoek dit probleemveld grondig kunnen ontleden zowel vanuit normatief oogpunt als vanuit de feitelijk werking.' Met deze masterproef hebben we hieraan een eerste steentje willen bijgedragen. Om verschillende redenen is het onmogelijk om in een masterproef op deze vraag naar duidelijkheid een volledig antwoord te formuleren. Omwille van 25 jaar juridisering van het onderwijs, de evolutie van de schoolreglementen tijdens de jaren na de invoering van de wettelijke verplichting ervan, de mate waarin scholen zichzelf en hun reglementen hebben aangepast aan de nieuwe regelgeving, de rechtspraak, de eigen regeldrift van scholen om voor elke situatie regels te formuleren en de pragmatische keuzes die gemaakt worden in elk onderzoek willen we in deze studie alvast een aantal antwoorden formuleren. Aangezien deze masterproef deels een replicatiestudie is van voorgaande onderzoeken, is de richting van dit onderzoek ook grotendeels vooraf bepaald.

De vergroting van de schoolreglementen is, zeker deels, een uiting van de juridisering die plaatsvindt in het onderwijs. Door deze juridisering via onderwijs- en aan onderwijs belendende regelgeving tijdens de afgelopen jaren, is de invloed hiervan op de schoolreglementen duidelijk. Deze evolutie is enkel deels opgenomen in deze studie. De wetgeving rond inschrijvingen, ICT, rechtspositie van leerlingen, inclusief onderwijs, preventie en bescherming, HACCP, afvalverwerking, ... heeft een belangrijke invloed op de dagelijkse werking van scholen en is daarom ook dikwijls opgenomen in de verschillende schoolreglementen. Verder onderzoek hiernaar zou de toenemende groei van de schoolreglementen verder kunnen verklaren en een ander licht werpen op de evolutie hiervan in secundaire scholen.

Een belangrijk onderdeel van de studies van Mahieu, Van Vooren en Van Bunder (1991a;1992a) is ook de regelduidelijkheid en de adoptie van de schoolreglementen in de onderwijspraktijk. Hiervoor zijn toen de personeelsleden van de verschillende deelnemende scholen bevraagd. Dit onderdeel is bewust niet opgenomen in dit onderzoek, maar zou veel duidelijkheid kunnen verschaffen rond het ontstaan en de feitelijke werking van de schoolreglementen in de dagelijkse praktijk van de onderwijswereld.

Door een beter begrip en vollediger beeld van de schoolreglementen, zou een mogelijkheid tot deregulering kunnen ontstaan. Misschien zou het mogelijk zijn dat de schoolreglementen hierdoor opnieuw meer eigenheid krijgen en dat de schoolcultuur weer herkenbaar tot uiting kunnen komen in de reglementen van de verschillende netten, koepels en scholen.

Referentielijst

Annoot, H., Van Gils, J. Van Achter, V. & Verhellen, E., (1999). *Rechten van het kind in en door het onderwijs*. Leuven: Acco.

Beckers, A., & Belliën, B. (2010). Juridisering in het kader van het pedagogisch beleid. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 79-92). Leuven/Brussel: Acco.

Bruneel, G., Bourgeois, F., Jacobs, W., Pletinck, B., Schokkaert, J., Acker, van, L., Cauwelaert, van, F., & Slycken, van, L. (1997/1998) Werken met een schoolreglement in het gewoon katholiek onderwijs., *Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid*, (5-6), 348-356.

Charlier, F. (2004). De rechtspositie van leerling en student. Een boeiende queeste, op zoek naar een zinvolle inbedding in de onderwijsregelgeving., *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (1-2), 55-63.

De Groof, J., & Mahieu, P. (1993). *De school komt tot haar recht. De uitoefening van rechten in het onderwijs*. België: Garant.

De Groof, J. (2004). 'Het leerlingenstatuut: meer dan rechten en plichten?' een korte inleiding. *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (1-2), 3-11.

de Matos Ribeiro, J. (2007) The construction of the role of School Head in the local regulation of educational public policies. *Sísifo : Educational Sciences Journal*, (04), 57-64. University of Lisbon.

Departement Onderwijs en Vorming. (2014). Gids voor leerlingen in het secundair onderwijs. Geraadpleegd op www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleerlingen/woordenlijst/#Pedagogisch_project 16 maart 2014.

De Rycke, L., & Vleugels, C. (2013). Decreet rechtspositie van leerlingen: geen stok achter de deur. Bedenkingen bij het jaarverslag van het kinderrechtencommissariaat. *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, 90(5), 371-376.

De Standaard. (2014). Vlaams Parlement keurt M-decreet goed [persbericht]. Geraadpleegd op www.standaard.be/cnt/dmf20140313_01022581 http://www.standaard.be/cnt/dmf20140313_01022581 13 maart 2014 07u45

Dupriez, V., & Maroy, C. (2003) Regulation in school systems: a theoretical analysis of the structural framework of the school system in French-speaking Belgium. *Journal of Educational Policy*, 18(4), 375-392.

Hubeau, B. (2010). De voetafdruk van de juridisering in het onderwijslandschap: stap achteruit of vooruit? In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 41-64). Leuven/Brussel: Acco.

Klasse (red), *Daarom is geen antwoord. School voor de rechtbank*, Klasse, maandblad voor onderwijs in Vlaanderen (2000) december, p. 2

Klasse. (2014). Leerlingen met een beperking naar gewone scholen: 20 vragen en antwoorden [persbericht]. Geraadpleegd op www.klasse.be/leraren/44530/leerlingen-met-een-beperking-naar-gewone-scholen-20-vragen-en-antwoorden/?fb_action_ids=10152303251794850&fb_action_types=og.likes&fb_ref=.UyH3VJ9G5rB.like 13 maart 2014

Laemers, M. (2013). Onderwijsrecht in het geding. *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, 90(3-4), 192-204.

Landksweerd, E. (2010). Bemiddeling in het onderwijs. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 131-147). Leuven/Brussel: Acco.

Mahieu, P. & Van Vooren, G. (1991a). *Het school pakt; schoolreglementen als uitingen van organisatiecultuur*. (rapport) Antwerpen: UFSIA.

Mahieu, P. & Van Vooren, G. (1991b). *De schoolcultuur als metafoor*. (rapport) UFSIA, Antwerpen.

Mahieu, P. & Van Vooren, G. (1991c). *Het signaal: de schoolcultuur als systeemvariabele*. (rapport) UFSIA, Antwerpen.

Mahieu, P. & Van Vooren, G. (1991d). *Schoolreglementen als uitingen van schoolcultuur*. (rapport) UFSIA, Antwerpen.

Mahieu, P. & Van Bunder, D. (1992a). *Wetten van netten. De organisatiecultuur van scholen als omgevingsfactor, gemeten aan de hand van de effecten van het Besluit van de Vlaamse Executieve van 13/03/91 inzake het verhaalrecht*. (rapport) UFSIA, Antwerpen.

Mahieu, P. & Van Bunder, D. (1992b). *Het orakel. De organisatiecultuur van scholen in toekomstperspectief*. (rapport) UFSIA, Antwerpen.

Neuts, J. (2010). Juridisering van het onderwijs-examenbetwistingen als casus. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 93-106). Leuven/Brussel: Acco.

Piet, L., & Kelchtermans, G. (2013). Een analyse van leiderschapspraktijken op bovenschools niveau vanuit microperspectief. *Pedagogische Studiën*, 90(1), 40-56.

Steen, B. (2004). De Commissie inzake Leerlingenrechten: (g)een maat voor niets?, *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (6), 439-447.

Steunpunt Jeugdhulp vzw. (2014). Het schoolreglement. Geraadpleegd op www.jeugdrecht.be/?action=artikel_detail&artikel=205 22 april 2014

Van Aeken, K. (2010). Een rechtssociologische analyse van de juridisering van de samenleving. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 13-29). Leuven/Brussel: Acco.

Van Crombrugge, H. (2010). De eigenheid van de pedagogische relatie. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 31-39). Leuven/Brussel: Acco.

Vanderhoeven, J.L., & De Cuyper, J. (1999). *Rechten en plichten op school: het schoolreglement in het secundair onderwijs*. Leuven/Apeldoorn Garant.

Verbeeck, B. (2007). *Juridisering en deregulering in onderwijs*. Doctoraal Proefschrift. Gent: Universiteit Gent, onuitg.

Verbeeck, B. (2008). Neutraal en toch divers. Een te moeilijke evenwichtsoefening voor het onderwijs in Vlaanderen? *Ethiek en Maatschappij*, 11(3), 13-25.

Verbeeck, B. (2010a). Juridisering en het onderwijs toegangsbeleid. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 67-76). Leuven/Brussel: Acco.

Verbeeck, B. (2010b). Juridisering en het onderwijs toegangsbeleid. *Ethiek en Maatschappij*, 11(3), 13-25.

Verbruggen, M. (2010). Privacy en Openbaarheid van Bestuur. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 115-127). Leuven/Brussel: Acco.

Verstegen, R. (1997). Loopt het verkeerd? Beschouwingen bij het binnendringen van het recht in de pedagogische relatie. *Nova et vetera*, LXXIV(1-2), 11-19.

Verstegen, R. (2005). Oud en nieuw over de bevoegde rechter. Het (vrij) onderwijs als proeftuin voor juristen., *R.W.*, 68(40), 1561-1584.

Verstegen, R., (2008). Dossier: jongeren en school. Het leerlingenstatuut in de Vlaamse Gemeenschap T.J.K., (3-4), 165-175.

Verstegen, R. (2010). Over juridisering in het onderwijs, Perspectieven voor het debat. In De Vlaamse Onderwijsraad (Red.), *Meester over meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs* (pp. 149-182). Leuven/Brussel: Acco.

Bijlagen

Bijlage 1: codeerlijst

A: NEGATIEF ZINGEVEND	
aansprakelijkheid	onenigheid
afwezigheid	ongemanierdheid
competitie	onregelmatigheid
complexiteit	onrijpheid
conformisme	onverdraagzaamheid
consumptiedwang	onverschilligheid
discriminatie	onvoorzichtigheid
egocentrisme	onwettig
egoïsme	onwettigheid
gejaagdheid	oppervlakkigheid
gemakzucht	opstandigheid
inactiviteit	prestatiedrang
lompheid	ruwheid
luidruchtigheid	schijnwaarden
luiheid	schoolmoeheid
milieubederf	slordigheid
modezucht	snobisme
moeilijkheid	snoepzucht
nalatigheid	sociaal onrecht
narigheid	vandalisme
negatieve ingesteldheid	welvaartsegoïsme
negativiteit	zelfingenomenheid
nietigheid	zorgeloosheid
onachtzaamheid	zwakheid
onbeleefdheid	

B: PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN
ge
het
hij
hij/zij
ik
je
jij
jijzelf
jullie
men
u
we
wie
wij
ze
zij

C: POSITIEF ZINGEVEND		
aanwezigheid	gezond verstand	solidariteit
basisgemeenschap	gezondheid	stiptheid
behendigheid	goed doen	tact
bekwaamheid	goed humeur	teamgeest
beleefdheid	goede smaak	toegankelijkheid
bereidheid	hartelijkheid	trouw
bereidwilligheid	helderheid	uitmuntendheid
beroepsbekwaamheid	hoffelijkheid	vaardigheid
bescheidenheid	hulpvaardigheid	veiligheid + afgeleiden
betrokkenheid	ingetogenheid	verantwoordelijkheid
betrouwbaarheid	innerlijkheid	verbondenheid
bezorgdheid	inspiratie	verdraagzaamheid
blij zijn	inzet	vergevingsgezindheid
burgerzin	kamaraadschap	verliefdheid
collegialiteit	kiesheid	vertrouwelijkheid
complementariteit	klaarheid	vertrouwen
correctheid	kritisch denken	verwondering
creativiteit	kwaliteit	volledigheid
dankbaarheid	leefgemeenschap	volwassenheid
degelijkheid	leergemeenschap	voorkomendheid
deskundigheid	levenslust	voornaamheid
dienstbaarheid	liefde	voorzichtigheid
discipline	luisterbereidheid	vrede
discretie	mededeelzaamheid	vreugde
duidelijkheid	menselijkheid	vriendelijkheid
echtheid	milieubewustzijn	vriendschap
eensgezindheid	nauwkeurigheid	vrijheid
eenvoud	netheid	waarde(n)
eerbiedigheid	objectiviteit	waarderen
eerlijkheid	onafhankelijkheid	waardigheid
eigenheid	ondernemingsgeest	waarheid
engagement	ontvankelijkheid	weerbaarheid
etiquette	openheid	wellevendheid
fijgevoeligheid	optimisme	welvoeglijkheid
fijnheid	opvoedingsgemeenschap	welzijn
flexibiliteit	ordelijkheid	wijsheid
gastvrijheid	persoonlijkheid	wilskracht
geaardheid	pluriformiteit	zachtheid
gedrevenheid	positieve ingesteldheid	zekerheid
geest	positiviteit	zelfbeheersing
gehoorzaamheid	rechtvaardigheid	zelfdiscipline
gelijkheid	redelijkheid	zelfheid
gelijkvormigheid	regelmatigheid	zelfreflectie
geloofsgemeenschap	relatiebekwaamheid	zelfstandigheid
geloofsvrijheid	respect	zelfvertrouwen
geloofwaardigheid	samenleven	zorgvuldigheid

geluk	samenleving	
gemeenschap	samenwerking	
genegenheid	schoolgemeenschap	
gerichtheid	schoonheid	
gezelligheid	sfeer	
gezelschap	soberheid	
gezindheid	sociaal engagement	

D: NEGATIEVE CONNOTATIE
geen
nergens
niet
niets
nooit

E: MOETEN
moeten
moet
moest

F: KUNNEN MOGEN WILLEN
kan
kunnen
mag
mogen
wil
willen

G: NEGATIEVE GEDRAGSFEITEN	
aansprakelijk	onwettig afwezig
aansprakelijkheid	opmerking
afdwingen	orde- en tucht
afkijken	orde/ tuchtreglement
afpersen/afpersing	orde/tuchtmaatregel(en)
afspraken	overtreding
agressie/agressief	pesten/pesterij(en)
alcohol	pestgedrag
alternatieve taak	plagiat
bedreigen	plicht(en)
bedrog/ bedriegen	racisme/racistisch
begeleidend contract	regel(s)
begeleidende maatregel	roken
begeleidingscontract	rookverbod
begeleidingsdocument	sanctie
begeleidingsplan	sanctioneren/gesanctioneerd/sanctionering
beledigen	schorsing/schorsen/geschorst
beschadigen/beschadiging(en)	sleuren
besmeuren	spieken

bewarende maatregel	spijbelen
bezit (drugs/wapens/alcohol)	spijbelgedrag
blaam	stalking
cyberpesten	steaming
dealen	stelen
diefstal	storend gedrag
drugs	straf(fen)
feit/feiten	strafbare feiten/strafbaar feit
gebrek aan respect	strafmaatregel
gebruik drugs/wapens/taal	strafrechterlijk
gedragscontract	strafstudie
gedragsregel(s)	strafwerk
gefraudeerd/fraude(ren)	strategisch afwezig
gevecht	te laat
geweld/gewelddadig	time-out
graffiti	trekken
grensoverschrijdend gedrag	tuchtdossier
gsm	tuchtmaatregel
intimidatie/intimideren	tuchtprocedure
kauwgom	uitsluiting
klusstraf	vandalisme
kwetsen	vechten
laattijdig	verbod(en)
lastigvallen	verbodsregel
leefregel(s)	verhandelen+afgeleiden
maatregel(en)	vernederen
misbruik	verplicht(e)
mobbing	verplichting(en)
nablijven	vervalsen
nota/aantekening/notitie	verwijdering
onbeleefd	verwittiging
onbeschoft	vijandig
onder invloed	volgkaarten
ongewenst seksueel gedrag	vrijen
ongewettigde afwezigheid	vroeger komen
onregelmatigheid	waarschuwing
onttrekken aan toezicht	werkstudie
ontvreemden	wringen

H: FEITELIJKE ACTIVITEITEN	
(eind/kerst)rapport(en)	lvs/leerlingvolgsysteem
(groeps)taak/taken	motor(voertuigen)
(groeps)werk(en)	opdracht(en)
(huis)taak/taken	overhoring(en)
(huis)werk(en)	persoonlijk werk
(klas)oefening(en)	praktijk
(school)agenda	proefwerk(en)

(uitwisselings)projecten	project(en)
aanwezigheid	rij(en)
affiche(s)	seminaries
auto('s)	sociale stage(s)
bijkomende proeven/proef/toetsen	stage(s)
brommer(s)/bromfiets(en)	syntheseproeven/proef/toets(en)
dagelijks werk	syntheserapport(en)
eindwerk(en)	test(en)
examen(s)	toets(en)
fiets(en)	uitgestelde proeven
GIP/geïntegreerde proef	vakantietaak/taken
herexamen(s)	vakantiewerk(en)
herhalingstoets/test/overhoring	verslag(en)
inhaalexamen/proefwerk	vervangtaak
inhaaloverhoring/test/taak	vrijwilligerswerk
inhaalproeven/proef/toets(en)	werk(stukken)
inhaalstage(s)	ziekte
jaarwerk(en)	

I: AFGELEID VAN POSITIEF ZINGEVEND	
(in) orde	menselijk
aandacht	milieubewust
aangenaam	milieuzorg
aanwezig	moed
bekwaam	net(jes)
beleefd	objectief
bereid	onafhankelijk
bescheiden	op tijd
betrokken	oprecht
bezorgd	orde(lijk)
capaciteit(en)	ordentelijk
collegiaal	positief
complementair	positief ingesteld
concentratie	rechtvaardig
correct	regelmatig
creatief	respect
dankbaar	respectvol
degelijk	sober
deskundig	solidair
discipline	stipt
discreet	tucht
doorzettingsvermogen	vaardig
eensgezind	veilig
eenvoud	verantwoordelijk
eerbied(ig)	verdraagzaam

eerlijk	vertrouwen
ernst	verzorgd
flexibel	volwassen
gedienstig	vrede
gedisciplineerd	vredevol
geloofwaardig	vriendelijk
genegen	waardevol
gezond	waardig
goed	weerbaar
hygiëne	wijs
hygienisch	zelfbeheersing
inzet	zelfstandig
kritisch	zorg
leergierig	zorgvuldig

Bijlage 2: codeboek

Nodes	
	Name
	A Negatief zingevend
	B Persoonlijke voornaamwoorden
	C Positief zingevend
	D Negatieve connotatie
	E Moeten
	F Kunnen mogen willen
	G Negatieve gedragsfeiten
	H Feitelijke activiteit
	I Afgeleid van positief zingevend
	Verplichte onderdelen
	 Pedagogisch project
	 Orde- en tuchtreglement
	 Studiereglement
	 Engagementsverklaring
	Orde en tucht
	 Orde
	 Wat
	 Ordemaatregelen
	 Wie
	 Beroep
	 HERGO
	 Tucht
	 Wat
	 Wie
	 Regels
	 Beroep
	 Recht op opvang
	 Preventieve schorsing

☐	☐	Engagementsverklaring
	☐	Titel
	☐	Wat
	☐	Hoe
	☐	Akkoord
	☐	Aanwezigheid
	☐	Oudercontact
	☐	Leerlingenbegeleiding
	☐	Onderwijstaal
	☐	Schoolgebeuren
	☐	Meerderjarige leerlingen
	☐	Engagement van de ouders
	☐	Engagement van de school
☐	☐	Participatie
	☐	Schoolraad
	☐	Pedagogische raad
	☐	Leerlingenraad
	☐	Ouderraad
	☐	Medezeggenschapscollege
	☐	Andere

	☐ Privacy
☐	☐ Behoorlijk bestuur
	☐ Commissie zorgvuldig bestuur
	☐ Vragen en klachten
	☐ Kosten en bijdrageregeling
	☐ Openbaarheid van bestuur
	☐ Inschrijvingen
☐	☐ Nieuwe trends
	☐ ICT
	☐ Gsm
	☐ Tablet
	☐ Muziekdragers
	☐ Piercings & tattoos
	☐ Beeld- en geluidsdragers
	☐ sanctie
	☐ Games
	☐ Eigen pc
☐	☐ Schoolreglementen Node Classification

	SR 45
	SR 43
	SR 42
	SR 39 40 41
	SR 38
	SR 37
	SR 36
	SR 35
	SR 34
	SR 33
	SR 32
	SR 31
	SR 29 30
	SR 28
	SR 26 27
	SR 25
	SR 24
	SR 23
	SR 22
	SR 21
	SR 20
	SR 19
	SR 17
	SR 16
	SR 15
	SR 14
	SR 13
	SR 11 12
	SR 9 10
	SR 6 7
	SR 5
	SR 4
	SR 3
	SR 2 8 44
	SR 1

Bijlage 3: classification sheet

	Net	Inrichtende macht	Soort Onderwijs	Aantal pagina's	pagina's	Aantal woorden	Woorden	Engagementsverklaring	Inhoudsopgave	hoe verkregen	Bijlagen
1	Vrij gesubsidieerd onderwijs	Technicum Noord-Antwerpen	Katholiek onderwijs	28	weinig	16284	gemiddeld	Engagementsverklaring	ja	mail	nee
2	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW KOR Antwerpen-Binnenstad	Katholiek onderwijs	56	gemiddeld	18055	veel	Engagementsverklaring	ja	mail	verwijzing
3	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Steinerschool Antwerpen Middelbaar	Niet-Katholiek onderwijs	32	gemiddeld	10799	weinig	Engagementsverklaring	nee	mail	nee
4	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW De Dames v.h.Christ.Ond.	Katholiek onderwijs	84	veel	34957	veel	Engagementsverklaring	ja	online	verwijzing
5	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	121	veel	34393	veel	Samen maken we school	ja	online	nee
6	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Onze-Lieve-Vrouwecollege	Katholiek onderwijs	86	veel	21623	veel	Engagementsverklaring	nee	online	5
7	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Sint-Lievenscollege	Katholiek onderwijs	48	gemiddeld	13906	gemiddeld	Engagementsverklaring	nee	mail	1
8	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Sint-Lutgardisschool Antwerpen	Katholiek onderwijs	40	gemiddeld	13986	gemiddeld	Engagementsverklaring	nee	mail	nee
9	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW KOR Antwerpen-Centrum	Katholiek onderwijs	75	veel	24374	veel	Engagementsverklaring	ja	online	nee
10	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	34	gemiddeld	12555	gemiddeld	Samen maken we school	nee	online	nee
11	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	60	veel	20731	veel	Samen maken we school	nee	mail	13
12	Gemeenschapsonderwijs	GO! Scholengroep Ant1gon	Gemeenschapsonderwijs	54	gemiddeld	18063	veel	Engagementsverklaring	ja	mail	4
13	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Jesode-Hatora-Beth-Jacob-Scholen IM	Niet-Katholiek onderwijs	31	weinig	8790	weinig	Engagementsverklaring	ja	mail	3
14	Gemeenschapsonderwijs	GO! Scholengroep Ant1gon	Gemeenschapsonderwijs	60	veel	20213	veel	Engagementsverklaring	ja	mail	9
15	Officieel gesubsidieerd onderwijs	Provincie Antwerpen	Provinciaal onderwijs	30	weinig	15365	gemiddeld	Engagementsverklaring	ja	online	nee
16	Officieel gesubsidieerd onderwijs	Provincie Antwerpen	Provinciaal onderwijs	40	gemiddeld	11062	weinig	Engagementsverklaring	ja	online	nee
17	Officieel gesubsidieerd onderwijs	Provincie Antwerpen	Provinciaal onderwijs	41	gemiddeld	11591	weinig	Engagementsverklaring	ja	online	nee
18	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	57	veel	16585	gemiddeld	Samen maken we school	ja	online	nee
19	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Sint-Lucas & Van Celst	Katholiek onderwijs	53	gemiddeld	18377	veel	Engagementsverklaring	ja	online	5
20	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	45	gemiddeld	13729	gemiddeld	Samen maken we school	ja	mail	nee
21	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Tachkemoni	Niet-Katholiek onderwijs	30	weinig	9632	weinig	nee	ja	mail	nee
22	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Yavne	Niet-Katholiek onderwijs	16	weinig	8824	weinig	Engagementsverklaring	nee	mail	verwijzing
23	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW KOR Antwerpen-Kiel	Katholiek onderwijs	33	gemiddeld	17406	gemiddeld	Engagementsverklaring	ja	mail	nee
24	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	38	gemiddeld	16557	gemiddeld	Samen maken we school	ja	mail	nee
25	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	30	weinig	11605	gemiddeld	Samen maken we school	ja	mail	nee
26	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	44	gemiddeld	16127	gemiddeld	Samen maken we school	ja	mail	2

27	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	28	weinig	11138	weinig	Samen maken we school	nee	mail	nee
28	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Kath. Ond. Regio Antwerpen-Linkeroever	Katholiek onderwijs	52	gemiddeld	16459	gemiddeld	Engagementsverklaring	nee	mail	nee
29	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Kath. Ond. Regio Antwerpen-Linkeroever	Katholiek onderwijs	56	gemiddeld	14934	gemiddeld	Engagementsverklaring	ja	mail	nee
30	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	61	veel	17917	gemiddeld	Engagementsverklaring	nee	online	verwijzing
31	Gemeenschapsonderwijs	GO! Scholengroep Ant1gon	Gemeenschapsonderwijs	64	veel	20749	veel	Engagementsverklaring	ja	mail	9
32	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW Broed. Scheppers- Sint-Eligiusinst.	Katholiek onderwijs	69	veel	24100	veel	Engagementsverklaring	ja	online	nee
33	Officieel gesubsidieerd onderwijs	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	Stedelijk onderwijs	32	gemiddeld	12235	gemiddeld	Samen maken we school	nee	online	nee
34	Vrij gesubsidieerd onderwijs	Instituut Sint-Maria	Katholiek onderwijs	50	gemiddeld	15041	gemiddeld	Engagementsverklaring	ja	online	2
35	Vrij gesubsidieerd onderwijs	VZW inrichtende macht Lucerna	Niet-Katholiek onderwijs	6	weinig	1909	weinig	nee	nee	online	nee

Bijlage 4: matrix codings

1. Vormelijke vergelijking

1.1. Grootte

1.1.1. Netten - aantal bladzijden

	bladzijden = weinig	bladzijden = gemiddeld	bladzijden = veel
Vrij gesubsidieerd onderwijs	5	9	4
Officieel gesubsidieerd onderwijs	3	6	4
Gemeenschapsonderwijs	0	1	2

1.1.2. Netten - aantal woorden

	woorden = weinig	woorden = gemiddeld	woorden = veel
Vrij gesubsidieerd onderwijs	5	7	6
Officieel gesubsidieerd onderwijs	2	9	2
Gemeenschapsonderwijs	0	0	3

1.1.3. Koepels – aantal bladzijden

	bladzijden = weinig	bladzijden = gemiddeld	bladzijden = veel
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	2	5	4
GO! Scholengroep Ant1gon	0	1	2
Provincie Antwerpen	1	2	0
Katholiek Onderwijs	1	8	4
Niet-Katholiek vrij Onderwijs	4	1	0

1.1.4. Koepels - aantal woorden

	woorden = weinig	woorden = gemiddeld	woorden = veel
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	1	8	2
GO! Scholengroep Ant1gon	0	0	3
Provincie Antwerpen	2	1	0
Katholiek Onderwijs	0	7	6
Niet-Katholiek vrij Onderwijs	5	0	0

1.2. Woordenvelden

1.2.1. Aantal bladzijden – woordenvelden

	A : Negatief zingend	B : Persoonlijke voornaamwoord	C : Positief zingend	D : Negatieve connotatie	E : Moeten	F : Kunnen mogen willen	G : Negatieve gedragsfeiten	H : Feitelijke activiteit	I : Afgeleid van positief zingend
bladzijden = weinig	188	2181	396	836	331	1170	1286	949	496
bladzijden = gemiddeld	440	8024	961	2643	932	3308	3853	2573	1385
bladzijden = veel	342	6759	930	2356	769	2862	3197	2321	1307

1.2.2. Aantal woorden – woordenvelden

	A : Negatief zingend	B : Persoonlijke voornaamwoord	C : Positief zingend	D : Negatieve connotatie	E : Moeten	F : Kunnen mogen willen	G : Negatieve gedragsfeiten	H : Feitelijke activiteit	I : Afgeleid van positief zingend
woorden = weinig	151	1856	309	718	268	987	1135	764	379
woorden = gemiddeld	449	7733	913	2495	863	3366	3593	2580	1405
woorden = veel	370	7375	1065	2622	901	2987	3608	2499	1404

1.2.3. Woordenvelden – netten

	Vrij gesubsidieerd onderwijs	Officieel gesubsidieerd onderwijs	Gemeenschapsonderwijs
A Negatief zingend	509	332	107
B Persoonlijke voornaamwoorden	7816	7241	1652
C Positief zingend	1318	705	199
D Negatieve connotatie	3072	2104	558
E Moeten	999	780	223
F Kunnen mogen willen	3365	3172	667
G Negatieve gedragsfeiten	4240	2889	1022
H Feitelijke activiteit	3048	2109	580
I Afgeleid van positief zingend	1563	1281	283

1.2.4. Woordenvelden - koepels

	AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	GO! Scholengroep Ant1gon	Provincie Antwerpen	Katholiek onderwijs	Niet-Katholiek vrij onderwijs
A Negatief zingevend	271	107	83	418	91
B Persoonlijke voornaamwoorden	6620	1652	876	7044	772
C Positief zingevend	570	199	200	1154	164
D Negatieve connotatie	1872	558	333	2677	395
E Moeten	712	223	98	838	161
F Kunnen mogen willen	2869	667	439	2870	495
G Negatieve gedragsfeiten	2500	1022	574	3660	580
H Feitelijke activiteit	1865	580	350	2598	450
I Afgeleid van positief zingevend	1132	283	210	1385	178

2. Inhoudelijke vergelijking: tekstanalyse

2.1. Orderelement

2.1.1. Netten - orderelement

	Ordemaatregelen	Wat	Wie	Beroep	HERGO
Vrij gesubsidieerd onderwijs	25	32	15	18	5
Officieel gesubsidieerd onderwijs	28	15	9	14	0
Gemeenschapsonderwijs	6	3	6	3	0

2.1.2. Koepels - orderelement

	Ordemaatregelen	Wat	Wie	Beroep	HERGO
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	26	13	5	12	0
GO! Scholengroep Ant1gon	6	3	6	3	0
Provincie Antwerpen	3	3	5	3	0
Katholiek Onderwijs	19	26	11	15	4
Niet-Katholiek vrij Onderwijs	5	5	3	2	1

2.2. Tuchtreglement

2.2.1. Netten - tuchtreglement

	Wat	Wie	Regels	Beroep	Preventieve schorsing	Recht op opvang
Vrij gesubsidieerd onderwijs	17	21	21	17	14	15
Officieel gesubsidieerd onderwijs	13	13	13	13	3	11
Gemeenschapsonderwijs	3	3	3	3	3	4

2.2.2. Koepels - tuchtreglement

	Wat	Wie	Regels	Beroep	Preventieve schorsing	Recht op opvang
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	11	11	11	11	1	11
GO! Scholengroep Ant1gon	3	3	3	3	3	4
Provincie Antwerpen	3	3	3	3	3	0
Katholiek Onderwijs	13	15	17	13	12	11
Niet-Katholiek vrij onderwijs	4	6	4	4	2	4

2.3. Engagementsverklaring

2.3.1. Netten - engagementsverklaring

	Engagementsverklaring	Titel	Wat	Hoe	Akkoord	
Vrij gesubsidieerd onderwijs	72	14	15	12	13	
Officieel gesubsidieerd onderwijs	6	3	3	0	1	
Gemeenschapsonderwijs	6	3	3	0	3	
	Aanwezigheid	Oudercontact	Leerlingenbegeleiding	Onderwijstaal	Schoolgebeuren	Meerderjarige leerlingen
Vrij gesubsidieerd onderwijs	28	17	18	19	1	0
Officieel gesubsidieerd onderwijs	3	3	3	3	0	0
Gemeenschapsonderwijs	3	3	3	3	0	1

2.3.2. Koepels - engagementsverklaring

	Engagementsverklaring	Titel	Wat	Hoe	Akkoord	
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	1	1	1	0	1	
GO! Scholengroep Ant1gon	3	3	3	0	3	
Provincie Antwerpen	3	3	3	0	0	
Katholiek Onderwijs	13	13	13	13	11	
Niet-Katholiek vrij onderwijs	3	3	3	0	2	
	Aanwezigheid	Oudercontact	Leerlingen-begeleiding	Onderwijstaal	Schoolgebeuren	Meerderjarige leerlingen
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	1	1	1	1	0	0
GO! Scholengroep Ant1gon	3	3	3	3	0	1
Provincie Antwerpen	3	3	3	3	0	0
Katholiek Onderwijs	13	13	13	13	1	0
Niet-Katholiek vrij onderwijs	4	3	3	3	0	0

2.4. Andere vermeldingen

2.4.1. Netten – participatie

	Schoolraad	Pedagogische raad	Leerlingenraad	Ouderraad	Medezeggenschaps-college	Andere
Vrij gesubsidieerd onderwijs	17	6	17	12	0	9
Officieel gesubsidieerd onderwijs	13	2	14	13	0	0
Gemeenschapsonderwijs	3	2	6	5	0	0

2.4.2. Koepels participatie

	Schoolraad	Pedagogische raad	Ouderraad	Medezeggenschaps-college	Leerlingenraad	Andere
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	11	0	11	0	12	0
GO! Scholengroep Ant1gon	3	2	5	0	6	0
Provincie Antwerpen	3	3	3	0	3	0
Katholiek onderwijs	16	6	11	0	15	8
Niet-Katholiek vrij onderwijs	1	0	1	0	2	1

2.4.3. Netten – behoorlijk bestuur

	Commissie zorgvuldig bestuur	Vragen en klachten	Kosten en bijdrageregeling
Vrij gesubsidieerd onderwijs	1	1	23
Officieel gesubsidieerd onderwijs	0	24	20
Gemeenschapsonderwijs	3	3	5

2.4.4. Koepels – behoorlijk bestuur

	Commissie zorgvuldig bestuur	Vragen en klachten	Kosten en bijdrageregeling
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	0	22	18
Scholengroep Ant1gon	3	3	5
Provincie Antwerpen	0	3	3
Katholiek onderwijs	1	0	16
Niet-Katholiek vrij onderwijs	0	1	7

2.4.5. Net – technologische apparatuur

	Gsm	Muziekdragers	Beeld- en geluidsdragers	Tablet	Games	Eigen pc	ICT	Sanctie
Vrij gesubsidieerd onderwijs	23	19	16	2	6	2	15	15
Officieel gesubsidieerd onderwijs	22	18	10	1	3	5	9	12
Gemeenschapsonderwijs	5	4	4	1	0	1	3	2

2.4.6. Koepels – technologische apparatuur

	Gsm	Muziekdragers	Beeld- en geluidsdragers	Tablet	Games	Eigen pc	ICT	Sanctie
AGB Stedelijk Onderwijs Antwerpen	20	16	10	1	2	5	6	10
GO! Scholengroep Ant1gon	5	4	4	1	0	1	3	2
Provincie Antwerpen	2	3	0	0	2	0	5	4
Katholiek onderwijs	19	15	12	1	5	1	12	12
Niet-Katholiek onderwijs	4	4	4	1	1	1	3	3

